

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Literatuur

Redactie MvdNVvZ

Citation

Literatuur. (1981). Literatuur. *Mededelingen Van De Nederlandse Vereniging Voor Zeegechiedenis*, 43, 40-79. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4305624>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4305624>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

LITERATUUR

Boekbesprekingen

BONATZ, H., Seekrieg im Aether. Die Leistungen der Marine-Funkaufklärung 1939-1945. Herford, Mittler, 1981, 376 blz., ill.

Het boek van Heinz Bonatz, tijdens de tweede wereldoorlog chef van de derde afdeling Marine Inlichtingendienst van de staf van de Kriegsmarine, is een waardevolle aanwinst voor de literatuur over deze oorlog. Deze Seekriegsleitung Marine Nachrichtendienst III (SKL MND III) heeft een grote hoeveelheid betrouwbare gegevens in de jaren 1939-45 weten te verzamelen. De dienst functioneerde tot de laatste dag toe. Op 4 mei 1945 ging nog een bericht uit aan de Marine peilstations om voortaan slechts informatie over Engelse (sic!) vlootbewegingen nabij de kust te melden, maar alle informatie door te blijven geven over Rusland als voorheen. Op 9 mei beëindigde de dienst haar taken.

Bonatz heeft na de teruggave door de geallieerden van grote gedeelten van de Duitse Marinearchieven zijn oude documenten (55 archiefdelen), die de oorlog overleefden, doorgewerkt en in een gedetailleerd werk te boek gesteld. De tekst is gebaseerd op de kennis van toen van de vlootbewegingen van de geallieerden. De schrijver heeft niet getracht een integratie te bewerkstelligen met de gegevens die thans beschikbaar zijn, onder andere van Britse zijde. Het boek geeft het "Feindlagebild" weer, waar de Duitse marinestaf mee werkte.

De eerste 60 blz. bevatten een voorwoord van prof. J. Rohwer, een inleiding over het decoderen en de evaluatie van de ingewonnen informatie met een blokschema van het functioneren van de radio-inlichtingendienst van MND III. De acht bladzijden met afkortingen, waarmee het boek in feite aanvangt, geven al aan dat men zich een heel jargon van vakafkortingen (Duits, Engels) moet eigen maken om werkelijk snel door het boek te kunnen lezen. Het vergt veel van de lezer, maar de beloning ligt in het verschiet. Want de beschrijvingen van het gebeuren ter zee zijn fascinerend door hun gedetailleerdheid en soberheid van weergave. Het blijkt, dat de Duitse marine een verrassend goed inzicht had in wat er om hen heen gebeurde. De tekorten aan in te zetten materiaal maakte het vaak slechts in beperkte mate mogelijk te handelen met de verkregen gegevens en inzichten, vooral als het ging om de inzet van grotere eenheden. Waren het de geallieerden, die met het breken van de geheimen van de Enigma-coderings- en decoderingsmachine (Ultra) de Duitse berichten in de lucht (mei 1940), ter zee (juni 1941) en te land (sept. 1941 - april 1942) konden meelezen, de Duitse inlichtingendiensten, vooral MND III, waren niet minder vindingrijk. Zij konden de berichten van de geallieerden door de opzet van hun codes niet steeds meelezen, ook niet als zij de sleutel ken-

den, maar moesten stukje bij beetje de teksten samenstellen. Toch waren de hiaten niet erg storend, en werd voortdurend een goed beeld van de situatie verkregen.

Gezien de omvang van het behandelde feitenmateriaal is het nogal bezwaarlijk om hier in detail te treden. Ondanks de veelheid van feiten krijgt men een zeer goed beeld over de strijd, vanuit de tijd zelf gezien. Het is een boek waarin men toch vaak zal willen lezen, indien men over een bepaald facet nadere informatie behoeft. Het is daarom jammer, dat een register ontbreekt. Hierdoor zal slechts degene met een inzicht in de historie van de periode er snel zijn weg in weten te vinden, hoewel de opzet helder en duidelijk is. De weinige illustraties, voornamelijk kaarten, zijn overzichtelijk en vullen de tekst goed aan. Bonatz weet waarover hij schrijft, en dat doet zijn boek ver uitsteken boven wat men thans in een schier eindeloze stroom over deze periode krijgt voorgeschoteld. Het is een belangrijke bron voor een objectieve studie over de oorlog ter zee in de jaren 1939-45. Het boek is goed uitgevoerd en een waardig product van de uitgever die in de jaren tussen de beide wereldoorlogen de belangrijke serie "Der Krieg zur See 1914-1918" uitgaf. S.J. de Groot

ENCYCLOPEDIA of ships and seafaring. P. Kemp ed. Londen, Stanford Maritime, 1980, 256 blz., ill. SHELL ENCYCLOPEDIA of sailing. M.W. Richey ed. Londen, Stanford Maritime, 288 blz., ill.

Hoe onder het woord encyclopedie twee verschillende soorten boeken kunnen verschijnen, wordt geïllustreerd door de twee publicaties in deze recensie aan de orde. Peter Kemp, voormalig officier bij de Engelse marine en oud-hoofd van de Royal Naval Historical Branch, biedt in de "Encyclopedia of Ships and Seafaring" een negental hoofdstukken (geschreven door zes auteurs) over de ontwikkeling van het schip en het gebruik dat de mens van de zee zelf in verleden en heden gemaakt heeft en nog maakt. Men kan zulks nauwelijks een 'beschrijvend, voorlichtend woordenboek van een bepaald vak van wetenschap', zoals Van Dale het woord encyclopedie verklaart, noemen. Daarmee is natuurlijk niet de inhoud van dit boek veroordeeld, wel de titel. In die negen hoofdstukken vindt de lezer, geïnteresseerd in het maritieme verleden, duidelijke overzichten over het prehistorische schip, de door riemen voortbewogen schepen, de ontwikkeling van het zeilschip met inbegrip van de zeilsport, ontdekkingsreizen (twee prachtige kaarten met de Noord- en Zuidpooltochten!), machinaal voortbewogen schepen met een speciale paragraaf over de onderzeeboot, oorlogsschepen en de zeeoorlog, navigatie, duiken en ber-

ging en tenslotte over de zee als 'a world resource'. Het zijn alle korte verhandelingen van sterk informatief karakter. Verwijzingen naar literatuur worden niet gegeven. Zwart/wit en kleuren illustraties onderbreken en verhelderen de tekst. Het laatste deel van het boek (blz. 167-252) bevat drie alfabetische overzichten (toch een encyclopedie?) betreffende beroemde schepen, scheepstypen en 'great men of the sea'. Voor dit onderdeel echter kan men beter en uitvoeriger te rade gaan in de ook door Kemp uitgegeven "Oxford Companion to Ships and the Sea", die in aflevering 37 van dit tijdschrift werd besproken.

Wél encyclopedisch is "The Shell Encyclopedia of Sailing". Dit 'A to Z' boek is bestemd voor de liefhebber van de zeilsport. In alfabetische volgorde wordt onder ongeveer vijfhonderd trefwoorden uitleg gegeven van termen en begrippen in de moderne zeilsport. Hierbij komen de zeiler op de binnenwateren en die op de oceanen aan hun trekken. De laatste zelfs nog meer dan zijn collega, want met zaken als astronomische navigatie komt hij eerder in aanraking. Vele trefwoorden bevatten niet meer dan een korte definitie, maar sommige dienen als een hoofdje voor een lange verhandeling. Tot de aldus beschreven onderwerpen behoren bijvoorbeeld: het onderhoud van een zeiljacht, het ontwerpen van jachten met een uitvoerige historische beschouwing, vuurtorens, lichtscheppen, boeien en dinghies. Maar ook een opgave van de prijswinnaars bij het zeilen tijdens de Olympische Spelen (sedert 1900) ontbreekt niet. Verder kan men te weten komen dat Howe, de admiraal die met de muiters op Spithead in 1797 goed overweg kon, voorrangsregels ter vermindering van aanvaringen heeft opgesteld, die heden ten dage nog van kracht zijn. Een team van ongeveer veertig specialisten stelde deze fraai geïllustreerde encyclopedie samen. J.R. Bruyn

FOREEST, H.A. van, A. de Booy, De Vierde Schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Jacob Wilkens en Jacob van Neck 1599-1604. Den Haag, Nijhoff, 1980/1981 (Werken uitgegeven door de Linschoten-Vereeniging 82 & 83), 2 delen, 318 + 352 blz., ill., krtn.

The editors of this important and interesting work begin with an introduction which gives a short but adequate sketch of the political-economic situation prevailing when the voyage was undertaken. This is followed by a more detailed survey of the outfitting of the enterprise, the instructions given to the commanders, an analysis of the personnel mustered on board, and of the navigational techniques employed. Next follows the narrative of the voyages of each of the squadrons into which the two fleets were split, with background information about the various places which they visited. Then comes an annotated reproduction of five relevant journals (De Overijssel, J.C. van Neck, Roelof Roelofs, Cornelis Claesz, De Morgenster). The first volume is conclud-

ed with a sketch-map showing the courses of the various squadrons and ships. The second volume is entirely devoted to documental appendixes, including the reproduction of many unpublished documents, or some others which had appeared earlier, but in defective readings, or in works which are now difficult of access, even in University and institutional libraries. Many of these documents are especially interesting for the light which they throw on the first contacts of the Dutch with Macao, Vietnam, and Patani, which have not been studied in such detail previously. Others are important for the details which they give on the outfitting of the ships, and the recruiting and composition of their commanders and crews.

More space is devoted to the voyage of Van Neck than to that of Wilkens, nor is this surprising, as it is better documented and had more important results. Jacob van Neck has long been recognized as one of the most sympathetic as well as one of the most competent of the early Dutch navigators to the East-Indies. He was quite a different type from the bold but ruthless merchant-adventurers trenchantly denounced by the great Islamic scholar, Snouck Hurgronje as "het uitschot der Hollandsche natie". Van Neck avowed that he all his "leven lanck gheneghen gheweest hadde vreemde landen te zien". He had also boasted after returning to Amsterdam from his highly successful pioneer voyage to Indonesia in 1598-99, that his rich cargoes of spices had not been secured by force or fraud, but by free and honest trading. This was the literal truth.

The appendixes include some very interesting documents relating to the murder of seventeen Dutch sailors at Macao in 1601 by the "trouwloose ende meyneedige" Portuguese. In this connection, a couple of rectifications on page 297 may be noted. Tristão Tavares was not "provisor" of the Santa Casa de Misericórdia (Holy House of Mercy), but "provedor" (Superintendent) ("provisor" being an ecclesiastical title, and the Misericórdia a lay-brotherhood and not a religious one). For "Pero Malsruen Galo" read Pero Marins Gaio, who was provedor of the Misericórdia in 1611 and captain-major of the Japan voyage in 1612. This volume also contains some very interesting letters by Jeronimus Wonderer and Albert Ruyl from South Vietnam (pp.11-137). They are preceded by a short "Toelichting in zake Vietnam." This is quite adequate in so far as it goes; but perhaps the standard works of Crawford (1828) and Maybon (1919), should be replaced by Gerrit Voogt's eyewitness-account in the first volume of the "Hedendaegsche Historie of Tegenwoordige Staat van alle Volkeren" (1728), and by Pierre-Yves Manguin, "Les Portugais sur les côtes du Viêt Nam et du Campá, XVIe-XVIIIe siècles" (Paris, 1972). Similarly, the annotation sections relating to Atjeh might have cited Denys Lombard, Le Sultanat d'Atjeh au temps d'Iskandar Muda, 1607-1636 (Paris, 1907). But these are bibliographical quibbles. The editors have made a very impressive job of their self-

imposed task, and these two volumes must rank among the best ever published by the Linschoten-Vereeniging.
C.R. Boxer

HILDEBRAND, H.H., A. Rohr, H.-O. Steinmetz, Die deutschen Kriegsschiffe. Biographien. Ein Spiegel der Marinegeschichte von 1815 bis zur Gegenwart. 3.Bnd. Herford, Koehlers, 1981, 152 blz., ill.

Het hier te bespreken derde deel van dit meerdelige naslagwerk omspant de schepen van de "Goeben" tot en met de "Kaiseradler", in totaal achtenzestig biografieën. Van de meeste schepen zijn veel gegevens opgenomen die men in andere naslagwerken tevergeefs zal zoeken of die slechts door raadpleging van meerdere werken te verkrijgen zijn. Een goed voorbeeld hiervan vormt de biografie van het zeilend opleidingschip "Gorch Fock" (II), waarin een compleet overzicht is opgenomen van alle 59 buitenlandse reizen tot het jaar van samenstelling (1979). Ook voor de oudere schepen is gestreefd naar zoveel mogelijk gegevens binnen de doelstellingen van het werk, die, kort samengevat, hierop neerkomen dat de biografie van een oorlogsschip in de conceptie van de auteurs wordt gezien als een dynamische eenheid die gevormd wordt door de combinatie van mens, techniek en het oorlogsschip als systeem (zie de recensie van deel I in "Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegechiedenis" no. 39 (december 1979), blz. 84, 85). Dit moge blijken uit de biografie van de aviso "Grille". In haar lange levensloop van 1858 tot 1918 voerden 65 commandanten het bevel, waarvan, met de bijbehorende data, praktisch alle namen gegeven worden. Duitsland's koloniale geschiedenis komt frequent ter sprake in de verschillende biografieën, zoals de inzet van de kanonneerboot "Habicht" bij de beteugeling van de opstand van de Herero's in Duits Zuidwest Afrika in 1904. Door het encyclopedisch-compilatorisch karakter van het werk zijn dit soort beschrijvingen noodgedwongen kort en cryptisch, zodat vaak andere bronnen naast de betreffende scheepsbiografie geraadpleegd moeten worden. Een nadeel in deze is dat een literatuurverwijzing ontbreekt. Interessant is de geschiedenis van het vliegekamp "Graf Zeppelin", doch de voortdurende problemen tijdens de bouwfase worden vrij summier beschreven, terwijl deze toch zo groot waren, dat ze aanleiding gaven voor de ironische uitspraak "nichts ist träger als ein Träger"! De met het concept vliegekamp samenhangende competentiestrijd met het Oberkommando der Luftwaffe, die leidde tot een tegenwerking inzake het ontwikkelen van speciale jachtvliegtuigen wordt niet genoemd, terwijl het ontbreken van geschikte vliegtuigen een grote rol gespeeld heeft in de beslissing de afbouw stil te leggen. Bij het kiezen van de bijbehorende afbeelding blijkt ook hier een zekere terughoudendheid van de auteurs om voor handen zijnde foto's van propagandistische herkomst te gebruiken. Hoewel op zich nog te verklaren, is het vreemd dat in plaats van de afgebeelde

"artist impression" niet de foto die na de oorlog in "Onze Vloot" werd afgedrukt is gebruikt.

Verspreid door het werk bevinden zich portretten van de belangrijkste in de scheepsbiografieën genoemde officieren, vaak met een bijgevoegd carrièreverloop. Deze portretfoto's geven met elkaar een interessant overzicht van de ontwikkeling van de Duitse marine-uniformen. Door middel van het zeer uitgebreide register van persoonsnamen is de informatie over de verschillende beschreven officieren toegankelijk gemaakt. Om de gebruiker wegwijs te maken in de typeclassificaties binnen de Duitse oorlogsvloot, alsmede de veranderingen hierin, zijn op voor- en achterkaft schema's opgenomen die hierin voorzien. Dat dit geen luxe is, merkt men als het schepen betreft die een aantal malen zijn geherclassificeerd. Evenmin een luxe is de afgedrukte lijst van zo'n 140 verschillende afkortingen en tekens.

De in deel I gesignaleerde onzorgvuldigheid met de afbeeldingen is in deel III niet aangetroffen, wel is een enkele afbeelding in documentair opzicht wellicht minder gelukkig gekozen, zoals de eerder vermelde "artist impression" van de "Graf Zeppelin" op blz. 17.

Het naslagwerk is door de vele objectieve gegevens van grote waarde, die echter door het opnemen van silhouetschetsen, zoals men die in de oudere jaargangen van Weyers Taschenbuch kan aantreffen, en meer uitgebreide literatuurverwijzingen nog vergroot had kunnen worden. Een prolongatie van de gunstige aanbeveling naar aanleiding van het eerste deel van deze "encyclopedie" is echter zeker ook op haar plaats voor het derde deel.
J.R. Verbeek

HOWARD, F., Sailing ships of war 1400-1860. Greenwich, Conway Maritime, 1979, 156 blz., ill.

FOX, F., Great ships: the battlefleet of King Charles II. Greenwich, Conway Maritime, 1980, 208 blz., ill.

De Engelse uitgeverij Conway Maritime Press heeft zich de reputatie verworven steeds naar inhoud en naar vormgeving kwalitatief hoogstaande producten te leveren. In 1979 en 1980 heeft deze uitgeverij de juistheid van die faam weer eens bewezen door drie voortreffelijke boeken op de markt te brengen, die de ontwikkelingsgeschiedenis van het Engelse kapitale oorlogsschip-onder-zeil tot onderwerp hebben.

In nummer 38 van dit tijdschrift besprak J. van Beylen 'The masting and rigging of English ships of war 1625-1860' door James Lees, een specialistisch werk over het tuig en de werking daarvan op Engelse oorlogsschepen. Frank Howard's boek bestrijkt ongeveer dezelfde periode, maar is veel breder in al zijn onderdelen behandeld. In vijf hoofdstukken, die ruwweg de eeuwindeling volgen, komen steeds de volgende onderwerpen aan de orde: de romp en de daarmee vast verbonden scheepsonderdelen als het roer, het spil, de pompen, het anker, de geschutpoorten; de masten en de ra's; het staande en het lopende want; de zeilen; de bewapening; de versie-

ring van de schepen, en de scheepsboten. Op basis van deze indeling van het onderwerp 'schip' geeft Howard voor elke periode aan, waar de doorslaggevende (pogingen tot) vernieuwingen liggen. In de 15e eeuw wordt op de belangrijkste typen schepen — nef, kraak, hulk en kogge — geëxperimenteerd met ingrijpende constructieve wijzigingen: de opening van het voor- en achterkasteel in de romp, de gladboordige tegenover de overnaadse bouwwijze, het stevenroer tegenover de stuurriem. In de 16e eeuw worden de werkelijk revolutionaire stappen in de ontwikkelingsgang van het oorlogsschip gezet. Het ontwikkelt zich van een bescheiden vaartuig met één mast naar een groot volwaardig zeeschip met drie, en gedurende enige tijd zelfs vier masten. De gladboordige bouwwijze krijgt definitief de overhand; oorlogsschepen hebben vanaf die tijd een platte spiegel; voorlaadgeschut op rolpaarden gaat het hoofdbestanddeel van de bewapening vormen, en dat geschut wordt ook geplaatst op de laag gelegen dekken; stengen en topzeilen vormen voortaan een normaal onderdeel van de tuigage. In de 17e en de 18e eeuw vindt een geleidelijke groei plaats naar maxima voor de tonnage der oorlogsschepen, voor een als gevolg van zijn complexiteit nog net hanteerbare tuigage, en voor de effectiviteit van het breed-zijgeschut. Die groei was voor een niet onaanzienlijk deel het gevolg van het feit dat de wetenschap zich intensief ging bezighouden met alle aspecten van scheepsbouw en oorlogvoering ter zee. In de 19e eeuw tenslotte komt de ontwikkeling van het houten oorlogsschip-onder-zeil tot een apotheose, die in 1860 abrupt wordt afgebroken door de komst van de 'Warrior', het eerste ijzeren oorlogsschip van de Engelse marine. Kenmerkend voor de grote houten oorlogsschepen uit die tijd zijn het praktisch ontbreken van een langsscheepse zeeg en de bijna loodrechte valing van de scheepswand van railing tot kim. De term 'wooden wall' is een rake typering van het uiterlijk van die schepen. In die slotfase van de ontwikkeling zijn nog pogingen gedaan om het houten oorlogsschip, dat door het karakter van zijn voornaamste bouw materiaal zijn maximale grootte werkelijk had bereikt, toch verder te vergroten door de toepassing van extra inwendige constructies — het zogenaamde kruisverband met in het onderwaterschip diagonaal geplaatste spanten van Robert Seppings bijvoorbeeld —, maar de opkomst van het ijzeren schip was niet meer te keren.

Howard is erin geslaagd om in deze immense hoeveelheid gegevens een aantal voor ieder volgbar ontwikkelingslijnen te brengen door de eerdergenoemde consequente opbouw van zijn verhaal. Hij verduidelijkt zijn betoog door in de tekst voortdurend te verwijzen naar één van de bijna vierhonderd afbeeldingen in het boek. Die illustraties zijn voor een deel reproducties van originelen, maar ter verduidelijking van zijn standpunt gebruikt Howard diverse malen, naar analogie van de werkwijze van bijvoorbeeld Björn Landström, getekende interpretaties van originele tekeningen en grafiek. Een korte maar de be-

langrijkste literatuurbronnen noemende, beredeneerde bibliografie besluit dit voortreffelijke boek, dat de lezer een helder beeld geeft van de complexe ontwikkelingsgeschiedenis van het oorlogsschip in de tijd van de zeilvoortstuwing. Toch twee minpunten: de auteur legt nauwelijks relaties met de toch niet weg te denken gelijktijdige ontwikkeling van het koopvaardij-schip, terwijl in een boek met zoveel termen en namen een register niet had mogen ontbreken.

Het boek van Frank Fox belicht een periode in de ontwikkelingsgeschiedenis van het met behulp van zeilen voortgestuwde kapitale oorlogsschip, de tweede helft van de 17e eeuw, die gekenmerkt wordt door een bijna continue serie krachtmetingen tussen grote vloten van Engeland en van continue serie krachtmetingen tussen grote vloten van Engeland en van continentale mogendheden. Voor de Engelse marinewerven in Chatham, Woolwich, Deptford, Harwich en Portsmouth waren als gevolg daarvan vergroting, reparaties en nieuwbouw van oorlogsschepen aan de orde van de dag. Fox begint zijn boek met een hoofdstuk, waarin hij de procedures rond de bouw, het tuigen en het bewapenen van een Engels oorlogsschip op de voet volgt. En passant vertelt hij een aantal belangwekkende zaken over de organisatie van die werven. In de volgende hoofdstukken schetst hij zeer nauwkeurig de (ver)bouw-(ings)- en levensgeschiedenis van alle kapitale schepen uit de regeringsperiode van Karel II, steeds aandacht schenkend aan de politiek-militaire achtergrond waartegen de activiteiten van die schepen zich afspeelden. De grote kracht van het boek schuilt echter vooral in de picturale ondersteuning van het betoog met ruim driehonderd zwart-wit afbeeldingen en bijna veertig platen in kleur, waarvan sommige over twee volle bladzijden zijn afgedrukt. Fox heeft een afgewogen keuze gedaan uit de ruime hoeveelheid illustratieve bronnen die uit deze periode zijn overgebleven — werfmodellen, en vooral de enorme aantallen tekeningen en schilderijen van vader en zoon Van de Velde —, en de uitgever heeft die bronnen gereproduceerd op een wijze, die het boek maakt tot een in ieder geval in dit opzicht boven alles uitstekende productie. In een afzonderlijk hoofdstuk schenkt de auteur op beperkte schaal aandacht aan de oorlogsschepen van Nederland, Frankrijk, Denemarken, Zweden en Spanje uit het midden van de 17e eeuw. Het boek wordt afgesloten met een aantal bijlagen: een vlootlijst voor de periode 1660-1685 met gedetailleerde gegevens over alle Engelse schepen; op originele documenten gebaseerde overzichten van de bewapening van alle Engelse kapitale schepen uit 1666 en 1677; reconstructietekeningen met verklarende tekst over inrichting en tuigage van een schip van 100 stukken uit 1670; een lijst met verklaringen van in het boek gebruikte nautische termen, en een uitstekend register. Conclusie: een magnifiek lees- maar vooral kijkboek, dat zijn prijs van £ 20 meer dan waard is.
L.M. Akveld

PADFIELD, P., *Tide of empires. Decisive naval campaigns in the rise of the West*. Vol. I, 1481-1654. Londen, Routledge and Kegan Paul, 1979, 266 blz., ill.

Peter Padfield is voor de trouwe lezer van de Mededelingen wellicht geen bekende, maar hij heeft inmiddels zijn elfde boek afgeleverd. Vertrouwer klinkt dan toch zeker "Guns at sea" in de oren, zijn bekendste boek (1973) en knollentuin. Hierin heeft Padfield zijn specialisme, de geschiedenis der zee-artillerie, op verdienstelijke wijze samengevat en van daar uit een originele kijk op de oorlogsvoering ter zee gegeven.

De auteur heeft zowel de Britse marine als de koopvaardij als officier gediend, vóór hij zich in 1965 geheel aan het schrijven van maritiem-historische boeken ging wijden. Hij heeft waardevol onderzoek verricht naar de ontwikkeling van het geslacht aan boord en de interactie ervan met de tactiek. Daarvan getuigen ook zijn biografiën van twee Britse officieren van artillerie, Broke en Scott (1966 en 1968). Padfield's talent is echter bovendien een pakkende en duidelijke schrijfstijl, waardoor hij voor een breed publiek toegankelijk wordt zonder aan niveau in te moeten boeten. Zijn zwakke zijde wordt beter zichtbaar in meer abstracte boeken, zoals "Nelson's War" (1976). Padfield neemt dan genoeg met Engelstalige literatuur en herkaut geijkte ideeën. Maar ongegronde uitspraken vindt men alleen in zijn novelle "The lion's claw" (1978) over het zeemansleven in de negentiende eeuw.

Het nieuwe boek is het eerste uit een geplande serie van vier. De volgende delen zullen de perioden 1654-1700, 1700-1815 en 1815-1978 behandelen, waaruit men kan afleiden dat Padfield's zwaartepunt niet bij de moderne(re) zee-geschiedenis valt. Hoewel de titel van de serie verwijst naar de belangrijkste zeeslagen biedt Padfield veel meer: ook de ontwikkeling van het oorlogsschip en de methoden van gevecht krijgen bijvoorbeeld aandacht. In het eerste deel doet de auteur dit voor Venetië, Spanje, Portugal, de Republiek en Engeland. Volgens de tekst op de flap mogen we "a radically new view of naval history" verwachten, maar dat zal Padfield niet zelf hebben geschreven. Dat handel en zeemacht zwaarder wogen dan het behalen van roem is zelfs voor populaire boeken niet nieuw meer. In een algemene inleiding introduceert de auteur wel een aardig model waaraan hij zijn verhaal ophangt. Hij ziet tijdens de opkomst van een zeemacht een accentverschuiving van jaloezie naar rijkdom; gaandeweg wordt men minder aggressief en meer gesteld op verdediging van de verworven positie. Dit is niet alleen het geval met de handelsoorlogen tussen de Republiek en Engeland tijdens de tweede helfte der zeventiende eeuw, maar ook bij de zogenaamd religieuze oorlogen ervóór.

Padfield is een nieuweling op het gebied van de marine-geschiedenis van de Republiek, maar hij heeft wel de moeite genomen om de in het Engels uitgegeven Nederlandse bronnen te raadplegen. Hij volgt

nauwgezet de kenners op elk terrein. Slechts enkele details ontgaan hem: zijn kaartje op pagina 231 is bijvoorbeeld gebaseerd op de moderne Nederlandse kustlijn en Padfield schrijft nu eens Scheldt, dan weer Schelde, of nu eens Ruyter, dan De With. De verdienste van deze serie moet dus gezocht worden in de toegankelijkheid, niet in originaliteit. Men zal zich hiermee heel prettig in de stof inwerken. G.J.A. Raven

PRAGER, H.G., *Panzerschiff Deutschland - schwerer Kreuzer Lützow. Ein Schiffschicksal vor den Hintergründen seiner Zeit*. Herford, Koehlers 1981, 497 blz., ill.

Van vrijwel alle grotere oppervlakteschepen van de Duitse marine in de tweede wereldoorlog zijn reeds boeken verschenen met hun levensloop in die jaren, alleen aan de "Deutschland", later "Lützow", was tot nu toe geen aandacht geschonken. Toch was dit eerste grotere oppervlakteschip, dat voor de Duitse marine was gebouwd onder de bepalingen van het Verdrag van Versailles, beslist een interessant schip: bij een standaardwaterverplaatsing van 10.000 ton (die dan na de oorlog 11.700 ton bleek te zijn) was het bewapend met zes kanons van 28 cm en was daarmee dus aanzienlijk zwaarder bewapend dan de uit die tijd daterende zogenaamde Washington-kruisers, die even groot waren. Bovendien was de "Deutschland" het eerste grote oorlogsschip, dat geheel door dieselmotoren (MAN-54.000 apk) werd voortgestuwd en voorts had men bij de bouw op grote schaal gebruik gemaakt van elektrisch lassen, waardoor veel gewicht was bespaard. De "Deutschland" is het enige van de drie schepen, die tot medio april 1945 in actie is geweest (de "Admiral Graf Spee" werd al op 17-12-1939 door commandant Langsdorff voor de monding van de La Platarivier tot zinken gebracht en de "Admiral Scheer" maakte tijdens de oorlog slechts één lange reis van 161 dagen op de Atlantische en in de Indische Oceaan, waarbij achttien geallieerde schepen tot zinken werden gebracht of werden buitgemaakt).

Bij het bestuderen van dit boek kan men zich niet aan de idee onttrekken, dat de "Deutschland" een echt pechschip is geweest: tweemaal werd het bestemd voor een lange tocht tegen de vijandelijke scheepvaart op de oceanen en beide malen moest de reis voortijdig worden afgebroken wegens schade door de vijand toegebracht. Ook het gevecht bij het Beren eiland op 31 december 1942 met Britse zee-strijdkrachten was weinig succesvol. De verovering van Oslo (waarbij de "Deutschland" juist voer achter de door de Noren tot zinken gebrachte zware kruiser "Blücher") en de acties in de laatste maanden van de oorlog, toen het schip met zijn zware en middelbare batterijen herhaaldelijk Russische troepenconcentraties langs de Oostzeekust onder vuur nam, kunnen op de debetzijde worden vermeld. Want de tocht, die gedurende de eerste weken van de oorlog op de Noordatlantische oceaan werd gemaakt, was al evenmin erg spectaculair; slechts drie

schepen met 11.925 brt werden tot zinken gebracht of als prijs binnengebracht.

Toch is dit boek zeker de moeite van het lezen waard: door de vele gesprekken met opvarenden van het schip uit de oorlog - ook de auteur is tijdens de oorlog nog als adelborst aan boord geplaatst geweest - krijgt men een uitstekend beeld van het leven aan boord en van de problemen, die zich daarbij voordeden. Voor diegenen, die zich vooral toeleggen op het bestuderen van het menselijk aspect aan boord tijdens de oorlog, is dit boek zeker de moeite waard. L.L. von Münching

RANDIER, J., *Nautische instrumenten*. Deventer, Kluwer, 1980, 218 blz., ill. (Oorspronkelijke titel: *L'Instrument de la marine*).

Uit het voorwoord blijkt dat dit boek is bestemd voor het groeiend aantal verzamelaars van nautische instrumenten en voor de eveneens groeiende groep mensen die zich voor deze instrumenten interesseert. De ruggegraat van het boek wordt gevormd door ruim 230 zwart-wit en ca. 32 kleurenafbeeldingen. Ze zijn verspreid over een vijftal hoofdstukken zoals bijvoorbeeld "astronomische navigatie", "tijdmeting op zee" en "hydrografie". Ieder hoofdstuk is gesplitst in een aantal onderdelen, zoals bij tijdmeting in zonnewijzers, nachtwijzers en chronometers. Elk hoofdstuk vangt aan met een korte inleiding gevolgd door de afbeeldingen met vaak lange verklarende tekeningen. Ze zijn over het algemeen goed gereproduceerd en ook op de keuze ervan valt weinig aan te merken. Met de tekst is het helaas anders gesteld; talloos zijn de onnauwkeurigheden, fouten en inconsequenties. Een serieus verzamelaar heeft aan dit gedeelte van het boek niet veel houvast. Al in de eerste zin van het voorwoord wordt een principiële fout gemaakt. Daar wordt beweerd, dat vroege metingen met nautische instrumenten leidden tot nieuwe berekeningsmethoden (bedoeld wordt waarschijnlijk plaatsbepalingsmethoden). Dit is echter niet zo. Het waren de theoretische oplossingen, door astronomen, wiskundigen en zeelieden ontwikkeld, die tot uitvinding van nieuwe of verfijning van bestaande instrumenten leidden. De vroegste zeevaarders gebruikten waarschijnlijk helemaal geen instrumenten bij hun navigatie. (Zie E.G.R. Taylor, *The geometrical seaman*. Londen, 1962. Blz. 1-11). Het beste voorbeeld van zo'n ontwikkeling is de oplossing van de lengtevinde. In 1530 gaf Gemma Frisius aan, dat iemand op zee zijn geografisch lengteverschil kan afleiden uit tijdsverschil. Pas in de tweede helft van de 18e eeuw was de instrumentenmakerskunst ver genoeg ontwikkeld om een uurwerk te construeren, dat voldoende nauwkeurig kon blijven lopen om op zee de tijd (van de standaardmeridiaan) bij te houden.

Het is soms moeilijk om na te gaan wie in dit boek de meeste schuld aan de tekortkomingen draagt, de auteur of de vertaler. Helaas beschik ik niet over een Franse editie om daar achter te komen. In verschillende gevallen hebben beiden trouwens schuld.

Zo bevat het hoofdstukonderdeel "nautische boeken" (blz. 65) niet eens een afbeelding van zo'n boek of van een bladzijde daaruit. De Spieghel der Zeevaerdt van Waghenaer wordt midden 16e eeuw gedateerd (in feite 1584), terwijl voor de eerste Engelse editie nauwkeurig 1588 wordt vermeld. Dit mag niet in een boek, bestemd voor Nederlandse verzamelaars, zo vaag worden gegeven. Vrijwel geen verzamelaar kan tegenwoordig een Blaeuglobe verwerven, ze worden bijna niet aangeboden en zijn als dat toch gebeurt heel duur. Toch mag niet, zoals op blz. 128 staat, worden beweerd dat W.J. Blaeu ze vanaf 1633 maakte. Alle fouten noemen zou een vervelende opsomming worden. Wél moet nog iets van de vertaling worden gezegd, want veel tekortkomingen van het boek zijn daardoor ontstaan. Dat een vertaler niet op de hoogte is van benamingen in de historische zeevaart- en instrumentenkunde, kan hem niet worden verweten. Maar dat zo iemand zich daarvan niet op de hoogte stelt, is wél kwalijk. Dat is hier kennelijk het geval. Soms is daarvan het gevolg, dat een nieuwe benaming wordt geïntroduceerd, waarvoor (vaak al heel lang) een naam bestaat en soms wordt gewoon een verkeerde naam gebruikt. Zo wordt een zee-astrolabium een astrolabium voor de zeevaart (blz. 83), een tijdmeting of (scheeps)chronometer een scheepsklok (blz. 184) en een repetitie-cirkel een herhalingscirkel genoemd (blz. 199). Een treffend voorbeeld van de slechte kwaliteit van het vertaalwerk is het bijschrift op blz. 156. Hierin wordt de tijdvereffening (verschil tussen middelbare en ware tijd) tijdsvergelijking genoemd. De gnomon van het beschreven instrument (een zonnwijzer die overigens op een schip onbruikbaar is en daarom eigenlijk geen nautisch instrument is) wordt achter-eenvolgens "eenvoudig gespleten wijzer" en "opengewerkte vaan" genoemd. De versmallingen en verbredingen in de gnomon hebben niets te maken met de data van zonnestilstand, zoals in het bijschrift staat, maar met de data waarop de tijdsvereffening nul is (viermaal per jaar) en maximaal is (tweemaal per jaar). Ik kan mij niet goed voorstellen dat de koopvaardijkapitein Randier zo'n fout maakt en zoek daarom de schuld bij de vertaler, die vermoedelijk niets van de originele tekst heeft begrepen.

Tot slot not iets over de lijst van musea en verzamelingen in verschillende landen (blz. 211). Bij de opgave van musea in ons land (waarvan in de volgorde van opsomming geen herkenbare systematiek zit) mis ik de namen van twee uiterst belangrijke instrumentencollecties namelijk Museum Boerhave in Leiden het Utrechtse Universiteitsmuseum. Wat betreft maritieme musea met kleine maar niet onbelangrijke nautische instrumentenverzamelingen mis ik het Noordelijk Scheepvaartmuseum in Groningen, het Fries Scheepvaartmuseum in Sneek, het Helden Marinemuseum en het Visserijmuseum in Vlaardingen. Bij de musea in de Verenigde Staten ontbreekt het Peabody Museum in Salem (Mass.) terwijl de catalogus van Navigating Instruments uit 1963 van dat museum wél in de literatuuropgave

voorkomt. Ook het Mystic Seaport Museum (Mystic, Conn.) en het belangrijke Adler Planetarium in Chicago ontbreken.

De vertaler en de Nederlandse uitgever hebben geen enkele moeite gedaan om aan de literaturopgave Nederlandse publicaties toe te voegen. Niet één werk van Ernst Crone komt men hierin tegen en slechts één Mededelingennummer van Museum Boerhave wordt genoemd. De Franse opgave is klakkeloos vertaald, zodat bijvoorbeeld niet de originele Engelstalige publicatie van Ramsden's verdeelmachine wordt vermeld, maar de latere Franse vertaling ervan. Van Henri Michel's Les Instruments des Sciences wordt de oorspronkelijke Franse uitgave genoemd, terwijl men hiervan juist de titel van de Nederlandse vertaling zou verwachten.

Wie een plaatjesboek van nautische instrumenten wil hebben en bereid is daarvoor een behoorlijk bedrag neer te tellen, moet dit boek kopen. De koper moet zich dan wel realiseren, dat de tussen en bij de plaatjes behorende tekst hoogst onbetrouwbaar is.

W.F.J. Mörzer Bruyns

Aankondigingen

Aanvaringen in de binnenvaart door B. Klimbie werd in 1980 uitgegeven door De Boer Maritiem. In dat boekje schenkt de auteur aandacht aan enige recente ongelukken met binnenvaartschepen op de Waal en de Beneden-Rijn, hun oorzaken en hun gevolgen. Hij constateert, dat het aantal ongelukken relatief klein te noemen is: in de periode 1966-1974 gebeurden er op deze drukst bevaren waterwegen van Europa 1154 ongelukken (bij slechts 17 daarvan was een slachtoffer te betreuren), terwijl er per jaar in beide richtingen zo'n 200.000 à 245.000 schepen Nijmegen passeren. Dat lage ongevalcijfer is mede te danken aan het strenge toezicht dat in Nederland wordt uitgeoefend op de naleving van de voorschriften voor het vrachtvervoer te water en speciaal voor het transport van gevaarlijke stoffen. Daarover komt de lezer tussen de bedrijven door veel te weten, evenals over de speciale navigatieproblemen voor Rijn-zeeschepen en duweenheden op deze drukke routes, over de Duits-Nederlandse controverse over het zgn. blauwe bord (passeren stuurboord/stuurboord in plaats van bakboord/bakboord), en over het specialistische werk van de bergingsbedrijven die gezonken schepen moeten lichten, bij voorkeur zonder hinder voor het overige scheepvaartverkeer. Veel informatie, in goede journalistieke stijl geschreven, toepasselijke illustraties.

LMA

In de serie losse publicaties van het Deutsches Schiffahrtsmuseum in Bremerhaven verscheen dit jaar van de hand van A. Röhr *Bilder aus dem Museum für Meereskunde in Berlin 1906-1945*. De auteur maakt duidelijk, dat men de stichting van dat

museum in 1906, krachtig gestimuleerd door Von Tirpitz, vooral moet zien in het licht van het eind 19e eeuw in leidende politieke kringen in Duitsland levende idee, dat het met het oog op de versterking van de Duitse positie in de wereld noodzakelijk was om alle aandacht te richten op de zee als terrein van politieke, militaire, economische en wetenschappelijke expansie. Het museum diende mede dienstig te zijn aan het streven de Duitse publieke opinie, vandoord gewend aan een Europees continentaal gericht denken, vertrouwd te maken met dat idee. De expositie in het nieuwe museum werd opgebouwd met gebruikmaking van de Reichs-Marine-Sammlung en van de collecties van het Institut für Meereskunde, en omvatte modellen, halfmodellen, realia, diorama's en natuurhistorische objecten. De inrichting van het museum, zichtbaar op de gereproduceerde originele foto's uit het bezit van de auteur, lijkt qua sfeer inderdaad te appelleren aan het nationale gevoel van de bezoekers. In het eerste jaar na de opening bezochten ruim 100.000 personen het museum, in 1914 waren het er 160.000. In de tweede wereldoorlog is het grootste deel van de waardevolle verzameling — die bijvoorbeeld voor wat betreft de scheeps(half)modellen was uitgegroeid tot enige honderden exemplaren — als gevolg van herhaaldelijke bombardementen verloren gegaan.

LMA

In het onlangs door De Tijdstroom in Lochem uitgegeven *Blanke wapens: Nederlandse slag- en steekwapens sinds 1600* geeft J.P. Puype binnen duidelijk gedefinieerde grenzen een compleet overzicht van de Nederlandse blanke wapens. Hij gaat hierbij uit van een door hem ontwikkelde methodologische aanpak, die gebaseerd is op een synthese van in verschillende musea en privé collecties aanwezige blanke wapens, gegevens uit gedrukte en geschreven bronnen alsmede iconografisch materiaal. De maritieme wapens als entersabels, ponjaards en officierssabels vormen uiteraard slechts een deel van de behandelde stof. Zij worden integraal gepresenteerd in het kader van de door de auteur geschetste ontwikkeling van het Nederlandse blanke wapen van 1600 tot heden. Het boekje is doordacht geïllustreerd en, mede door consequente verwijzing naar de gebruikte bronnen en inventarisnummers der museumvoorwerpen, is de auteur erin geslaagd een praktisch bruikbaar wetenschappelijk historisch-typologisch overzicht te publiceren.

JRV

In *The Brigg 'raft' and her prehistoric environment* (British Archeological Reports, British Series, vol. 89) geeft S. McGrail een schoolvoorbeeld van documentatie van het onderzoek van een (scheeps-) archeologische vondst. Het onderzoek van het wrak ter plaatse, de berging, het laboratoriumonderzoek van het wrak ter plaatse, de berging, het laboratoriumonderzoek van het wrak in zijn onderdelen en van andere vondsten, en het conserveringsproces

worden, mét hun resultaten, uitvoerig beschreven. Dan volgt een aantal conclusies en veronderstellingen over aard, bouwwijze en gebruik van het onderzochte vaartuig in zijn contemporaine omgeving.

Die omgeving is het gebied even ten zuiden van de monding van de rivier de Humber, de tijd ongeveer 750 v.Chr., in dit deel van Europa een periode van overgang van brons- naar ijzergebruik. Vlakbij de latere vindplaatsen van de zogenaamde North Ferriby-schepen vond men in 1888 bij het plaatsje Brigg de restanten van een vaartuig dat op het eerste gezicht een vlot leek te zijn en sindsdien ook als zodanig wordt aangeduid. In 1974 werd het toen nog resterende deel van dit wrak door McGrail opnieuw onderzocht en geborgen: vijf eikehouten vlakgangen, het restant van hetgeen later een boordgang zou blijken te zijn, en een aantal liggers: een massa nogal door de tijd aangetast hout met een oppervlakte van ongeveer acht bij twee meter. Door een nauwgezet onderzoek van het wrak en zijn omgeving, en door deskundig en inventief combineren en deduceren komt McGrail tot een hypothese over aard en gebruik van het oorspronkelijke 'vlot'.

Dat vaartuig hield het midden tussen een vlot en een platbodem scheepje. Het was ruim 12 meter lang bij een breedte die verliep van 1.75 tot 2.25 meter en het had een boord van minimaal één gang met een hoogte van ongeveer 0.30 meter. (De aanwezigheid van een tweede boordgang met nogmaals die hoogte kan worden verondersteld, maar niet bewezen). Géén conclusies zijn mogelijk over de afsluitende constructie in voor- en achterschip. De gangen van vlak en boord zijn gekapt uit vier eikestammen. Zij zijn aan elkaar genaaid met wilgetenen. Breeuwsel van mos en lange over de naden tussen de gangen gebonden latten, moesten de waterdichtheid verhogen. Liggers, geschoven door verticale klampen, uitgespaard bij het hakken van de vlakgangen, verstevigden het scheepsverband. McGrail concludeert, dat dit vaartuig uitstekend geschikt was voor het transport van personen, vee en goederen over de rustige delen van de Humber-monding en over zijn zijrivieren. Hun vlakke modderige oevers maakten laden en lossen gemakkelijk. Het vaartuig werd gepeddeld of geboomd, en had een laadcapaciteit — bij één boordgang — van een kleine vijf ton. Een minimale bemanning van tien man was nodig: acht om te peddelen, twee om te hozen. Er zijn tekenen die erop wijzen, dat het platbodem vaartuig een tweede gebruik heeft gekend als deel van een weg door een moeras.

Een uitstekende publicatie die een helder inzicht geeft in de onderzoeksmethoden van de moderne archeologie, ruim geïllustreerd met foto's en tekeningen.

LMA

Mede op instigatie van de Stichting VOC-schip 'Amsterdam' en met financiële steun van de Unesco organiseerde de (Nederlandse) Nationale Unesco Commissie in 1979 in Amsterdam een symposium

over *Conservation of waterlogged wood*. Onder dezelfde titel zijn dit jaar de teksten van de tijdens dat symposium gehouden voordrachten in druk uitgegeven (Den Haag, Staatsuitgeverij). Een internationale groep deskundigen belicht daarin organisatorische en technische aspecten van berging en conservering van houten scheepswrakken, met enige nadruk op de 'Amsterdam'. Voor- en nadelen van verschillende conserveringsmethoden (polyethyleenglucoel, tertiair butanol, snelle bevriezing) komen aan de orde. J. Lodewijks (Centraal Laboratorium, Amsterdam) wijst in dat verband op de esthetische kanten van conserveringsprocessen, die vaak ingrijpende veranderingen aan het oppervlak van geconserveerd materiaal teweegbrengen: voor onderzoekers niet van essentieel belang, wél uit een oogpunt van museale presentatie. P. Marsden signaleert de vrij ongedefinieerde plaats van de maritieme archeologie binnen het raam van archeologie en geschiedwetenschap, en stelt dat musea vaak niet goed raad weten met de vondsten van de al dan niet officiële archeologie. Hij pleit voor de oprichting van nationale maritiem-archeologische centra in landen met een rijke maritieme traditie. Zo'n centrum kan het onderzoek van scheepswrakken sturen en begeleiden, en vondsten verzamelen, registreren en behouden. Een voorbeeld van zo'n instituut is het Archeological Research Centre bij het National Maritime Museum in Greenwich.

LMA

Het National Maritime Museum in Greenwich heeft onlangs het initiatief genomen voor de uitgave van een serie 'Handbooks in maritime archeology', bedoeld als handleiding voor sportduikers — de initiatiefnemers zelf spreken van 'non specialists' — die zich in clubverband of ongeorganiseerd met de onderwaterarcheologie bezig houden. Kort na elkaar zijn de eerste twee deeltjes van de serie verschenen. Het formaat van de boekjes is zo gekozen, dat zij gemakkelijk in de bagage kunnen worden meegenomen. Van de hand van Keith Muckelroy verscheen *Discovering a historical wreck. A handbook offering some advice on what to do when you find an archaeological site under water*. In zevenenveertig bladzijden wordt de lezer duidelijk geïnstrueerd hoe te handelen, wanneer hij geconfronteerd wordt met archeologisch interessante locaties onder water. Systematisch bouwt de schrijver zijn betoog op. Achtereenvolgens komen aan de orde de eisen die de wet stelt, de voorbereidingen voor een expeditie, de eerste verkenningen, de fotografische aspecten, aanwijzingen om de positie van de aanwezige voorwerpen goed te bepalen, het eigenlijke archeologische onderzoek, de samenwerking met historici en archeologen, en de (eventuele) publicatie van het resultaat van de opgraving. Het boekje is in eenvoudige taal gesteld, voorzien van een bibliografie per hoofdstuk, en verlicht met tekeningen en foto's van wisselende kwaliteit. Lezing door anderen dan sportduikers lijkt

mij geen overbodige luxe, omdat Muckelroy zijn betoeg niet beperkt tot een technische uiteenzetting, maar inzicht verschaft in de wereld van de onderwaterarcheologie.

Het tweede boekje, *First aid for marine finds*, van Wendy S. Robinson wil een eerste hulpmiddel zijn voor hen, die snel moeten beslissen wat te doen nadat besloten is om historisch interessante voorwerpen van de bodem op te halen. In haar voorwoord stelt de schrijfster, dat het niet haar bedoeling is om amateurs tot conserveringsdeskundigen op te leiden, maar om tips te geven die kunnen voorkomen dat het kwetsbare materiaal al vóór de conservering begint in een ontredder staat is geraakt. De schrijfster verdient alle lof, omdat zij erin is geslaagd in veertig pagina's een uitstekende handreiking te bieden. In vier hoofdstukken gaat zij met reuzenschreden door deze voor niet-ingewijden moeilijke materie heen. Het grootste deel is gewijd aan de conserveringsmethoden voor organische materialen als steen, aardewerk, glas en diverse metalen. Maar ook Wendy Robinson gaat informatie, die een zuivere technische introductie te boven gaat, niet uit de weg.

Het valt alleen maar te hopen, dat de serie in de toekomst gecontinueerd zal worden. Of dat ook werkelijk zal gebeuren, is niet zeker. De geestelijke vader van het project, Keith Muckelroy, die in 1978 het lijvige standaardwerk 'Maritime Archeology' schreef en onder wiens eindredactie onlangs 'Archeology under water: an atlas of the world's submerged sites' verscheen, kwam in september 1980, nog geen dertig jaar oud, bij een duikongeval in Loch Tay om het leven.

FJM

De Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders lijkt op weg een goede traditie te gaan maken van het publiceren van de gegevens van scheepsofgravingen in het gebied van de voormalige Zuiderzee. Ditmaal worden in *Drie schepen uit de late middeleeuwen* (Flevob Bericht no. 166, 1980) de resultaten gegeven van het onderzoek van drie schepen uit de periode 1350-1500. Systematisch gerangschikt krijgen we gegevens inzake datering, constructie(details) en vondstenmateriaal van de drie vaartuigen. In het samenvattende hoofdstuk komen de auteurs - H.R. Reinders, H. van Veen, K. Vlierman en P.B. Zwiers - tot de conclusie, dat pas na bestudering van opgravings- en onderzoeksgegevens van nog vele andere schepen uit deze periode een poging kan worden gedaan tot het formuleren van algemene karakteristieken van laat-middeleeuwse schepen in de Nederlanden. (Het onderzoek van een recent in zuidelijk Flevoland nabij Nijkerk blootgelegd wrak van een groot vrachtschip uit deze periode kan daarbij wellicht een belangrijke bouwsteen zijn).

Aparte vermelding verdienen de in een bijlage bij het rapport ondergebrachte, zeer verhelderende technische tekeningen van P.B. Zwiers, die zowel (details van) de schepen in situ als reconstructies treffen.

LMA

Meer dan in een ander natuurlijk milieu - stelt M. Mollat in zijn inleiding tot een speciaal nummer (1979) van het tijdschrift *Ethnologie Française* met als thema *ethnologie maritime* - worden in een maritieme omgeving denken en doen van allen wier bestaan rechtstreeks of indirect met het water is verbonden, bijna totaal behéerst door dat milieu. In een aantal bijdragen wordt die opvatting nader uitgewerkt en geadstrueerd. J. le Bot toont bijvoorbeeld, hoe de visserij ten tijde van de zeilvaart het leven in Cancale, op de noord-Bretonse kust, geheel doordrenkte. J. Bernard traceert op basis van contemporaine 13e/16e-eeuwse documenten in de Gasconse taal een veelvoud aan sporen van handelscontacten van die streek met noordwest-Europa. G. en H. Bresc onderzochten met behulp van kwantitatieve methoden de naamgeving van schepen van ongeveer 1200-1500 in een gebied dat zich uitstrekte van Zuid-Italië tot Vlaanderen en Engeland; tegen het einde van de onderzochte periode overheerste de Maagd Maria in de naamgeving, maar daarvoor had in het Atlantische en in het Mediterrane gebied steeds een zeer beperkt aantal heiligen de voorkeur van vissers en schippers ter handelsvaart. M. Mollat tenslotte zet uiteen welke gevolgen door de eeuwen heen de angst, en vooral die voor de dood op zee, heeft gehad voor het gedrag van zeevarenden, en gaat daarbij in op de betekenis van ex-voto's. Het themanummer biedt een synthese van volkskunde en maritieme geschiedenis, die de moeite van een kennisneming terdege waard is.

LMA

Een groot deel van het Jaarboek 1980 van het Fries Scheepvaart Museum en Oudheidkamer wordt ingenomen door een artikel van W.F. Broos over *F.N. van Loon (1775-1840), een vergeten Friese scheepsontwerper*. Van Loon verdiende zo'n herdenking van zijn werk: hoewel een autodidact op scheepsbouwkundig gebied wist hij de bouw van schepen voor kust- en binnenvaart in Nederland uit de traditionele ambachtelijke sfeer te halen en deze op basis van eigen proefondervindelijk onderzoek van een theoretische basis te voorzien. (Aan de bouw van schepen voor grote vaart en marine lagen reeds lang wetenschappelijke berekeningen ten grondslag). Naast scheepsbouwkundige vernieuwingen als de mast met in de langsscheepse verticale vlakken meerdere groeven ter vermindering van het afrijven van een schip bij zijwind, was zijn belangrijkste bijdrage aan de ontwikkeling van de scheepsbouw in Nederland de introductie van het principe van de loeflijn als optimaal drijfvlak voor een scheepsromp. Door onderzoek van de lichaamsvormen en hun mate van luchtweerstand van vooral de snoek en de meeuw kwam Van Loon tot de vaststelling, dat een scheepsromp in het water de minste weerstand zal ondervinden op een denkbeeldig horizontaal vlak in de scheepsromp iets onder de geladen lastlijn. Mede dank zij de succesvolle toepassing van dat idee op zijn ontwerpen in de periode 1825-1840,

toen Van Loon als scheepsarchitect werkzaam was - hij ontwierp de rivierraderstoomboot 'Neêrlands Koning', loodsvaartuigen voor de marine, Lemmerbeurtschepen enz. -, vond dat principe langzaam ingang in de Nederlandse scheepsbouwwereld. Van Loon legde zijn opvattingen en vindingen vast in twee onlangs integraal herdrukte boeken: *Beschouwing van den Nederlandschen Scheepsbouw met betrekking tot deszelfs Zeilaadje (1820)* en *Handleiding tot den burgerlijken Scheepsbouw (1838)*. LMA

Niet lang na de manifestatie Sail Amsterdam 1980 werd in Groningen op kleinere schaal iets soortgelijks georganiseerd. In tegenstelling tot de Amsterdamse gebeurtenis was Groningen Ahoy (26-31 augustus 1980) vooral een lokaal festijn. Aanleiding ertoe waren drie herdenkingen. Het Koninklijk Zeemanscollege 'De Groninger Eendracht' bestond 150 jaar, de Onderlinge Verzekering van Schepen 'Vereniging Oranje' 75 jaar en het Noordelijk Scheepvaartmuseum 50 jaar. De Groninger fotograaf Jan Heuff stelde rondom deze jubilea een achtenveertig pagina's tellend boekje samen dat de titel *Groningen Ahoy* meekreeg (Groningen, Kemper, 1980) en dat rijkelijk werd voorzien van fraaie foto's. Het boekje bevat een aantal hoofdstukken, waarin beknopt doch duidelijk de ontwikkeling van de Groninger zeevaart, de verbinding tussen de stad Groningen en de zee, de overgang van tjalk naar coaster en de geschiedenis van de 'Vereniging Oranje' worden beschreven. Veel ruimte wordt ingenomen door de dag tot dag beschrijving van Groningen Ahoy. Verder een hoofdstuk over een gerestaureerde tjalk, een pleidooi voor erkenning van de nieuwe behuizing van het Noordelijk Scheepvaartmuseum.

Hoewel het boekje vooral is bedoeld als herinnering aan Groningen Ahoy en het de deelnemers en bezoekers van deze manifestatie meer dan anderen zal aanspreken, kan ik het iedere liefhebber van de Groninger scheepvaarthistorie aanbevelen.

WF JMB

In oktober 1980 verscheen een themanummer van het Australische tijdschrift *Hemisphere*, geheel gewijd aan aspecten van de geschiedenis van de Stille Oceaan. Daarin een bijdrage van David Lewis, deskundige op het gebied van de niet-westerse navigatiekunde, waarin hij zijn in voorgaande publicaties neergelegde meningen over eigenschappen en gebruik van de grote zeilende dubbelkano's en vlerkvaartuigen van de Pacific samenvat. Verder een artikel van M. Steven over de 19e-eeuwse ontwikkeling van de Grote Oceaan, en een aantal minder maritiem-historisch gerichte bijdragen.

LMA

Traditiegetrouw bevat het *Jaarverslag 1980 van de Vereeniging Nederlandsch Scheepvaart Museum Amsterdam*, naast een geïllustreerd overzicht van de voorwerpen waarmee de museale verzameling in dat

jaar werd uitgebreid, ook een aantal toelichtingen op specifieke aanwinsten of gebeurtenissen. H. Hazelhoff Roelfzema schetst de veertigjarige geschiedenis van de nauw met het Amsterdamse scheepvaartmuseum verbonden Vrienden van de Zeevaart, en geeft een paar voorzichtige conclusies over het maatschappelijk belang van dit informeel opererende en heterogene gezelschap. Dezelfde auteur komt naar aanleiding van een verkooptentoonstelling in 's Lands Zeemagazijn van de Nederlandse Vereniging van Zeeschilders tot een voor discussie vatbare conclusie over het belang van het werk van hedendaagse schilders met aandacht voor het thema schip en scheepvaart voor de collectie van een maritiem museum. J. Roelfzema deelt veel interessante zaken mede over en naar aanleiding van het binnenbeurtschip 'Eerste Zorg', dat in 1924 werd gebouwd bij Boot in Alphen aan de Rijn. Voorts zijn er bijdragen over het in 1652 voor de VOC gebouwde galjoot 'Zuylen', over de productie van navigatieinstrumenten door de Amsterdamse firma Van Keulen, en over de identificatie van een model van een zogenaamde overhaler uit de Friese Zuidwesthoek. LMA

Ook in 1980 werd de uitgave van nieuwe delen in de serie *maritime monographs & reports* van het National Maritime Museum in Greenwich met veel vaart voortgezet. *Stephens of Fowey: a portrait of a Cornish merchant fleet 1867-1939* (nr. 43) van C.H. Ward-Jackson verhaalt de geschiedenis van een Engelse familierederij, in 1867 opgericht in Fowey (Cornwall) door de cargadoer John Fowey en kort voor de tweede wereldoorlog opgeheven met de verkoop van het laatst overgebleven schip. De Stephensrederij was een van de vele middelgrote scheepvaartbedrijven die werden opgericht in de jaren 1850 en 1860, een periode van economische expansie in Engeland. Houten schoeners en schoenerbrikken van zo'n 100 à 150 ton waren de typen schepen, waarmee Stephens voer. De bedrijfsvoering van de rederij en de zakelijke verbindingen met andere takken van het plaatselijke bedrijfsleven komen uitvoerig aan de orde. *A trip to the antipodes* (nr. 45) is het door S.M. Riley uitgegeven reisdagboek van Andrew Crawford, die in 1885 met de clipper 'Patriarch' van de White Star Line in vijfenzeventig dagen van Londen naar Sydney zeilde en in datzelfde jaar met het schroefstoomschip 'Cuzco' van de Orient Line in zesenvertig dagen terugvoer naar Londen. Crawford is met name trefzeker in het weergeven van de monotonie van een lange reis met een zeilschip. De reis met het stoomschip geeft weer andere problemen: avond na avond moeten de passagiers voor het naar bed gaan op jacht om de ratten uit hun hutten te verdrijven. I.D. Merry en F. Booker geven in *The shipping and trade of the river Tamar* (nr. 46), twee delen) een beeld van de sterk aan het water gebonden economie van het stroomgebied van de rivier de Tamar en zijn zijrivieren, op de grens van Devon en Cornwall, gedurende de 19e eeuw en de eerste de-

cennia van deze eeuw. Het bijzondere karakter van de Tamar, een getijrivier met een groot verval, en de eisen die de producten van het gebied — graniet, koper, arseenstof en bakstenen — stelden aan het voornaamste transportmiddel van de streek, het schip, resulteerden in de ontwikkeling van een variant van de bekende zogenaamde West Country barge. Bouw en exploitatie van deze kust- en binnenvaartschepen krijgen ruime aandacht. *The decline of Portuguese regional boats* in de tot traditie geworden belangstelling van het museum in Greenwich voor de geschiedenis van allerlei typen kleine roei- en zeilvaartuigen binnen en buiten Europa. Ditmaal geeft O.L. Filgueiras een globaal overzicht van de vele, meestal op een bepaald soort werk toegesneden typen kleine vaartuigen van Portugals kust en rivieren, die de laatste decennia snel aan het verdwijnen zijn. In *Modern British shipbuilding, a guide to historical records* (nr. 48) geeft L.A. Ritchie een uiterst nuttig overzicht van vindplaats(en) en karakter van te raadplegen archieven van 19e- en 20e-eeuwse Engelse scheepswerven en machinefabrieken. LMA

Bij de vanouds in militair-maritieme richting gespecialiseerde uitgever Mittler (Bonn) zijn recentelijk twee kleine studies verschenen op het terrein van de zeeschiedenis. In het werkje *Menschenführung in der Marine* zijn de historisch gerichte lezingen gebundeld van een door het Militärgeschichtliches Forschungsamt in september 1980 georganiseerde conferentie over dit thema. De Duitse marineproblematiek in de periode 1914-1945 staat hierbij centraal (met bijdragen van Deist, Rahn en Salewski), maar het werk wint sterk aan waarde door vergelijkend materiaal te verschaffen over Oostenrijks-Hongaarse en Nederlandse ontwikkelingen. R.G. Plaschka van de Universiteit van Wenen schrijft over 'Phänomene sozialer und nationaler Krisen in der k.u.k. Marine 1918' en Ph.M. Bosscher over 'Die Gewerkschaftsbewegung in der königlich-niederländischen Marine in vier Krisen: 1912, 1918, 1933, 1975. Von grundsätzlicher Opposition zur kritischen Loyalität'.

Werden uit deze bundel (zorgvuldig) de ter conferentie gehouden voordrachten over de 'Innere Führung'-problematiek van de hedendaagse Bundesmarine geweerd, in de tweede studie valt de ontwikkeling naar het heden toe te volgen. H. Nöldeke's *Sanitäts-Tätigkeit auf Kriegsschiffen* besluit zelfs met een hoofdstukje 'Lehren und Folgerungen'. Ook hier trouwens aandacht voor historische vergelijkingen. Naast materiaal over de Duitse marine geeft de auteur een kort overzicht van de 'Sanitätsdienst der britischen Marine im Kriege' (waarmee de tweede wereldoorlog wordt bedoeld). GT

Het *New Bedford Whaling Museum* (U.S.A.) geeft een serie uit genaamd Old Dartmouth Historical Sketch(es). De laatste drie nummers hiervan hebben als onderwerp de Noord-Amerikaanse walvisvaart (nr. 79, 1980 *The Whale oil trade, 1750-1775*) door

de directeur van het museum Richard C. Kugler, tekeningen van B. Russell (nr. 80, 1981 *Panoramic Views of Whaling by Benjamin Russell*) door Elton W. Hall en een toespraak van een walvisvaartkapitein tot zijn bemanning (nr. 81, 1981 *The Captain's specific orders on the commencement of a Whale voyage to his officers and crew*).

Het artikel van R.C. Kugler behandelt walvisschepen, vangstloepen, de mensen op de schepen en vooral het reilen en zeilen van de kooplieden in traan en kaarsen. De tekenaar B. Russell was oorspronkelijk voorbestemd tot een rustige carrière als walvisreder in de 19e eeuw, maar een bankroet maakte een eind aan het familiebedrijf. Als kuiper voer hij daarna drieënehalf jaar mee op een walvisvaarder. De elf prenten van zijn hand verraden een goede kennis van de schepen en de omstandigheden tijdens het vangstseizoen.

Kapitein Edward S. Davoll sprak bij de aanvang van een walvisreis zijn bemanning toe. Wat hij zei, had hij tevoren opgeschreven en zo beschikken wij nu over een uniek document. In het algemeen wordt een ieder aangeraden zich netjes te gedragen, zich ook steeds bewust te zijn van zijn plaats aan boord. Men mag niet stoeien, laat staan vechten. Zingen of fluiten overdag is verboden. Boeken lezen bovendien is alleen op zondag toegestaan. Als de bemanning zich aan de richtlijnen houdt, zal er niet geslagen hoeven te worden. Iedere categorie aan boord wordt apart toegesproken. En wellicht werpen Davoll's woorden het meeste licht op zijn eigen karakter als hij zegt dat het beter is op zee geen grapjes te maken want dat eindigt meestal in ruzie! EvEvH

De reeds eerder gesignaleerde neiging om na de zeilvaart nu ook de grote passagiersvaart een plaats te geven in de ons overspoelende golf van nostalgie heeft verdere uitdrukking gevonden in het bijzonder leesbaar geschreven en rijk geïllustreerde boek van E.P. de Groot *Per mailboot naar Amerika. 50 Jaar Noordatlantische passagiersvaart onder Nederlandse vlag* (Bussum, 1980). De ondertitel is in zoverre misleidend, dat bij gelegenheid tot ver vóór 1930 wordt teruggesproken en dat ook de tussenoorlogse vaart van de Koninklijke Hollandsche Lloyd op Zuid-Amerika wordt behandeld. De Groot's verslag is in twee opzichten verfrissend en belangwekkend. In tegenstelling tot de meeste andere soortgelijke werken besteedt hij wel aandacht aan de derde klas passagiers ("Stank uit het vooronder: de emigranten!") en de scheepsbemanning, en daarnaast aarzelt hij niet om de stereotype romantische en ongekwalficeerd lovende opinies opzij te schuiven. De diverse feiten van de schepen van de Holland-Amerika Lijn ("slingerbakken en paaltjespikkers") worden onverbloemd verhaald, en eenzelfde skeptische houding wordt ingenomen tegenover de traditionele visie op de omstandigheden van de overtocht en het verblijf aan boord. De strijd tegen de welhaast onvermijdelijke verveling en de daaruit voortvloeiende spannin-

gen o.a. door kinderachtige spelletjes als shuffle board en horse race neemt hierin een prominente plaats in. Geen systematische verhandeling, maar wel een vlot betoog, dat heel wat van zijn aantrekkelijkheid ontleent aan de bereidwilligheid waarmee oud H.A.L.-gezagvoerder Bouwman zijn herinneringen en foto's aan De Groot ter beschikking stelde. FJB

In nummer 127 (1980) van de serie Overdrukken van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek — en eerder gepubliceerd in het tijdschrift *Holland* — verscheen *Het schip van Woerden*. Het is voorzover mij bekend, buiten krantartikelen, de eerste publicatie over dit interessante scheepsbouwkundige details vertonende wrak van een vaartuig uit de tweede eeuw van onze jaartelling, dat in maart 1978 voor ongeveer de helft van zijn lengte kon worden onderzocht. (Het achterschip bevindt zich nog onder de aangrenzende bebouwing.) Slechts een paar foto's, geen technische tekeningen, vergezellen deze bijdrage. Het spijt mij te moeten constateren dat een universitair archeologisch instituut, ditmaal uit Nijmegen, wederom blijkbaar niet in staat is tot het leveren van een gedetailleerd verslag van opgraving en onderzoek van een scheepswrak en tot het daarin geven van een aantal antwoorden op de vele met betrekking tot schepen en scheepsbouw in Romeins West-Europa nog openstaande vragen bij maritieme en scheepsbouw-historici. Immers, ook bijvoorbeeld over de immense vondst van zes (delen van) schepen uit globaal dezelfde tijd als het schip van Woerden, in het begin van de jaren 1970 bij Zwammerdam, is door het archeologisch instituut van de Universiteit van Amsterdam, dat de opgravingen coördineerde, nooit meer gepubliceerd dan in vrij algemene bewoordingen gestelde tijdschriftartikelen en congrespapers, die steeds weinig verhelderend worden geïllustreerd. Kennisneming van de inhoud van een aantal jaargangen van *The International Journal of Nautical Archeology* leert dat het ook heel anders kan. De situatie zou wellicht verbeteren door in voorkomende gevallen opgraving en onderzoek te laten uitvoeren door teams waarin behalve archeologen ook deskundigen uit andere wetenschappelijke disciplines zijn opgenomen. LMA

In 1980 gaf het Mystic Seaport Museum (Mystic, Conn) onder de titel *Sixteen times round Cape Horn* de persoonlijke herinneringen uit van Isaac Norris Hibberd, een boerenzoon uit Pennsylvania, die in de jaren 1881-1892 op verschillende vierkant getuigde schepen vele malen rond Kaap Hoorn voer. In heel gesserreerde vorm geeft Hibberd een beeld van de wijze waarop hij zich, al doende lerend, iedere reis weer een stukje omhoog werkte langs de hierarchie ladder aan boord, totdat hij in 1887 kapitein werd van het volschip 'Cyrus Wakefield'. En passant vertelt hij veel wetenswaardigs over de schepen en hun bemanningen, die in die jaren de vaart tussen Europa en de Amerikaanse westkust onderhielden. LMA

In het Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek 1981, ditmaal tevens de afscheidsbundel voor prof. dr. Th. Lunsingh Scheurleer, publiceerde M.A.P. Meilink-Roelofs de bijdrage *Ulrich Gualtherus Henningson, VOC dienaar en verbindingsschakel tussen China en Nederland*. Henningson (1741-1799), van Zweedse origine, bereikte evenals zijn vader een vooraanstaande positie in de VOC organisatie in Azië. Lange tijd verbleef hij in de Nederlandse fabriek te Kanton. Mede als gevolg van zijn goede Chinese contacten — hij was gehuwd met een dochter uit een welvarende Chinese familie in Batavia — kon hij aanzienlijk winsten maken met de aan compagnies-ambtenaren toegestane particuliere handel in veelgevraagde artikelen als chine de commande, zijde en lakmeubels. Daarnaast onderhield Henningson nauw contact met de Nederlandse amateur-sinoloog Jean Ryer en bezorgde deze materiaal voor zijn studie van de Chinesen en hun gewoonten en gebruiken. Bij zijn terugkeer in de Republiek gaf Henningson aan het stadhoudelijk gezin een Chinees ameublement en een servies van Chinees porselein van 1454 stuks cadeau. LMA

In december 1980 vierde de in Groningen gevestigde Onderlinge Verzekering van schepen "Vereniging Oranje" haar 75-jarig bestaan. F. Loomeijer schreef voor die gelegenheid de geschiedenis van deze scheepsverzekeringsmaatschappij: *Vijfenzeventig jaar Oranje*. Sinds 1835 verzekerden Groninger schippers, en met name binnenvaartschippers, elkaar tegen schade of verlies van hun schip in 'Onderlinge Vriendschap'. Toen het vaargebied van de tjalken en koftjalken zich ging uitbreiden naar de Scandinavische landen en Noord-Duitsland, moesten de buitenschippers een vrij hoge verzekeringspremie betalen, omdat de dekking van het extra risico van deze vaart voor een niet onaanzienlijk deel op de beurs werd ondergebracht. In 1905 besloot een zestal schippers mede daarom de risico's van hun bedrijf onder te brengen in een eigen onderlinge verzekering. De 'Oranje' was geboren. Loomeijer volgt de geschiedenis van de allengs groeiende maatschappij op de voet, tot en met de binnenkomst van de pleziervaartuigen. (In 1980 waren er al tweeduizend van deze schepen bij de 'Oranje' ingeschreven). En aangezien deze geschiedenis de op- en neergaande bewegingen in kust- en binnenvaart weerspiegelt, besteedt de schrijver veel aandacht aan bijvoorbeeld de snelle opkomst van de motorcoaster in de jaren 1920-30 en het grotendeels verdwijnen van dit type in de jaren '60, en aan de dieptepunten in de binnenvaart in de jaren 1930 en 1960. Een groot deel van het boek wordt ingenomen door schepenlijsten — waaronder één die een zo compleet mogelijke geschiedenis geeft van alle in 1940 bij de 'Oranje' ingeschreven kustvaarders — en een aangeklede opgave van averijen en verliezen onder 'Oranje'-schepen in de jaren 1966-1980. LMA

Ter gelegenheid van een tentoonstelling van tekeningen, penschilderijen en olieverfschilderijen van de Van de Veldes, van 3 juni tot 6 september 1981 in het Altonaer Museum in Hamburg, verscheen bij Koehlers in Herford de catalogus *Zeichner der Admiralität*. Alle tentoongestelde werken zijn afkomstig uit het National Maritime Museum in Greenwich. Hiervan zijn er negenenvertig op het oblong formaat van de uitgave goed gereproduceerd, en daaronder drie fraaie kleurenreproducties van schilderijen door de jonge Van de Velde. De tekst van de uitgave werd opgesteld door het Engelse museum en door het Duitse vertaald. Hij vertoont vele gebreken die niet tot een onjuiste vertaling zijn te herleiden. REJW

Nieuwe boeken en artikelen

Deze opgave van nieuw verschenen boeken en artikelen op maritiem-historisch terrein is samengesteld door drs. L.M. Akveld, met medewerking van dr. J.P. van der Voort. Een verklaring van de afkortingen van de titels van tijdschriften en verdere informatie over het karakter van deze literatuuropgave staan vermeld in de volgende nummers van dit tijdschrift: 33(1976) 63-65, 35(1977) 81 en 36(1978) 81-82.

Naslagwerken

Zie ook nr. 3518

3082. ARCHIBALD, E.H.H., A dictionary of sea painters. Woodbridge (Suffolk), The Antique Collectors' Club, 1980, 450 blz., ill. £ 25,-
3083. ARENSON, S. (ed), Shipping and maritime trade: medieval period: selected bibliography. Haifa, University of Haifa/Center for Maritime Studies, 1979, 74 blz.
3084. BONSOR, N.R.P., North Atlantic seaway. An illustrated history of the passengers services linking the old world with the new. Vol. 5. Jersey (Channel Isl.), Brookside, 1980 (enl. + rev. ed. 1955/60). (283) blz., ill., £ 12,95
3085. CATALOGUS 'Barche della laguna Veneta' (foto-expositie in het Querini-Stampalia Museum, Venetië). Venetië, Arsenalet Cooperativa Editrice, 1980, 134 blz., ill., L 10.000
3086. CATALOGUS 'Ex-voto marins dans le monde de l'antiquité à nos jours'. Red. E. Rieth. Parijs, Musée de la Marine, 1981, 204 blz., ill.
3087. CATALOGUS 'Island und das nördliche Eismeer. Land- und Seekarten seit 1493'. Hamburg, Altonaer Museum, 1980, 93 blz., ill., DM 18,-
3088. CATALOGUS 'James Glen Wilson R.N. (1827-1863). Landschape and marine painter (betreft o.a. de reis van HMS 'Herald' naar de Pacific in 1852-1861). Belfast, Ulster Museum, 1980, 51 blz., ill., £ 1,50

3089. CATALOGUS 'John Ward of Hull, marine painter, 1798-1849'. Hull, The Ferens Art Gallery, 1981, 111 blz., ill.
3090. CATALOGUS 'Kind van Scheveningen'. Scheveningen, Schevenings Museum, 1980, (16) blz., ill.
3091. CATALOGUS 'Loisirs sur L'eau. Histoire de la plaisance en France 1640-1940'. Parijs, Musée de la Marine, 1978, 158 blz., ill.
3092. CATALOGUS. National Maritime Museum catalogue of ship models. Vol. 1, Ships of the western tradition to 1815, 209 blz., ill., £ 14,50
3093. CATALOGUS 'Slag bij Doggersbank 1781'. Den Helder, Helder's Marinemuseum, 1981, 56 blz., ill.
3094. CATALOGUS 'Through closed doors: western influence on Japanese art 1639-1853'. Rochester (Mich.), Oakland University, 1979, 173 blz., ill.
3095. CATALOGUS 'Vlaamse maritieme achterglasschilderijen'. Ed. J.van Beylen. Antwerpen, Nationaal Scheepvaart Museum, 1981, 173 blz., 101 ill.
3096. CATALOGUS 'De waarschuwingreis van Jacob van der Windt 1780/1781'. Vlaardingen, Visserijmuseum, 1980, 20 blz., ill.
3097. CATALOGUS 'Zeichner der Admiralität. Marine-Zeichnungen und -Gemälde von Willem van de Velde dem Alteren und den Jüngeren'. Ed. G. Kaufman. Hamburg, Altonaer Museum, 1981, 119 blz., ill.
3098. COLETTA, P.E., A bibliography of American naval history. Annapolis (Maryl.), USNI Press, 1981, 350 blz., \$ 15,95
3099. CONWAY'S all the world's fighting ships 1922-1946. Ed. R. Chesnan. London, Conway Maritime, 1981, 456 blz., ill., £ 30,-
3100. CUTLER, C.C., Important types of (American) merchant sailing craft. Mystic 31, 1979/80, 71-78 (herdruk)
3101. DAGET, S. (ed), Jean Mettas, Répertoire des expéditions négrières Françaises au XVIIIe siècle. T.1, Nantes, Société Française d'Histoire d'Outre-mer, 1978, 797 blz., FF 350,-
3102. DAVENPORT, J.P., Source of business history: the archives of the Hudson's Bay Company. Business History Review 54, 1980, 387-393
3103. DEBBANE, J.-P., Tables analytiques du Petit Perroquet nos. 1-25 (-1979). Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1980, 111 blz.
3104. DELPAR, H. (ed), The discoveries: an encyclopedia of explorers and exploration. New York, McGraw-Hill, 1980, 471 blz., ill., \$29,95
3105. ENZYKLOPADIE der Entdecker und Erforscher der Erde. Ed. D. Henze. 6. Dablon-Dumont d'Urville. 7. Duncan-Foucart. 8. Foucart-Gülden Städt. Graz, Akademischer

- Druck- und Verlagsanstalt, 1979-81, blz. 1-116, 117-268, 269-412
3106. FIDLON, P.G. (ed), The First Fleeters. A comprehensive listing of convicts, marines, seamen, etc. (van Engeland naar Australië, 1787). Sydney, Library of Austr.Hist., 1981, 96 blz., Aus \$ 4,50
3107. GREENWAY, A., A century of cross-Channel passenger ferries. Shepperton, I. Allan, 1981, 128 blz., ill., £ 7,95
3108. GUIDE to the manuscripts in the National Museum. Vol. 2, public records, business records, artificial collections. Ed. R.J.B. Knight. Londen, Mansell, 1980, 216 blz., £ 17,50
3109. HAALMEIJER, F., Van Nievelt, Goudriaan & Co. 1905-1980. Bussum, De Boer Maritiem, 1981, 128 blz., ill., fl. 29,50
3110. HENDERSON, G., Unfinished voyages: Western Australian shipwrecks 1622-1850. Nedland (WA), Univ. of Western Austr. Press, 1980, Aus \$ 19,95
3111. HEZEL, F.X., Foreign ships in Micronesia. A compendium of ship contacts with the Caroline and Marshall Islands 1521-1885. Saipan (Mariana Isl), Trust Territory Historical Preservation Office, 1979, 185 blz., krtn.
3112. HILDEBRAND, H.H., e.a., Die deutschen Kriegsschiffe. Biographien aller Kriegsschiffe von 1815 bis zur Gegenwart. Bnd II, Carola - Gneisenau. Herford, Koehler, 1980, 152 blz., ill., DM 49,80
3113. HILDEBRAND, H.H., e.a., Die deutschen Kriegsschiffe. Biographien aller Kriegsschiffe von 1815 bis zur Gegenwart. Bnd III, Goeben - Kaiseradler. Herford, Koehler, 1980, 152 blz., ill., DM 49,80
3114. HILDEBRAND, H.H., e.a., Die deutschen Kriegsschiffe. Biographien aller Kriegsschiffe von 1815 bis zur Gegenwart. Bnd IV, Kaiserin - M. Herford, Koehler, 1981, 152 blz., ill., DM 49,80
3115. HUNTRESS, K.G., A checklist of narratives of shipwrecks and disasters at sea to 1860. Ames (Iowa), Iowa State Univ.Press, 1980, 208 blz., \$ 15,95
3116. ITERSON, P.D.J. van, Inventaris van de archieven van de oppercommissarissen der havens, walen en kranen te Amsterdam 1674-1834, en van de havendienst van Amsterdam 1834-1919. Amsterdam, G.A., z.j., 55 blz.
3117. JANSEN, J.G., Sleepboten. Nr 3, Duitsland. Alkmaar, De Alk, 1979, 112 blz., ill., fl.12,90 (grote alk 726)
3118. JANSEN, J.G., Sleepboten. Nr 4, Engeland. Alkmaar, De Alk, 1980, 144 blz., ill., fl.16,- (grote alk 727)
3119. KEMP, P. (ed), Encyclopedia of ships and seafaring. Londen, Stanford Maritime, 1980, 256 blz., ill., £ 9,95
3120. KLUDAS, A., e.a., Die deutschen Kühlschiffe (sedert 1903). Herford, Koehler, 1981, 120 blz., ill., DM 35,-
3121. KLUDAS, A., e.a., Die Schiffe der Hamburg-Amerika-Linie. Bnd 2, 1907-1926. Herford, Koehler, 1980, 160 blz., ill., DM 58,-
3122. KLUDAS, A., e.a., Die Schiffe der Hamburg-Amerika-Linie. Bnd 3, 1927-1970. Herford, Koehler, 1981, 160 blz., ill., DM 58,-
3123. MCDONALD, Ch.O., Sailing ship technology. Some bibliographical and book collecting notes. NRJ 26, 1980, 177-185; 27, 1981, 23-31
3124. MUNCHING, L.L. von, De verliezen van de Nederlandse koopvaardij in de eerste wereldoorlog 1914-1918. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 80 blz., ill., fl. 24,50
3125. REINDORF, J., Scandinavians in Africa. Guide to materials relating to Ghana in the Danish National Archives (Deens-Noorse relaties met de Goudkust 1659-1850). Oslo, Universitetsforlaget, 1980, 160 blz.
3126. RICHEY, M.W. (ed), The Shell encyclopedia of sailing. Londen, Stanford Maritime, 1980, 288 blz., ill., £9,95
3127. RIED, W., Segler der sieben Meere. Eine Weltgeschichte der Segelschiffahrt mit einer Darstellung der Segelfahrzeuge aller Ozeane. (nadruk op Indische en Stille Oceaan; scheepstypen belicht met behulp van originele modellen en afbeeldingen). Oldenburg, Stalling, 1981, 239 blz., ill., DM 89,-
3128. RITCHIE, L.A., Modern British shipbuilding. A guide to historical records. Greenwich, National Maritime Museum, 1980 (maritime monographs & reports vol. 48), 74 blz., £ 2,-
3129. SCHOONE, F.A.M., Inventaris van de archieven van de firma's Coopstad & Rochussen 1750-1777, en Ferrand Whaley Hudig en Ferrand Whaley & Jan Hudig 1759-1856 (betreft o.a. vaart op West-Indië en slavenhandel). Rotterdam, G.A., 1980, 61 blz.
3130. SMITH, Ph.Ch. Foster, More marine paintings and drawings in the Peabody Museum. Salem (Mass.), Peabody Museum of Salem, 1979, 166 blz., ill., \$ 35,-
3131. SOEST, J. van, Archival sources to the history of the Netherlands Antilles. A challenge for archivists and historians. Nieuwe West-Indische Gids 54, 1980, 2, 73-93
3132. SYRETT, D., A check list of admiral Lord Howe manuscripts in United States archives and libraries. MM 67, 1981, 273-284
3133. TRIPP, B.H. (ed), The Naval Review index. Vols 1-64, 1913-1976. Londen, The Naval Review, 1978, 188 blz.
3134. UDEN, G., e.a., A dictionary of British ships and seamen. Londen, A. Lane, 1981, 592 blz., ill., £ 15,-
3135. VEER, A. van de, Zeevisserijschepen onder stoom. Dl. 1. Alkmaar, De Alk, 1980 (Grote

- Alk 731), 112 blz., ill., fl. 12,90
3136. VEER, A. van de, Zeevisserijsschepen onder stoom. Dl. 2. Alkmaar, De Alk, 1980, (Grote Alk 732), 112 blz., ill., fl. 12,90
3137. VOS Dzn, J., Inventaris van het archief van de inspecteur in buitengewone dienst voor de scheepvaart te Londen 1940-46. Den Haag, Ministerie van Verkeer & Waterstaat, 1975, 26 blz.
- Algemene maritieme literatuur**
3138. ACDA, G.M.W., Jan Prins, talentvol dichter-zeeman (1876-1948). BW 35, 1980, 426-429
3139. ACHILLES, F.W., Dynamik und Beharrung im NW-deutschen Küstenraum. Hafengunst und -ungunst an der Nordseeküste. Nr. 3149, 195-218
3140. ASAERT, G., Scheepvaart en visserij. In: Algemene geschiedenis der Nederlanden. Dl. 4. (Haarlem, 1980) 128-134
3141. BECKINGHAM, C.F., Arabic texts and the Hakluyt Society. Jaarverslag. Hakluyt Soc. 1979, 1-13
3142. BEYLEN, J. van, Met grof geschut op vogeljacht op de Schelde. Zeil 5, 1981, 2, 44-47
3143. BEYLEN, J. van, De zee in de taal. Hinterland 28, 1979, 104, 39-41
3144. BOARDMAN, J., The Greeks overseas. Their early colonies and trade. London, Thames & Hudson, 1980 (new & enl. ed.), ill., £ 12,-
3145. BUDDINGH, C., e.a., Met de (rivier)klipper 'Anna' onder zeil. Eindhoven, Verbeek & Verbeek, 1980, 207 blz., ill., fl. 59,50
3146. CLARK, G., Britain's naval heritage. Londen, HMSO, 1981, 150 blz., ill., £ 2,95
3147. DAPPLER, J., 'Ein Schiff. Ein Schwert. Ein Segel'. Zum 100. Geburtstag des Seefahrt-dichters Gorch Fock. Marine Forum 55, 1980, 289-290
3148. DEBROCK, W., Toen Duinkerke nog Vlaams was. Mensen van Oostende en Duinkerke in oorlog en vrede. Neptunus 27, 1979/80, 6, 14-20
3149. DEUTSCHES Schifffahrtsarchiv. Bnd 3. Bremerhaven/Hamburg, Deutsches Schifffahrtsmuseum/Stalling, 1980 (Schriften des DSM 12), 239 blz., ill., DM 38,-
3150. DRAGONETTE, Ch., Currents, freak waves and mysterious disappearances. SC 12, 1980, 5, 8-15
3151. DREESEN, J.B., Woorden uit de zeemanskist. Goed uit eigen midden. Neptunus 27, 1979, 5, 38-39
3152. DREESEN, J.B., Woorden uit de zeemanskist. Maritieme werkwoorden. Neptunus 27, 1979/80, 3, 29-30
3153. DREESEN, J.B., Woorden uit de zeemanskist. De scheepsklok ofte scheepsbel. Neptunus 28, 1980, 4, 55-56
3154. DREESEN, J.B., Woorden uit de zeemanskist. Schepelingen. Neptunus 28, 1980, 1, 62-63
3155. DREESEN, J.B., Woorden uit de zeemanskist. De tijd op zee. Neptunus 28, 1980, 2, 43-45; 3, 23-26
3156. ELLIOTT, P., The cross and the ensign. A naval history of Malta 1798-1979. Cambridge, P. Stephens, 1980, 216 blz., ill., £ 8,95
3157. GREEN, J.N., De poort van Batavia (bouw-materiaal voor een poort van het kasteel van B. uit het wrak van het VOC-schip B). SH 16, 1981, 163-171
3158. HACQUEBORD, L., Spitsbergen 79° NB. Nederlandse expedities in het spoor van Willem Barentsz. Amsterdam, Elsevier, 1981, 160 blz., ill., fl. 19,90
3159. HARRISSON, R., The 'Mary Rose' Tudor ship museum (plannen voor zo'n museum in Portsmouth). Museums Journal 81, 1981, 1, 11-17
3160. HASENSEN, A., The history of Dover harbour. Londen, Aurum Special Ed., 1981, 220 blz., ill., £ 40,-
3161. HAZELHOFF ROELFZEMA, H., Bij het 40-jarig bestaan (van de Amsterdamse Kring van Vrienden van de Zeevaart). Nr 3165, 63-71
3162. HEATON, V., The Mayflower. Exeter (Devon), Webb & Bower, 1980, 200 blz. ill., £ 7,95
3163. ITINERARIO 1980-2 (Leyden Centre for the History of European Expansion): the new Algemeen Rijksarchief. Special issue, 95 blz. (o.a. bijdragen over het materiaal in het ARA mbt VOC, inter-Aziatische handels-vaart, WIC)
3164. JAARBOEK 1980 van het Fries Scheepvaart Museum en Oudheidkamer. Sneek, 1981, 91 blz., ill., fl. 20,- in losse verkoop
3165. JAARVERSLAG 1980 Vereniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum Amsterdam. Amsterdam, 1981, 71 blz., ill.
3166. JONES, J.R., Britain and the world 1649-1815. (... a comprehensive guide to British interests, broken down by region and instruments of policy - diplomatic, naval, military, commercial... Uitg.aank.). Londen, Harvester, 1980, 288 blz., £ 13,50
3167. KRANENBURG, In memoriam dr. H.A.H. Boelmans Kranenburg. Speciale aflevering van De Visserijwereld, 12 december 1980
3168. KUYPER, W., Oude Zuiderzeeverhalen / Zwervend langs het IJsselmeer. Zeil 4, 1980, 4, 36-47; 5, 34-46; 6, 30-42; 5, 1981, 1, 34-43; 2, 30-43; 3, 32-39; 4, 49-56
3169. LANE, F.C., Seerepubliek Venedig (vert. uit het Engels). München, Prestel, 1980, 744 blz., ill., DM 48,-
3170. MARCUS, G.J., The conquest of the North Atlantic. Woodbridge (Suffolk) Boydell & Brewer, 1980, 224 blz., ill., £ 11,95
3171. MARITIME treasure house (National Maritime Museum Greenwich). Lloyd's april 1980, 24-29
3172. MCPHERSON, K., The history of the Indian Ocean region: a conceptual framework. Great Circle 3, 1981, 10-19
3173. MOLEN, S.J. van der, Van Zeemagazijn tot maritieme schatkamer (Rijksmuseum Nederlandsche Scheepvaart Museum) Zeil 5, 1981, 4, 28-33
3174. MORTON, H., The wind commands: Sailors and sailing ships in the Pacific. Londen, Conway Maritime, 1980, 498 blz., ill., £ 9,50
3175. MULDER, W.Z., Japanse stemmen over de 'maru'. Gissingen en hypothesen over oorsprong en betekenis van de term. BW 35, 1980, 436-440
3176. OBERMAN, A.P.R., e.a., Koning Edward IV van Engeland op Texel (sept./okt. 1470). Holland 13, 1981, 1, 1-21
3177. ONZE VLOOT in 75 jaar. Zeewezen 70, 1981, 5, 8-11
3178. PUYPE, J.P., Blanke wapens. Nederlandse slag- en steekwapens sinds 1600. Zwaarden, degens, sabels en ponjaards. Historisch overzicht en typologie. Lochem, Tijdstroom, 1981, 127 blz., ill.
3179. QUIGLEY, E.J., Preserving an American maritime heritage: ships, boats and lighthouses. Surveyor 14, 1980, 3, 14-23
3180. REID, J.G., The beginnings of the Maritimes (of Canada): a reappraisal. American Review of Canadian Studies 9, 1979, 1, 38-51
3181. SEAMAN, A.T., The history of maritime literature. Acadiensis (Canada) 8, 1979, 2, 130-137
3182. SCHEEPVAARTGESCHIEDENIS als uitgebeeld in de tentoonstelling van het Nederlands Scheepvaart Museum Amsterdam. Twee losbladige banden, (80)+(86) blz., ill.
3183. SCHOLL, L.U., Bremerhaven. Ein hafengeschichtlicher Führer. Hrsg. im Auftrag des Deutschen Schiffahrtsmuseums. Bremerhaven, Ditzel, 1980, 152 blz., ill.
3184. SCHOLL, L.U., Die 'Mosel' und ein versuchter Versicherungsbruch. Die Thomaskatastrophe vom Dezember 1875. Deutsche Schifffahrt 1980, 1, 17-23
3185. SCHREIBER, G., Gliederungsgrundsätze von Heerbann und Flotte bei den Nordgermanen. SZ 1980, 12, 27-40
3186. STORER, J.D., The maritime collections of the Royal Scottish Museum. Transport 5, 1978, 9-22 (verschenen 1981)
3187. VERLEYEN, J., Gravelines ou Grevelinge(n). En marge de l'activité navale belge 1914-1918 (zie Nr 1674). Neptunus 29, 1979, 5, 2-8; 6, 7-13; 28, 1980, 2, 7-13; 3, 7-14; 4, 9-16
3188. VERLINDEN, C., Perspectief-verschuivingen in de vroege geschiedenis der Europese expansie. Brussel, Kon.Akad.v.Wetensch., 1980 (Klasse der Letteren 42, nr.1), 22 blz.
3189. VITTORIA, E., Il gondoliere e la sua gondola. Venetie, Editrice Evi, 1979, 225 blz., ill., L 11.000
3190. VOS, A. de, De spits 'Lauranda' naast Het Steen. Antwerpen 26, 1980, 87-92
3191. WESTERDAHL, C., On oral traditions and place names. An introduction to the first stage in the establishment of a register of ancient monuments for the maritime cultural heritage. IJNA 9, 1980, 311-329
3192. WESTERLUND, K.E., Karlskrona 300 Jahre: Flottenstation, Marinewerft, Seefestung, Marinestadt. MR 77, 1980, 611-617
3193. WORKING men who get wet. Proceedings of the 4th conference of the Atlantic Canada Shipping Project July 24-July 26 1980. St. John's (Newfoundland), Memorial University of Newfoundland, 1981, 387 blz.
- Maritieme iconografie**
- Zie ook de nrs. 3495, 3926
3194. BEAVER, P., E-boats and coastal craft (WO II). Cambridge, P. Stephens, 1981, 100 blz., ill., £ 3,95
3195. BEAVER, P., German capital ships (WO II). Cambridge, P. Stephens, 1980, ill., £ 4,50
3196. BEKEN of Cowes: a hundred years of sail. Londen, Collins, 1981, ill., £ 25,-
3197. BERK, G., Rondkijken bij (het Panorama) Mesdag. Zeil 5, 1981, 2, 25-29
3198. BERK, G., De Vromen van Delft. Zeil 4, 1980, 4, 16-20
3199. BOOT, W.J.J., Nederlandse veer- en boot-diensten in oude ansichten. Zaltbommel, Europese Bibl., 1980, 6 blz. tekst, 104 foto's, fl. 28,90
3200. BOOT, W.J.J., De vloot van de provinciale stoombootdiensten in Zeeland. Zaltbommel, Europese Bibl., 1981, 12 blz. tekst, 124 afb.
3201. BRACKER, J., e.a., Maler der See: Marine-malerei in 300 Jahren. Sammlung Peter Tamm. Herford, Koehler, 1980, 336 blz., ill., DM 38,-
3202. BREYER, S., Battleships of the world 1905-1970. Londen, Conway Maritime, 1980, 400 blz., 570 ill., £ 25,-
3203. BROOK-HART, D., Twentieth-century British marine painting. Woodbridge (Suffolk), The Antique Collectors' Club, 1980, 370 blz., ill., £ 25,-
3204. BROWN, F.C., A century of service: the United States Asiatic fleets in photographs 1835 to 1942. SC 16, 1981, 1, 62-71, 74
3205. CARTER, J.S. (ed), Maritime arts by William Gilkerson. Salem(Mass.), Peabody Museum of Salem, 1980, 100 blz., ill., \$ 12,95
3206. COSTA, G., Boegbeelden. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 175 blz., ill., fl. 49,50
3207. COULDING, D., Steam yachts (foto's van W. Kirk & zonen in Cowes). Londen, Batsford, 1980, 120 blz., ill., £ 5,95
3208. COULING, D., Wrecked on the Channel Is-

- lands. A photographic history. Londen, Stanford, 1981, ill., £ 6,-
3209. DAMS, J., Une marine flamande meconnue de Minderhout. Neptunus 28, 1980, 1, 18-23
3210. ELST, J.H. van der, Scheepvaartpenningen. BW 36, 1981, 59-62
3211. GOTTLICHER, A., Noahs Arche in alten Biledruckten. Logbuch 16, 1980, 121-124; 17, 1981, 11-14
3212. GREENHILL, B., Victorian and Edwardian merchant steamships from old photographs. Londen, Batsford, 1979, (120) blz., ill., £ 4,95
3213. HALL, E.W., Panoramic views of whaling by Benjamin Russell. New Bedford (Mass.), Whaling Museum, 1981, 27 blz., ill.
3214. HAZELHOFF ROELFZEMA, H., De schilderijenprijsvraag: een conclusie van museum-zijde. Nr 3165, 60-62
3215. HOSTIEN, N., De zee en de kunst. Ed. Dubar & A.P. Henri Schaep (19e eeuw). Neptunus 28, 1980, 3, 35-37
3216. HOSTIEN, N., De zee en de kunst. Gustaaf van Heste (1887-1931). Neptunus 28, 1980, 4, 17-20
3217. HOSTIEN, N., De zee en de kunst. Auguste Musin (1852-1920). Neptunus 27, 1979/80, 6, 21-23
3218. HOSTIEN, N., De zee en de kunst. Frans-Balthasar Solvins (1760-1824). Neptunus 28, 1980, 1, 46-47
3219. KOUSBROEK, R., Het vlot van de Medusa: een raar en morbide schilderij. Openbaar Kunstbezit 24, 1980, 159-163
3220. KRUIZINGA, J.H., Scheepjes in de kerk. Zeil 5, 1981, 3, 14-18
3221. LEHON, H., De zee en de kunst. Henri Lehon (1809-1872). Neptunus 28, 1980, 2, 35-37
3222. MERLLIE, L., Le prince de Joinville à Christiansborg en 1843. Nep 1980, 130, 13-16
3223. MOLLER, A.M., J. Lorentzen (eds), J. Friis-Pedersen (1898-1978): Sejlskibe. I. Danskbyggede traeskibe opmålt, tegnet og fotograferet. Kopenhagen, Høst, 1980, 107 blz., ill., DKr. 295,-
3224. OEHMIG, A., Dampfer auf der Elbe in alten Ansichten. Moers, Steiger, 1981, 135 blz., 130 ill., DM 36,-
3225. OEHMIG, A., Dampfer auf dem Rhein in alten Ansichten. Duisburg, Binnenschiffahrtsverlag, 1980, 128 blz., 122 ill., DM 35,-
3226. ROELFZEMA, J., De rivierschepen van Fluwelen Brueghel (1568-1625). Nr 3165, 28-29
3227. SAINT HUBERT, Chr. de, The Spanish Navy of 1898 (zie ook Nr 2782). WI 17, 1980, 110-120
3228. SCHADEWALDT, H., Der Schiffbruch in der Kunst. SZ 1981, 13, 13-26
3229. SCHEERDERS, P.J., De Paal en zijn bewoners. Kijkboek over De Paal, vroeger en nu. Kloosterzande, Watersportvereniging 'Saef-tinghe', 1980, 64 blz., ill., fl. 29,50
3230. SEWINSKI, L., The Pacific wars as seen by US Navy photographers during world war II. Londen, Conway Maritime, 1981, 208 blz., 478 foto's, £ 12,50
3231. SILLEVIS, J., Een schilderij zonder grenzen: Panorama Mesdag en het oude Scheveningen. Openbaar Kunstbezit 24, 1980, 170-174
3232. STEICHEN, E., US Navy war photographs: Pearl Harbor to Tokyo Bay. Annapolis (Maryl.), USNI Press, 1980, 128 blz., ill., \$ 12,95
3233. TAYLOR, R.G., The seawise pen of David Q.Scott. USNIP 106, 1980, 7, 51-59
3234. USS 'Texas'. Wa 1980, 15, 206-212
3235. VELS HEYN, A., De liefde is als een zee, een minnaar als een schip: over 17de-eeuwse zeeschilders. Openbaar Kunstbezit 24, 1980, 152-158
3236. WARSHIP Pictorial: USS Intrepid at war. Wa 1981, 19, 183-191
3237. WEBER, H., Rheinschiffahrt und Kunst. Zeitschr.f.Binnenschiffahrt 108, 1981, 110-114
- Marine algemeen**
3238. 150 ANS de marine militaire Belge. Brussel, Etat-Major de la Force Navale, 1981, 84 blz., ill.
3239. COAD, J., Historic architecture of HM Naval Base Portsmouth 1700-1850. MM 67, 1981, 3-62
3240. ETZOLD, Th.H., Is Mahan still valid? USNIP 106, 1980, 8, 38-43
3241. GOTTLICHER, A., Perikles - Mittelpunkt seiner Zeit aus marinehistorischer Sicht. SZ 1980, 12, 24-26
3242. GÜTH, R., Der Widerspruch, an dem das Reich zerbrach. Betrachtungen zur 'Inneren Führung' in der Kaiserlichen Marine. SZ 1980, 12, 68-71
3243. PARKER, K.A., The Bombay marine (de 'marine' activiteiten van de East India Company). AN 40, 1980, 280-292
3244. RAVEN, G.J.A., De naamgevers en voorgangers van de standaardfregatten: 3. Jan Hendrik van Kinsbergen en zijn zeemansdromen. Marineblad 91, 1981, 121-133
3245. ROHDE, H., Kriegstagebücher als historische Quellen. SZ 1980, 12, 1-8
3246. ROHWER, J., Admiral Gorshkov and the influence of history upon sea power (met een uitvoerig historisch overzicht van de relatie Rusland - open zee). USNIP 107, 1981, 5, 150-173
3247. VICHOT, J., Chronique d'uniformologie maritime. Les origines de l'uniforme des officiers de vaisseau. Nep 1980, 138, 17-40; 139, 17-40; 1981, 142, 17-40
- kaapvaart**
3248. BOXER, C.R., Piracy in the South China Sea. HT 30, 1980, 12, 40-44
3249. FOSSEN, A.Bj., 'Under det Tyrkiske Aag og Tyranni': Bergens sjøfart og Barbareskstatene ca. 1630-1845 (Bergen versus de Barbarijse zeerovers 17e/18e eeuw; met samenvatting in het Engels). Bergen 1979, 233-256
3250. JORDAAN, H., De kaapvaart van de Republiek tijdens de vierde Engelse oorlog (1780-1784). (Den Helder), (1981), 7 blz.
3251. JOSEPH, G.M., John Coxon and the role of buccaneering in the settlement of the Yucatan colonial frontier (17e eeuw). TI 1980, 12, 65-84
3252. LLOYD, Chr., English corsairs on the Barbary coast (17e eeuw). Londen, Collins, 1980, 178 blz., ill., £ 8,95
3253. MESSIAEN, J., Corsaires Dunkerquois de la Maison d'Espagne. RM 1980, 353, 70-79
3254. MEYER, W.R., English privateering in the war of 1688 to 1697. MM 67, 1981, 259-272
3255. POPE, D., The buccaneer king: the biography of Sir Henry Morgan 1635-1688. New York, Dodd, Mead & Co., 1979, 399 blz., ill., \$ 11,95
3256. RODGER, N.A.M., A pirate's log? (1601). MM 67, 1981, 201-205
3257. STRADLING, R.A., The Spanish Dunkirkers 1621-48: a record of plunder and destruction. TvG 93, 1980, 541-558
- Marine tot 1700**
3258. GROENEVELD, S., J. Vermaere (ed), Zee-land en Holland in 1569. Een rapport voor de hertog van Alva. Nederl. Hist. Bronnen II (Den Haag, 1981) 103-174
3259. KOOIJ, J.A. van der, Naamgevers standaardfregatten. Eénpondskogel maakte eind aan leven van een veelbelovende Willem van der Zaan. Alle Hens 33, 1980, 9, 18-21
3260. LAUGHTON, J.K., The defeat of the Spanish Armada. Londen, Kenneth Mason/Navy Records Soc., 1981 (herdr. ed. 1894), 2 dln, 365 + 418 blz., £ 15,-
3261. MADDENS, N., De Vlaamse oorlogsvloot tijdens de regering van keizer Karel V. Belgisch Tijdschr. v. Mil. Gesch. 22, 1978, 389-398
3262. MINGONI, G., I cavalieri di San Giovanni. Marinari di prim'ordine. Rivista Marittima 113, 1980, 8/9, 21-43
3263. MOER, A. van der, De stoute stukken van Willem Willemszoon Bont (17e eeuw). Marineblad 91, 1981, 17-21
3264. ROMANI, L., Una svolta decisiva per l'ammiraglio Andrea Doria. Rivista Marittima 113, 1980, 7, 77-86
3265. WEBER, R.E.J., Een beschouwing over het invoeren van de linie van bataille bij de Nederlandse oorlogsvloot 1665-1666. Marineblad 90, 1980, 331-342
- Marine 18e/19e eeuw**
3266. BARTLETT, M.L., Commodore James Biddle and the first naval mission to Japan 1845-1846. AN 41, 1981, 25-35
3267. COURCY IRELAND, J. de, The Confederate States Navy 1861-1865: the Irish contribution. MM 66, 1980, 259-263
3268. CROSS, A.G., By the banks of the Thames: Russians in 18th century Britain (Hfdst. 6, blz. 146-173, over de Engelse rol bij de opbouw van de Russische marine). Newtonville (Mass.), Oriental Research Partners, 1980, 358 blz., \$ 22,50
3269. DONNELLY, R.W., Officers of the Revenue Marine Service in the Confederacy. AN 40, 1980, 298-304
3270. DORWART, J.M., A mongrel fleet: America buys a navy to fight Spain, 1898. WI 17, 1980, 129-155
3271. EKOKO, A.E., British naval policy in the South Atlantic 1879-1914. MM 66, 1980, 209-223
3272. FROST, A., Convicts and empire: a naval question (Engeland en Australië in de tweede helft van de 18e eeuw). Melbourne, Oxford UP, 1980, ill., Aus \$ 25,-
3273. FRYKENSTADT, H., Prins Henriks av Preussen besök i Karlskrona 1770, nagra marginalteckningar. Karlskrona 1980, 19-36
3274. GRADISH, S., The manning of the British navy during the Seven Years War. Londen, Royal Hist. Soc./Swift Printers, 1980, 235 blz., ill., £ 15,25
3275. HAHN, H.M., HMS Druid ex-Brilliant, 16 gun sloop of war (gebouwd in Virginia in 1775). NRJ 27, 1981, 55-70
3276. HOURIHAN, W.J., The fleet that never was. Commodore John Crittenden Watson and the Eastern Squadron (Amerikaanse versus Spaanse marine 1898). AN 41, 1981, 93-109
3277. HUBATSCH, W., e.a., Die erste deutsche Flotte von 1848 bis 1852. Herford, Mittler, 1981 (Schriften der Deutschen Marine-Akademie und des Deutschen Marine Instituts, Bnd 1), 140 blz., ill., DM 39,80
3278. INKSTER, T.H., (James Iredell) Waddell's war in Alaska (1865). Compass 49, 1979, 4, 22-26
3279. JOHNSON, R.E., Far China Station. The US Navy in Asian waters 1800-1898. Annapolis (Maryl.), USNI Press, 1979, 320 blz., ill., \$ 18,50
3280. JONGH, W.P.H. de, Jan Hendrik van Kinsbergen, een groot admiraal. Roering 17, 1980, 1, 21-30
3281. LAGESSE, M., Le combat de la 'Preneuse' à la Baie du Tombeau (1799). Nep 1981, 142, 11-16
3282. LAING, E.A.M., The introduction of paddle

- frigates into the Royal Navy. MM 66, 1980, 331-343; 67, 1981, 93-94
3283. MATTHEI, D., Russia's struggle for maritime prestige during the era of navalism. *Naval War College Review* 32, 1979, sept/oct, 18-28
3284. MCLYNN, F.J., Sea power and the Jacobite rising of 1745. MM 67, 1981, 163-172
3285. MUELLER, E.A., The celebrated run of 'Far West' (1876, hekwieler als ondersteuningsvaartuig in de Indianenoorlog). SB 1979, 152, 227-233
3286. MÜNCHING, L.L. von, Herinnering aan bijna honderd jaar geleden (dreiging van een Russ.-Eng. oorlog nav Russ. bezetting van de Afghaanse stad Merv, 1885). *Zeeuwen* 69, 1980, 10, 44-46
3287. MUNHOLLAND, K., Admiral Jauré Guiberry and the French scramble for Tonkin 1879-83. *French Hist. Studies* 11, 1979/80, 81-107
3288. PACINI, E., *La marine*. Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1981 (herdr. ed. 1844), 240 blz., ill., FF 360,-
3289. PAULSEN, G.E., 'Petrel' shows the flag (US vloot in China, jaren 1890). AN 40, 1980, 100-107
3290. PIVKA, O. von, Navies of the Napoleonic era. Newton Abbot, David & Charles, 1980, 272 blz., ill.
3291. AMITH, J.D., Yankee ironclads at Birkenhead? A note on Gideon Welles, John Laird and Gustavus V. Fox. MM 67, 1981, 77-82
3292. SCHMITZ-HILLEBRECHT, E., Aus der Geschichte der Englisch-Deutschen Legion: die Strandung des Transporters 'Cesar Augustus' vor der holländischen Küste am 29-10-1807. *Norddeutsche Familienkunde* 1979, Heft 1, 301-310
3293. STURGES JACKSON, T., Great sea fights 1794-1805. Londen, Kenneth Mason/Navy Records Soc., 1981 (herdr. ed. 1899/1900), 2 vols., 342 + 343 blz., ill., £ 15,-
3294. SYMONDS, C.L., Navalists and anti-navalists: the naval policy debate in the United States 1785-1827. Newark (Delaware), Univ. of Delaware Press, 1980, \$ 17,50
3295. SYRETT, D., The role of the Royal Navy in the Napoleonic wars after Trafalgar 1805-1814. *Naval War College Review* 32, 1979, sept/oct, 71-84
3296. TILLEY, J., The Royal Navy in the American War of Independence. *The Mariners' Museum (Newport News, Virg.) Journal* 7, 1980, 3, 4-6; 4,3; 8, 1981, 1, 4-7; 3, 4-6
3297. TREUE, W., Der Krimkrieg und seine Bedeutung für die Entstehung der modernen Flotten. Herford, Mittler, 1980 (2. überarb. und erweit. Auflage), 144 blz., ill., DM 29,80
3298. WEBB, W.J., The Spanish-American War and U.S. army shipping. AN 40, 1980, 167-191
3299. WHITE, C., Victoria's navy: the end of the sailing navy. Havant (Hampshire), Kenneth Mason, 1981, 160 blz., ill., £ 9,95
3300. WHITELEY, W.H., The British Navy and the siege of Quebec 1775-76. *Canadian Historical Review* 61, 1980, 1, 3-27
3301. WICKS, D.H., The Lake Nicaragua naval base scheme (jaren 1880; militaire ideeën mbt toekomstige Panama-kanaal). USNIP 106, 1980, 8, 57-60
3302. ZULUETA, J. de, Trafalgar - the Spanish view. MM 66, 1980, 293-318
- Marine 20e eeuw**
Zie ook de nrs. 3464, 3587, 3628, 2658
algemeen
3303. DOYLE, M.K., The US Navy and war plan Orange 1933-1940: making necessity a virtue. *Naval War College Review* 1980, 279, sept/oct, 49-63
3304. FOCK, H., *Schwarze Gesellen*. Bnd II, Zerstörer bis 1914. Herford, Koehler, 1981, 360 blz., ill., DM 89,-
3305. GELDHOF, N., Verkennen en bewaken. *Dormier Do 24 K vliegboten van de Marine-luchtvaartdienst*. Den Haag, Afd. Maritieme Historie, 1979 (Bijdragen tot de geschiedenis van het zeeuwen 10), 229 blz., ill.
3306. GUTH, R., Die deutsche Marineluftstreitkräfte zwischen den Weltkriegen. *Marine Forum* 55, 1980, 293-296
3307. HANSWIJCK DE JONGE, H.A.G.J.P. van, Vijf jaar troepen varen (naar en van het voormalige Ned. Indië, 1946-50). Den Haag, Afd. Maritieme Historie, 1979 (verschenen 1981) (Bijdragen tot de geschiedenis van het zeeuwen 9) 328 blz., ill.
3308. HONE, Th.C., The effectiveness of the Washington Treaty Navy. *Naval War College Review* 32, 1979, nov/dec, 35-59
3309. HOURIHAN, W.J., The best ambassador: rear-admiral Colton and the cruise of the European squadron 1903. *Naval War College Review* 32, 1979, july/aug., 63-72
3310. KUROWSKI, F., M.s. 'Hansestadt Danzig'. Von Seediens Ostpreußen zum Minenschiff-Verband. Herford, Koehler, 1981, 176 blz., ill., DM 35,-
3311. MARDER, A.J., Old friends - new enemies. The Royal Navy and the Imperial Japanese Navy. Strategic illusions 1936-1941. Oxford, U.P., 1981, 533 blz., ill., \$ 19,50
3312. MESSIMER, D.R., Gunboats and diplomats (begin 20e eeuw, Duitse marine in China). AN 40, 1980, 85-99
3313. MORNINGSIDE, A., The USS 'Copahee': one of the first baby flat-tops. SC 16, 1981, 2, 16-26
3314. MURRAY, W., Neither navy was ready (jaren 1930). USNIP 107, 1981, 4, 38-47
3315. NUBOER, J.F.W., De eerste jaren van de marine-inlichtingendienst bij de Staf-Zeemacht te Batavia 1934-1938. *Marineblad* 91, 1981, 268-274
3316. SALEWSKI, J., The nature and effects of the navalistic thinking since the turn of the century. In: *West-European navies and the future*. Red. J.H. Veldman & F.Th. Olivier. Den Helder, 1980
3317. SATER, W.F., The abortive Kronstadt: the Chilean naval mutiny of 1931. *Hisp.Amer. Hist.Review* 60, 1980, 239-268
3318. SYMONDS, C.L., William Veazie Pratt as CND: 17 Sept 1930 - 30 June 1933 *Naval War College Review* 1980, 278, 17-33
3319. TEITLER, G., Een vlootbasis in Straat Soenda. Een strategisch meesterwerk als twistappel tussen KNIL en Koninklijke Marine. *Mededelingenblad KIM* 1980, 59, 41-57
3320. TOWLE, Ph., British assistance to the Japanese Navy during the Russo-Japanese war of 1904-05. *Great Circle* 2, 1980, 44-54
3321. VLAHOS, M., The Naval War College and the origins of war-planning against Japan. *Naval War College Review* 1980, 280, 23-41
- eerste wereldoorlog*
3322. ALEXANDRESCU, V., Kämpfe der rumänischen Kriegsmarine im Ersten Weltkrieg. MR 77, 1980, 394-399
3323. BACKER DIRCKS, F.C., Een huzarenstukje (ss Canopus van de Gouvernementsmarine en Hr Ms Tromp in Portugees Timor-Dilly, 1916). *Marineblad* 91, 1981, 178-181
3324. BURDICK, Ch., The frustrated raider. The story of the German cruiser 'Cormoran' in the world war I. *Carbondale (Ill.) Southern Ill. U.P.*, 1979, 134 blz., ill., \$ 9,95
3325. DECKER DE BRABDEKEN, J.M. de, Le raid sur Zeebrugge. *Neptunus* 28, 1980, 1, 40-45
3326. ENGLISH, J.A., The Trafalgar syndrome: Jutland and the indecisiveness of modern naval warfare. *Naval War College Review* 32, 1979, may/june, 60-77
3327. GREGER, R., K.u.K. Monitore unter sowjetischer Flagge. MR 77, 1980, 400-405
3328. WALLIN, J.D., By ships alone: Churchill and the Dardanelles. Durham (N.Car.), Carolina Academic Press, 1980, 214 blz., ill., \$ 13,95
- tweede wereldoorlog*
3329. ALVES, D., The resupply of Malta in world war II. *Naval War College Review* 1980, 281, 63-72
3330. AMMAN, J., L'épopée du 'Jean Bart'. RM 1980, 354, 70-89
3331. BAKER, A.D., The singular (USS) Sangay (munitieschip). WI 17, 1980, 338-348
3332. BLANDFORD, Th.R., 'Cherokee' and 'Henry R. Mallory' tried in vain (oorlogsgeschiedenis Mallory Steamship Company). SB 1980, 154, 79-86
3333. BOJERUD, S., Under tilfällig örlogsflagg. Antechningar om flottans hjälpfartyg under de förste beredskapsaren (Zweedse marinehulpschepen in de mobilisatiejaren 1939-45; geen samenvatting in het Engels). *Karslkrona* 1980, 85-121
3334. BRICE, M., Axis blockade runners of world war II. *Annapolis (Maryl.) USNIPress*, 1981, 300 blz., ill., \$ 18,95
3335. DOUGLAS, W.A.B., Kanadas Marine und Luftwaffe in der Atlantikschlacht. MR 77, 1980, 151-164
3336. FARQUHARSON, W.J., 'Enemy battleship in sight.... fire'. SC 13, 1980, 5, 26-37, 70-72
3337. GNETTI, F., Ultima missione in Mar Rosso (1941, Italiaanse zelfmoordaanval op de Engelse vlootbasis Port Sudan). Milaan, Mursia, 1979, 159 blz., ill., L 5800
3338. GRIMM, B., (USS submarine) Wahoo's third: a classic patrol (1942/43). SC 13, 1980, 5, 62-69
3339. GÜTH, R. (ed), Erich Raeder am 3. September 1939: Kriegsentscheidend können auch die Panzerschiffe nicht wirken. SZ 1980, 12, 9-10
3340. GÜTH, R., Karl Dönitz nahm es auf seine Schultern (Tagesniederschriften vom 2. bis 17. Mai 1945). SZ 1981, 13, 4-7
3341. HAINES, G., Destroyers at war. Londen, P. Stephens, 1981, 144 blz., ill., £ 9,45
3342. HECKMAN, H., The USS 'Block Island': one of a kind (CVE-21). SC 16, 1981, 1, 42-44
3343. HERVIEUX, P., Operation 'Seelöwe'. Wa 1981, 18, 86-95
3344. HUAN, C., La marine soviétique en guerre (1941-45). RM 1979, 348, 662-678; 349, 794-810
3345. KAISER, E., QXP. Im U-Boot auf Feindfahrt. Herford, Koehler, 1981, 256 blz., ill., DM 34,-
3346. KINDELL, D.L., The 5th destroyer flotilla autumn 1940. Wa 1980, 16, 218-225
3347. LANGENBERG, W.H., What price vigilance? The Kormoran-Sydney battle. *Naval War College Review* 1980, 277, 78-83
3348. LE GOASCOZ, H., Un avatar peu connu du 'Jean Bart'. Nep 1981, 141, 41-44
3349. LUND, W.G.D., The Royal Canadian Navy's quest for autonomy in the northwest Atlantic 1941-43. *Naval War College Review* 1980, 279, 73-92
3350. LUPO, G., I 'chariots' della Royal Navy a Palermo nel 1943. *Rivista Marittima* 113, 1980, 10, 71-75
3351. MEISTER, J., Die Marine von Mandschukuo 1931-1945. MR 77, 1980, 148-156
3352. MIDDLEBROOK, M., Battleship. The sinking of the 'Prince of Wales' and the 'Repulse'. New York, Scribner's, 1979, 316 blz., ill., \$ 12,50
3353. MILLER, N., The naval air war 1939-1945. Londen, Conway Maritime, 1980, 233 blz.,

- ill., £ 8,50
3354. MÜNCHING, L.L. von, Hoe het ms Klipfontein aan een Duitse raider ontsnapte. BW 35, 1980, 134-137
3355. MÜNCHING, L.L. von, Nederlandse schepen als Sperrbrecher bij de Duitse marine. BW 35, 1980, 170-172
3356. MÜNCHING, L.L. von, De slag in de Javazee. Een beschouwing. Zeewezen 70, 1981, 5, 64-67
3357. PENMAN, W.G.S., The Chindwin Flotilla (gunboats, India, 1945). Wa 1981, 19, 162-166
3358. ROHWER, J., 'Ultra', XB-Dienst und 'Magic'. Ein Vergleich ihrer Rolle für die Schlacht im Atlantik und den Krieg im Pazifik (Funkaufklärungsdienste). MR 76, 1979, 637-648
3359. SANTONI, A., L'azione dei commandos Britannici contro l'Isola di Castelrosso, da documenti inediti italiani e inglesi. Rivista Maritima 113, 1980, 3, 61-71
3360. WALLACE, W.J., Habakkuk (G. Pyke's plan voor het maken van kunstmatige ijsbergen als bases voor bevoorrading enz.). Wa 1981, 18, 80-85
3361. WEAVER, H.J., Nightmare at Scape Flow. The truth about the sinking of HMS 'Royal Oak'. Londen, Cressrelles, 1981, 298 blz., ill., £ 6,90
3362. WINTON, J., Find, fix and strike. The Fleet Air Arm at war 1939-45. Londen, Batsford, 1980, 152 blz., ill., £ 9,95
3363. Y'BLOOD, W.T., Red sun setting. The battle of the Philippine Sea. Annapolis (Maryl.), USNI Press, 1981, 208 blz., ill., \$ 18,95

Koopvaardij - algemeen

3364. BRANDENBURG, H.J., 75 Jaar Nederlandse koopvaardij. Zeewezen 70, 1981, 5, 43-52
3365. COMPANIES and trade. Essays on overseas trading companies during the ancien régime. Eds. L. Blussé, F. Gastra. Den Haag, M. Nijhoff, 1981 (Comparative studies in overseas history. Publications of the Leyden Centre for the History of European Expansion nr.3), 276 blz., ill., fl. 85,-
3366. FISCHER, L., E.W. Sager, An approach to the quantitative analysis of British shipping records. Business History 22, 1980, 135-551
3367. HENNINGSEN, H., 'Den blå peter' og andre afsejlingssiganler (met samenvatting in het Engels). Kronborg 1980, 153-159
3368. LAURITZEN, E., Den gamle skibshandel på Nørrebro i Odense (19e-eeuwse scheepsleverancier; met samenvatting in het Engels). Kronborg 1980, 115-137
3369. STEENGAARD, N., The companies as a specific institution in the history of European expansion. Nr 3365, 245-264

Koopvaardij - rederij

3370. BOULLE, P.H., French mercantilism, commercial companies and colonial profitability. Nr. 3365, 97-117
3371. CROWELL, C.W., Novascotian (F. Gullison en zijn 'N.B. Lewis' 1880-1893). Halifax, Nova Scotia Museum, 1979, 415 blz., ill.
3372. FELDBAEK, O., The organization and structure of the Danish East India, West India and Guinea companies in the 17th and 18th centuries. Nr 3365, 135-158
3373. FRITZ, M., Shipping in Sweden 1850-1913. Scand.Econ.Hist.Review 28, 1980, 147-160
3374. GJØLBERG, O., The substitution of steam for sail in Norwegian ocean shipping 1866-1914. A study in the economics of diffusion. Scand.Econ.Hist.Review 28, 1980, 135-146
3375. HANDEL-MAZZETTI, P.von, Triest und der Osterreichische Lloyd. Koehlers Flottenkalender 1982, 199-208
3376. H(einrich) M(artin) G(erckens). This German shipping company celebrates its 150th anniversary. Compass 50, 1980, 3, 1-9
3377. HOEK, H. van, Driekwart eeuw Koninklijke Nederlandse Redersvereniging. Zeewezen 69, 1980, 2, 12-14
3378. HORNBY, O., The transition from sail to steam in the Danish marchant navy. Scand. Econ.Hist.Review 28, 1980, 109-134
3379. KARNES, Th.L., Tropical enterprise: the Standard Fruit & Steamship Company in Latin America (1899-1964). Baton Rouge (Louisiana), Louisiana State Univ.Press, 1979, 347 blz., ill., \$ 20,-
3380. KAUKIAINEN, Y., The transition from sail to steam in Finnish shipping 1850-1914. Scand.Econ.Hist.Review 28, 1980, 161-184
3381. KELDER, A.R., 100 Jaar Far Eastern Freight Conference. BW 36, 1981, 114-116
3382. KLEIN, P.W., The origin of trading companies. Nr 3365, 17-28
3383. MALLETT, A.S., Idyll of the Kings: the history of the King Line 1889-1979. Coltishaw (Norfolk), World Ship Soc., 1980, 64 blz., £ 2,50
3384. MCCRAE, A., The Irrawaddy Flotilla Company (Birma). Business History 22, 1980, 87-99
3385. PIECK, G.Th.H.C., Francesco Gallaccini, Florentijns koopman te Rotterdam 1647-1705. Rotterdam 1980, 204-235
3386. SCHMITT, E., The Brandenburg overseas trading companies int he 17th century. Nr 3365, 159-176
3387. SPENCER, Th.T., The ocean mail controversy of 1934 (malversaties binnen het US Post Office Dept bij het toekennen van contracten inclusief subsidies voor het postvervoer over de Atl. Oceaan). AN 41, 1981, 110-122
3388. SUDAMERICANA de Vapores. The growth

- of the Chilean Steamship Line (opgericht 1893). Compass 51, 1981, 1, 1-7
3389. TEYCHINE STAKENBURG, A.J., Jeugdportret van een Rotterdamse reder, A.J.M. Goudriaan (1871-1945). Rotterdam 1980, 256-270
3390. VILLE, S., James Kirton, shipping agent (als zodanig werkzaam in Shields van plm. 1790-plm. 1825). MM 67, 1981, 149-162
3391. WARD-JACKSON, C.H., Stephens of Fowey. A portrait of a Cornish merchant fleet 1867-1939. Greenwich, National Maritime Museum, 1980 (maritime monographs & reports, vol. 43), 115 blz., ill., £ 4,50
3392. WINIUS, G.D., Two Lusitanian variations on a Dutch theme: Portuguese companies in times of crisis 1628-1662. Nr 3365, 119-134 (zie ook nr 275)
3393. WULF, P., Schwerindustrie und Seeschiffahrt nach dem 1. Weltkrieg: Hugo Stinnes und die HAPAG. VSW 67, 1980, 1-21

Koopvaardij tot 1800

- Zie ook nr 3586
3394. BOUMA, H.H., De Hanze en Zwolle. SH 15, 1980, 386-392
3395. DEROLIN, P., Le premier transatlantique (1762): création d'un service de paquebots d'Etat à destination de Saint Domingue: le 'Saint Esprit'. RM 1979, 349, 780-789
3396. FEDOROWICZ, J.K., England's Baltic trade in the early 17th century: a study in Anglo-Polish commercial relations. Cambridge, U.P., 1979, 392 blz., ill., £ 21,-
3397. GROOT, A.H. de, The organization of Western European trade in the Levant 1500-1800. Nr 3365, 232-241
3398. ISRAEL, J.I., Spanish wool exports and the European economy 1610-1640. EHR 2s, 33, 1980, 193-211
3399. NICHOLAS, D., The Scheldt trade and the 'Ghent war' of 1379-1385. Handel.Kon. Commissie v.Gesch. nr 144, 1978, 189-359
3400. PARKER, A.J., Spanish exports of the Claudian period: the significance of the Port Vendres II wreck reconsidered. IJNA 10, 1981, 221-228
3401. SCHUHMACHER, W.W., Merchant captain of the Pacific (de Engelsman Henry Barber en de pelshandel eind 18e eeuw). AN 41, 1981, 224-230
3402. SNAPPER, F., De generale lijsten van de schepen die in de perioden 1758-1761 en 1783-1786 in Holland zijn binnengekomen. ESHJ 42, 1979, 26-44
3403. STECKLEY, G.F., The wine economy of Tenerife in the 17th century: Anglo-Spanish partnership in a luxury trade. EHR 2s, 33, 1980, 335-350
3404. TYLER, J.W., The long shadow of Benjamin Barons (customs collector): the politics of

illicit trade at Boston 1760-1762. AN 40, 1980, 245-279

Koopvaardij - vaart om de oost

- Zie ook nrs 3243, 3603, 3604
3405. BOEVA, L.J.W., De factorij (van de Oostendse Compagnie) Banquibazar (gesticht 1727). SH 15, 1980, 393-397
3406. BOS RADWAN, A., The Dutch in Western India 1601-1632. A study of mutual accommodation. Calcutta, KLM Private Ltd, 1978, 171 blz., Rs 45
3407. BOUCHON, G., L'inventaire de la cargaison rapportée de l'Inde en 1505. Mare Luso-Indicum (Parijs) III, 1976, 101-136
3408. BOUCHON, G., Le premier voyage de Lopo Soares en Inde (1504-1505). Mare Luso-Indicum (Parijs) III, 1976, 57-84
3409. BOXER, C.R., Portuguese India in the mid-17th century. Oxford, UP, 1980 (1978 Heras Memorial Lecture), 57 blz., £ 1,50
3410. BOXER, C.R., Sailing orders for the Portuguese east-indiamen of 1640 and 1646. TI 1980, 12, 37-48
3411. BOXER, C.R., The taking of the 'Madre de Deus', 1592. MM 67, 1981, 82-84
3412. BRUIJN, J.R., Between Batavia and the Cape: shipping patterns of the Dutch East India Company. Journal South-East Asian Studies 9, 1980, 251-261 + tab.
3413. CHAUDHURI, K.N., The English East India Company in the 17th and 18th centuries: a pre-modern multinational organization. Nr 3365, 29-46
3414. FLOOR, W., Het Nederlands-Iraanse conflict van 1645. Verslagen & Aanwinsten 1978-79 Stichting CNO 46-51
3415. FOREEST, H.A. van, A. de Booy (eds), De Vierde Schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Jacob Wilkens en Jacob van Neck (1599-1604). Den Haag, Nijhoff, 1980 (Werken Linschoten Vereeniging 82 & 83), 2 dln, 319 + 351 blz., ill., fl. 180,-
3416. GAASTRA, F., The shifting balance of trade of the Dutch East India Company. Nr 3365, 47-69 (zie ook nr 271)
3417. GAASTRA, F., De VOC in Azië 1680-1795. Algemene Geschiedenis der Nederlanden, D1 9 (Haarlem, 1980) 427-464
3418. GLAMANN, K., Dutch-Asiatic trade 1620-1740. Den Haag, Nijhoff, 1981 (herdr.ed. 1958 met bibliogr. inleiding) 334 blz., fl 75,-
3419. HENNINGSEN, H., Frokost på Christiansborg Fort på Guldskysten 1843 (nav een aquarel met een afbeelding van een lunch in het Deense fort Chr. aan de Goudkust; met samenvatting in het Engels). Kronborg 1980, 146-153
2320. KATO, E., Unification and adaptation: the early shogunate and Dutch trade policies. Nr 3365, 207-229

3421. KONINCKX, C., De betekenis van de handel met het Verre Oosten voor het Westeuropese maritiem milieu in de eeuw van de Verlichting. Bijdragen tot de geschiedenis (België) 63, 1980, 267-292
3422. LACROIX, J.-B., L'approvisionnement des ménageries et les transports d'animaux sauvages par la Compagnie des Indes au XVIIIe siècle. RFO 1978, 239, 153-179
3423. LOMBARD, D., Questions on the contact between European companies and Asian societies. Nr 3365, 179-187
3424. MEILINK-ROELOFSZ, M.A.P., De Europese expansie in Azië. Bijdr. TL&V, 135, 1979, 403-422
3425. MEILINK-ROELOFSZ, M.A.P., The structures of trade in Asia in the 16th and 17th centuries. Niels Steengaard's 'Carracks, caravans and companies'. The Asian trade revolutions. A critical survey. Mare Luso-Indicum (Parijs) IV, 1980, 1-43
3426. MILLER, R., The east-indiamen. Alexandria (Virg.), Time-Life, 1980, 176 blz., ill.
3427. NEWITT, M., Portuguese conquistadores in Eastern Africa. HT 30, 1980, 8, 19-24
3428. OPPER, E., Dutch East India Company artisans in the early 18th century. Ann Arbor (Michig.), 1980 (foto-mechan. herdr. Ph.D. thesis Indiana Univ. 1975) 328 blz., ill.
3429. PRAKASH, O., European trade and South Asian economies: some regional contrasts 1600-1800. Nr 3365, 189-205
3430. ROSS, R.J., De VOC in Zuid-Afrika 1652-1795. Algemene Geschiedenis der Nederlanden, Dl. 9 (Haarlem, 1980) 484-494
3431. SIMPSON, D., The treasure in the 'Vergulde Draeck': a sample of VOC bullion exports in the 17th century. Great Circle 2, 1980, 13-17
3432. SPATE, O.H.K., The Spanish lake (Pacific, 16e en 17e eeuw). Minneapolis (Minn.), Univ. of Minnesota Press, 1979, 396 blz., ill., \$39,50
3433. SUTTON, J., Lords of the East. The East India Company and its ships. Londen, Conway Maritime, 1981, 176 blz., ill., £ 9,50
3434. WALLENSTEIN, I., The modern world-economy 1600-1750. Londen, Academic Press, 1980 (Studies in social discontinuity) 370 blz., ill., £ 4,80 (pb) (Vol. I, Capitalist agriculture and the origins of the European world economy, verscheen in 1974 bij dezelfde uitgever)
- Koopvaardij – vaart om de west**
Zie ook nrs. 3101, 3129
3435. BELLAROSA, J.M., The tragic slaving voyage of 'St. John' (WIC, 1659, schipper Adriaen Blaes). AN 40, 1980, 293-297
3436. EMMER, P.C., Suiker, goud en slaven: de Republiek in West-Afrika en West-Indië 1674-1800. Algemene Geschiedenis der Nederlanden, Dl. 9 (Haarlem, 1980) 465-483
3437. EMMER, P.C., The West India Company 1621-1791: Dutch or Atlantic? Nr 3365, 71-95
3438. EVERAERT, J.G., De Franse slavenhandel: organisatie, conjunctuur en sociaal milieu van de driehoekshandel 1763-1793. Brussel, Kon.Akad. van Wetenschappen enz., 1978 (Klasse der Letteren, XL, 87), 474 blz., ill., BFr 2500
3439. HOFFMAN, P.E., The Spanish crown and the defense of the Carribean 1535-1585. Baton Rouge (Louisiana), U.P., 1980, 312 blz.
3440. JONES, A., Slaves from the windward coast (noordelijk deel van de bocht van Guinee, 17e/18e eeuw). Journ.African Hist. 21, 1980, 1, 17-34
3441. MCDONALD, R.A., Measuring the British slave trade to Jamaica 1789-1808. A comment. EHR 2s, 33, 1980, 253-258
3442. STEIN, R., Mortality in the 18th-century French slave trade. Journ. African Hist. 21, 1980, 1, 35-41
- Koopvaardij – zeilvaart 19e/20e eeuw**
3443. ARNELL, J.C., Atlantic mail: a history of the mail service between Great Britain and Canada to 1889. Ottawa (Ontario), National Postal Museum, 1980, ill., \$ 40,-
3444. DYAL, D.H., Oil on the wind. The story of the sailing oil tankers. Compass 1980, 4, 25-29
3445. JACKSON, R.V., The decline of the wool clippers. Great Circle 2, 1980, 87-98
3446. KÄHRE, G., The last tall ships. Gustaf Erikson and the Åland sailing fleet 1872-1947. Londen, Conway Maritime, 1980 (Engelse ed. van de Zweedse uitgave van 1948), 208 blz., ill., £ 8,50
3447. OMMER, R.E., Anticipating the trend: the Pictou ship register 1840-1889. Acadiensis 10, 1980, 1, 67-89
3448. SAGER, E.W., Problems in the analysis of maritime transportation: voyage patterns of Canadian ocean fleets 1863-1900. Paper, Canadian Assoc. of Geographers Conference, Montreal, Univ. of Quebec, 1980
3449. THUE, J.B., Bergen og sjøfarten. II, 1800-1860. Skipsfart og kjøpmenskap. (met aandacht voor rederij, scheepsbouw, sociale aspecten van het scheepvaartbedrijf; geen samenvatting in het Engels; vervolg op nr. 1964). Bergen 1979, 9-231
3450. ZUIDHOEK, A., Hondenholen en glijbanen. De gevaarlijke capriolen van de Amerikaanse lumberschooners 1850-1938. Zeil 5, 1981, 2, 14-17
- Koopvaardij – stoom- & motorvaart**
Zie ook nrs. 3084, 3109
3451. CORNWELL, E.L., Das blaue Band. So gut wie ein schiffbautechnischer Nobelpreis. SZ 1981, 13, 27-32
3452. GROOT, H.W.H., Hoe de laatste KPM-schepen Indonesië verlieten (1958). BW 35, 1980, 382-386
3453. GROOT, E.P. de, Per mailboot naar Amerika. Vijftig jaar Noordatlantische passagiersvaart onder Nederlandse vlag. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 143 blz., ill., fl. 29,50
3454. HAPAG. 100 Jahre Mexiko Dienst der Hapag-Lloyd AG. SI 32, 1981, 192-194
3455. KELDER, A.R., De geschiedenis van de Caribische Scheepvaart Maatschappij. BW 35, 1980, 150-153, 190-193, 226-229
3456. KLUDAS, A., Die deutschen Schnelldampfer. Nr. 3149, 145-170
3457. KOLLTVEIT, B., De 'flytende hoteller': Norsk cruisevaart og utenlandse turistskip i norske farvan i mellomkrigsårene (cruisevaart door schepen onder Noorse en buitenlandse vlag in de fjorden en naar de Noordkaap in 1921-1939; met samenvatting in het Engels). Oslo 1980, 47-138
3458. MASTER, M.A., 'So I rest on my oars'. 50 Years of Indian shipping 1919-1970. Londen, Barker & Howard, 1980, 2 dln, 732 + 756 blz., ill., £ 20,-
3459. MCCART, N., 'Corfu' and 'Carthage' (P&O, gebouwd begin jaren 1930). Smo 15, 1980, 9, 24-28
3460. MELVILLE, W., 100 Jahre Russische Freiwillige Flotte. SZ 1981, 13, 33-40
3461. MÜNCHING, L.L. von, Aan de wieg van de Nederlandse tankvaart: 11 maart 1891: oprichting van de American Petroleum Company (APC). BW 35, 1980, 210-214
3462. MÜNCHING, L.L. von, Hoogtepunt uit de geschiedenis van de Batavierlijn. Zeewezen 69, 1980, 9, 37-39
3463. RANDIER, J., Histoire de la marine marchande française des premiers vapeurs à nos jours. Parijs, Editions Maritimes, 1980, 463 blz., ill., FF 320,-
3464. TORTZEN, Chr., Søfolk og skibe 1939-1945. Den danske handelsflades historie under anden verdenskrig. I, Ind i krigen: baggrund, neutral tid, april 1940. Kopenhagen, Rosenkilde og Bagger, 1981, 640 blz., ill., DKr 214
3465. WILLIAMS, N., Olie-tankers. Van olievat tot mammoettanker. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 255 blz., ill., fl. 49,50
- Walvisvaart**
Zie ook nrs. 3213, 3611
3466. BARKHAM, S., The Basques: filling a gap in our history between Jacques Cartier and Champlain. Canadian Geogr. Journ. 96, 1979, 1, 8-19
3467. BUSCH, B.C., Elephants and whales: New London and Desolation (or Kerguelen Island) 1840-1900. AN 40, 1980, 117-126
3468. ELKING, H., A view of the Greenland trade and whale fishery: with the national and private advantages thereof. Whitby (Yorks.), Caedmon of Whitby, 1980 (herdr. ed. 1722), 68 blz., £ 7,95
3469. FAIRLEY, J., Irish whales and whaling. Belfast, Blackstaff, 1980, ill., £ 7,50
3470. JOHNSON, A.O., The history of modern whaling. Berkeley (Calif.), Univ. of California Press, 1980 (vertaald uit het Noors), ill., \$ 45,-
3471. JONES, A.G.E., The British southern whale and seal fisheries. Great Circle 3, 1981, 1, 20-29
3472. JONES, D., The whalers of Tangalooma (walvisvangst op de Australische oostkust in de jaren 1950). Melbourne, Naut.Assoc. of Australia, 1980, ill., Aus\$ 4,-
3473. JONG, C. de, Ontmoeting van Rotterdamse walvisvaarders en Russen op Spitsbergen in 1732. Rotterdam 1980, 176-182
3474. KUGLER, R.C. (ed), E.S. Daroll, The captain's specific orders on the commencement of a whale voyage to his officers and crew. New Bedford (Mass.), Whaling Museum, 1981, 15 blz., ill.
3475. KUGLER, R.C., The whale oil trade 1750-1775. New Bedford, Whaling Museum, 1980, 24 blz., ill.
3476. SCHMITT, F., C. de Jong, H. Winter, Thomas Welcome Roys: America's pioneer of modern whaling. Newport News (Virg.), Mariners' Museum, 1980, 252 blz., ill., \$ 15,-
- Zeevisserij – binnenvisserij**
Zie ook nrs. 3722, 3821, 3822, 2884
3477. BAKKER, T., De Ammerstolse zalmvisserij 'De Snackert'. Hist. Encycl. Krimpenerwaard 3, 1978, 4, 80-93
3478. BÖCKING, W., Der Fischhandel an festen Plätzen des Mittelalters. Zeitschr. f. Heimatpflege der Niederrhein 47, 1980, 137-139
3479. BREMER, J.T., Drie eeuwen zoutharingvisserij te Enkhuizen 1550-1850. Enkhuizen, Stolphoeve Pers, 1981, 30 blz., fl. 17,50
3480. BROECKE, J.P. van den, De Zeeuwse visserij. Geschiedenis in kort bestek. Tagrijn 1980, 1, 33-41
3481. BUTCHER, D., The trawlermen. Reading, Tops'l Books, 1980, 152 blz., ill., £ 5,75
3482. CAFMEYER, M., Op de Brugse markten: kleine vismarkt. Biekerf 79, 1979, 301-305
3483. DORLEIJN, P., De loggers van Enkhuizen. Tagrijn 1980, 1, 3-6
3484. DORLEIJN, P., De mosselvisserij van Bruinisse. Tagrijn 1980, 2, 3-11
3485. GIBSON, Ch.D., History of the swordfishery of the Northwestern Atlantic (19e/20e eeuw). AN 41, 1981, 36-65
3486. GOETHE, H., Zur Geschichte der deutschen Fischereischutzboote. SZ 1980, 12, 42-55

3487. GROOT, E.P. de, De vissers van Maas en Waal. Zeil 4, 1980, 5, 12-16
3488. GROOT, S.J. de, Bloemlezing uit de 'keuren en orders op de visscherijen van de stad Leiden, 1809'. Visserij 34, 1981, 90-93
3489. GROOT, S.J. de, Een historisch overzicht van de haringvisserij in de Nederlanden van het jaar 1000 tot 1940. Visserij 34, 1981, 132-140
3490. GROOT, S.J. de, Nederlands-Poolse visserij-samenwerking in de jaren voor en na de tweede wereldoorlog. Visserij 33, 1980, 151-161
3491. KEIZ, G. (ed), Im Dienste der bayerischen Fischerei: 125 Jahre Landesfischereiverband Bayern (veel iconografisch materiaal). München, Landesfischereiverband Bayern e.V., 1980, 240 blz., ill.
3492. MOERMAN, I.W.L., De vismarkt. Leids Jaarb. 71, 1979, 95-112
3493. NIET, H. van der, De haringvisserij van de Noordwijkers in 1802. De Blauwdotter 1978, 28, 14-15
3494. PETERSEN, H., West over. Harderwijk 750 jaar vissersplaats. Bussum, De Boer Maritiem, 1981, 116 blz., ill., fl. 24,90
3495. POLDERMANS, W., Riviervisserij met zalm-schouwen. Zeil 4, 1980, 5, 8-11
3496. READ, F., Hollandse palinghandel op Londen. SH 16, 1981, 83-90
3497. SCHROOR, M., Op de loggers. Terschelling en de visserij rond de eeuwwisseling. Buitenpost, Lykele Jansma, 1981, 139 blz., ill.
3498. THOMAS, Ph., The fishing craft of Scotland. MS 1981, 37, 34-42
3499. UNGER, R.W., Dutch herring, technology and international trade in the 17th century. JEH 40, 1980, 253-279
3500. VERLEYEN, J., De Belgische vissers tijdens de tweede wereldoorlog. Neptunus 27, 1979, 5, 9-17; 6, 2-6; 28, 1980, 1, 2-13; 2, 15-17; 3, 2-6; 4, 3-7 (zie ook nr. 2120)
3501. VISSER, D.C., Ameland, gekomponoerd door de zee (betreft de Vlaardingse drijfnetvisserij van de jaren 1920). Z.pl., (1980), 92 blz., ill.
3502. VISSERIJ in oorlogstijd. Herinneringen van Jaap Mol. Tagrijn 1980, 1, 15-27
3503. VISSERIJ-SCHAP. Speerpunt voor de visserij. Uitgave ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 136 blz., ill., fl. 27,50
- Kustvaart & binnenvaart**
Zie ook nrs. 3199, 3200, 3224, 3225, 3682
3504. BAKKER, J.H.J.M., De veren van Haastrecht en Hekendorp. Hist. Encycl. Krimpenerwaard 3, 1978, 4, 76-79
3505. BEAUDOUIN, F., Petite histoire de la navigation intérieure (Française). In: G. Borg (ed), Nauticus. Encyclopédie pratique du bateau. Vol. 14 (Parijs, Editions Maritimes, 1979) 31-55
3506. BÖCKING, W., Die Geschichte der Rheinschiffahrt. Duisburg, Binnenschiffahrtsverlag, 1980, 384 blz., ill., DM 54,- (tekstdeel bij het eerder verschenen platendeel, zie nr. 2881)
3507. BOOKER, F., The shipping and trade of the river Tamar (kust- en binnenvaart, Devon en Cornwall). Greenwich, National Maritime Museum, 1980 (maritime monographs & reports 46), 2 dln, 37 + 72 blz., ill., £ 6,-
3508. BOOT, W.J.J., Texelstroom. Geschiedenis en techniek van de stoomvaart op Texel. Den Burg, Uitg. v/h Langeveld & De Rooy, 1980, 297 blz., ill., fl. 62,50
3509. CRANZER, Hundert Jahre Cranzer, hundert Jahre Küstenschiffahrt. SI 32, 1981, 284-287
3510. DOLLHOFF, J., Die Kölner Rheinschiffahrt. Von der Römerzeit bis zur Gegenwart. Köln. J.P. Bachan, 1980, 104 blz., ill., DM 34,-
3511. DRAGONETTE, Ch., Currents (Isle of Man Steam Packet Company, opgericht 1830). SC 16, 1981, 1, 10-19
3512. DROST, F., Passagieren op de Wadden. De veerdiensten van Terschelling en Vlieland op Harlingen. Harlingen, Flevodruk, (1981), 80 blz., ill., fl. 14,75
3513. HOSMAR, J., Vriezenveens Kooykershuis, trefpunt der schippers. Zeil 5, 1981, 3, 20-24
3514. HOSMAR, J., Vriezenveense turfschuiten en Enterse zompen: belangrijke vervoermiddelen bij vroegere scheepvaart. Zeil 5, 1981, 4, 40-43
3515. ISRAEL, J.I., The States General and the strategic regulation of the Dutch river trade 1621-1636. BMGN 95, 1980, 461-491
3516. KLIMBIE, B., Aanvaringen in de binnenvaart. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 160 blz., ill., fl. 39,50
3517. LEEMANS, W.F., De grote Gelderse tolleren en de tollenaars in de 18de en het begin der 19de eeuw. Zutphen, Walburg, 1981 (Gelderse Hist. Reeks 14) 127 blz., ill., fl. 32,-
3518. LOOMEYER, F., 75 Jaar (Onderlinge Verzekering van Schepen u.a.) Oranje. Groningen, Vereniging Oranje, 1980, 172 blz., ill., fl. 45,-
3519. MAHART, (de geschiedenis van de) Ungarische Schiffahrts AG (opgericht 1887). Donau Kurier (DDSG) 1980, 41, 7-16
3520. RINDT, H., Die 'weisse Flotte' Dresden. Aus der Geschichte der Oberelbe-Fahrgastschiffahrt. Nr. 3149, 69-114
3521. ROELFZEMA, J., Model van het binnenbeurtschip 'Eerste Zorg' (1924). Nr. 3165, 44-57
3522. RUITER, W. de, Binnenscheepvaart in beweging. Deventer, Kluwer, 1980, 147 blz., ill., fl. 24,50
3523. SCHOLL, L.U., Die Mainzer Rheinschiffahrtsakte vom 31. März 1831. Deutsche Schiffahrt 1981, 1, 21-24
3524. SCHOLL, L.U., Tauerei auf dem Rhein. 1. Teil. Kettendampfschiffahrt. Die Geschichte eines gescheiterten Unternehmens. Nr. 3149, 49-68
3525. SCHOLL, L.U., Technische, ökonomische und soziale Veränderungen in der Rheinschiffahrt nach 1816. Möglichkeiten einer Technikgeschichte in den Niederlanden. ESHJ 42, 1979, 156-180
3526. SLADE, W.J., Out of Appledore (laatste fase van de Engelse kustvaart met houten schepen). Londen, Conway Maritime, 1981 (herdruk ed. 1959), 144 blz., ill., £ 3,20
3527. TWICKEL, De Twickeler scheepvaart. Reilen en zeilen van 1772-1862. Delden, Mij tot Nut van 't Algemeen, z.j., omslag met 16 blz. tekst met ill.
3528. VEEN, J.H.S.M., Van tram, boot en bus. De geschiedenis van het streekvervoer in het noordwesten van Overijssel (o.a. over trek-schuit- en stoombootdiensten). Kampen, J.H. Kok, (1978), 136 blz., ill., fl. 33,95
3529. VIEHBOCK, P., Strudenfahrt (op de Boven-Donau) einst. Donau Kurier (DDSG) 1980, 42, 25-27
3530. VRAAGBAAK voor de binnenscheepvaart. Den Haag, Ministerie van Verkeer & Waterstaat, 1979, 59 blz., ill.
3531. WAINE, Ch.V., Steam coasters and short sea traders. Albrighton (Wolverhampton), Waine Research Publ., 1980², 157 blz., ill., £ 8,50
3532. WEBER, H., Aus der Geschichte der Binnenschiffahrt. Rheinreisen in früher Zeit. Zeitschr. f. Binnenschiff. 108, 1981, 282-284.
3533. WEBER, H., Die Vorgeschichte der Dampfschiffahrt und der erste Dampfer auf dem Rhein. BRh 33, 1981, 47-54
3534. ZUIDHOEK, A., De kanaalboten van Noord-Amerika. Zeil 5, 1981, 4, 24-27
- Ontdekkings- en wetenschappelijke reizen**
3535. AKER, R., Sir Francis Drake at Drake's Bay. A summation of evidence relating to the identification of Sir Francis Drake's encampment at Drake's Bay, California, based on the research of the Drake Navigations Guild. Palo Alto (Calif.), Drake Navigation Guild, 1978, 80 blz., ill.
3536. AKER, R., E. von der Porten, Discovering Portus Novae Albionis - Francis Drake's California harbor. Palo Alto (Calif.), Drake Navigation Guild, 1979, 32 blz., ill.
3537. CAMERON, I., To the farthest ends of the earth: the history of the Royal Geographical Society. Londen, Macdonald & Jane's, 1980, 304 blz., ill., £ 10,95
3538. HANNA, W.L., Lost harbor: the controversy over Drake's California anchorage. Berkeley (Calif.), UP, 1979, 476 blz., ill., \$ 15,95
3539. HILDER, B., The voyage of Torres. The discovery of the southern coastline of New Guinea and Torres Strait by Captain Luiz Baez de Torres in 1606. Londen, Prentice Hall, 1980, 194 blz., ill., £ 12,95
3540. KIEDEL, K.-P., Eine Expedition nach Grönland im Jahre 1473. Nr. 3149, 115-140
3541. PARRY, J.H., The discovery of South America. Londen, Elek, 1979, 320 blz., ill., £ 12,95
3542. RADFORD, A.W., North to Alaska (1929; onderzoek van Alaska door schepen en water-vliegtuigen van de US Navy). USNIP 106, 1980, 9, 78-83
3543. RANDON DE GROLIER, F., Le tour du monde de la frégate l'Artemise (1837-1840). Echouage et séjour dans l'île de Tahiti. RM 1980, 350, 73-91
3544. ROSE, L.A., Assault on eternity. Richard E. Byrd and the exploration of Antarctica 1946-47. Annapolis (Maryl.), USNIPress, 1980, 352 blz., ill., \$ 19,95
3545. TIPPING, M. (ed), Short account of a voyage round the globe in HMS 'Calcutta' 1803-1804 by Nicholas Pateshall (third lieutenant). Sydney, Queensberry Hill Press, 1980, 93 blz., ill., Aus\$ 17,95
3546. TRACY, J.D., True ocean found. Paludanus's letters on Dutch voyages to the Kara Sea 1595-1596. Minneapolis (Minn.), Univ. of Minnesota Press, 1979, ill., \$ 10,-
3547. WALLACE, H.N., The Navy, the Company and Richard King: British exploration in the Canadian Arctic 1829-1860. Montreal, McGill-Queen's UP, 1980, 232 blz., ill., \$ 18,50
3548. WALLIS, H., Publication of Cook's journals: some new sources and assessments. Pacific Studies 1, 1978, 163-194
3549. WIDENBORG, M., Vega-breven. Fartygschepens Louis Palander brev till premiäs löjtnanten Eric Brusewitz 1877-78, med kommentarer. Karlskrona 1980, 46-75
- Loods-, bergings- en reddingswezen**
Zie ook nr. 3757
3550. BRUNE, D.F., Niet zomaar een schipbreuk (uitbeelding door C. Chr. Dommershuizen van de schipbreuk van de 'Laurdal', 1876). Antiek 15, 1980, 346-351
3551. DIEREN, H. van, In storm en mijneveld. De geschiedenis van de reddingsboot 'Brandaris I'. Bussum, De Boer Maritiem, 1980, 128 blz., ill., fl. 37,50
3552. FEYFER, H. de, De ondergang van het Duitse fregatschip 'Wilhelmsberg' (1863, Terschelling). Zeil 5, 1981, 3, 8-13
3553. GERRITSE, P., Berging van de eeuw. Nederlandse bergers in de hel van Whiddy Island (Smit-Tak, 1979/80, tanker 'Betelgeuse'). Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 104 blz., ill., fl. 24,90
3554. HAAS, C. de, Em.Z. Svitzers Salvage Company Ltd. - 's werelds oudste bergingsbedrijf

- (opgericht 1833). BW 35, 1980, 450-453
3555. HAAS, C. de, Zweeds bergingsbedrijf 'Nep-tun' bestaat 110 jaar, 1870-1980. BW 35, 1980, 88-91
3556. HANSMA, A., De stranding van de Liberty Glo in 1919. Jaarverslag 1980, Stichting 't Fiskerhuske Moddergat, 21-36
3557. KELDER, A.R., 1942: scheepskameel met groot succes opnieuw toegepast in Kaapstad. BW 35, 1980, 342-346
3558. MAIR, C., A star for seamen: the Stevenson family of engineers (vijf generaties vuurtoren-bouwers in Schotland, 18/19 eeuw) Londen, J. Murray, 1979, 278 blz., ill.
3559. NALTY, B.C., The Lyle gun. A cannon that saved lives. Compass 49, 1979, 2, 8-11
3560. NALTY, B.C., Wrecks, rescues and investigations (facs. ed. van documenten betr. de geschiedenis van de US Coast Guard en voor-gangers, met incl.). Wilmington (Delaware), Scholarly Resources Inc., 1980, ill., \$ 49,50
3561. OVERWATER, A.M., Van leitsagher tot loods. 400 Jaar loodsen van Rotterdam. Rot-terdam, Stichting Hist. Publ. Roterodamum, 1980 (Grote Reeks 23), 550 blz., ill., fl. 60,-
3562. QUIGLEY, E.J., The Life Saving Benevolent Association of New York (opgericht in 1849). Surveyor 14, 1980, 4, 12-14
3563. QUIGLEY, E.J., A lifetime of inventing ma-rine lifesaving apparatus (Joseph Francis, geboren Boston 1801). Surveyor 14, 1980, 4, 15-19
3564. SHANKS, R.C., Lighthouses and lifeboats on the Redwood Coast (1850 tot heden; be-bakening kuststrook ten noorden van San Francisco). San Anselmo (Calif.), Costano Books, 1979, 255 blz., ill.
3565. THIELECKE, G., Ein Überblick über die Entwicklung des Schifffahrtzeichenwesens der Aussenweser in den vergangenen 150 Jahren. Nr. 3149, 175-190
3566. WILLIAMS, W.A., Notes on the death of a ship and the end of a world: the grounding of the British bark 'Glenesslin' at Mount Neahkahn on 1 Oct. 1913 (Oregon). AN 41, 1981, 122-138
3567. ZEEMAN, S., Gouden reddingen. Amster-dam, KNZHRM, 1980, 100 blz., ill., fl. 4,95
3568. ZEEMAN, S., Saint Ives (Cornwall) - ruig schouwtoneel van historische reddingen. BW 36, 1981, 210-213

Sleepvaart

3569. URAG. Die Geschichte der Unterweser Ree-derei GmbH. SI 31, 1980, 508-515

Baggerbedrijf

3570. BOES, A.J., Van krabbelaar tot baggerplat-form. Baggermaterieel in alle soorten en ma-ten. BW 35, 1980, 6-11, 38-42, 74-77

Watersport

Zie ook nr. 3128

3571. DRUMMOND, M., Salt-water palaces. Lon-den, Debrett, 1979, 140 blz., ill., £ 8,95
3572. FORBES, H., e.a., 1979 Fastnet Race inqui-ry. Shaftsbury (Dorset), Blackmore Press, 1979, 76 blz., ill.
3573. De Gouden Zestienkwadraat 1931-1981. Loosdrecht, 16 m² Klasse Organisatie, 1981, 144 blz., ill.
3574. HEATH, E., Segeln: ein Stück meines Lebens. Herford, Koehler, 1980, 177 blz., ill., DM 49,80
3575. JANSEN, H., De horizon zeilde mee, dag na dag. Herman J., de eerste Nederlander die een solo-zeiltocht om de wereld volbracht. Baarn, Hollandia, 1980, 230 blz., ill.
3576. LEWIS, D., Voyage to the ice. Londen, Col-lins, 1980, 240 blz., ill., £ 6,95
3577. MAAS. 'De Maas' 25 jaar later 1951-1976. Historisch overzicht der Kon.Roei- en Zeil-vereening 'De Maas' over de periode 1951-1976. Rotterdam, KR&ZV 'De Maas', 1978, 144 blz., ill.
3578. PRICKTHALL, B., Nedlloyd Specerijen Race. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 88 blz., ill., fl. 19,50
3579. RICCIARDI, L. & M., The voyage of the 'Mir-el-Lah' (reis met een dhow langs de tra-ditionele route van de Perzische Golf naar de Oostafrikaanse kust). Londen, Collins, 1980, 256 blz., ill., £ 7,95
3580. ROOS, W. de, North-west passage (met de ketch 'Williwaw' van Straat Davis naar de Beringstraat 1977). Londen, Hollis & Carter, 1980, 208 blz., ill., £ 6,50
3581. ROUSMANIERE, J., Fastnet (1979) wind-kracht 10. Baarn, Hollandia, 1980 (vertaald uit het Engels), 268 blz., ill., fl. 34,90

De mens op zee en in de haven

Zie ook nrs. 3274, 3474, 3571

3582. AITKEN, A., In time of war (ms Glenearn 1937-1971 met nadruk op belevenissen au-teur aan boord in WO II, toen het schip dienst deed als landing ship infantry). Glas-gow, bij de auteur, 1980, ill., £ 12,50
3583. ALBERTS, A. (ed), Samuel Pepys dagboek 1660-1669. Een selectie uit het volledige dagboek. Bussum, Unieboek, 1981, 347 blz., ill., fl. 49,50
3584. ALEXANDER, D., Literacy among Canadian and foreign seamen 1863-1899. Nr. 3193, 3-33
3585. ANDERSEN, R. (ed), North Atlantic mari-time cultures. Anthropological essays on changing adaptations. (betr. visserijgemeen-schappen aan weerszijden van de Atl. Oceaan; geen Nederl. voorbeeld). Den Haag, Mouton, 1979, 365 blz., ill.
3586. ARNOLD, A.A., Merchants in the fore-castle:

the private ventures of New England Mari-ners (18e eeuw). AN 41, 1981, 165-187

3587. BACKER DIRKS, F., Schetsen van de Gou-vernementsmarine. Den Haag, Afdeling Mari-time Historie, 1980 (Bijdragen tot de geschie-denissen van het zeezezen, 12), 309 blz., ill.
3588. BARTLETT, M.L., Ouster of a commandant (George Barnett en de US marines in WO I). USNIP 106, 1980, 11, 60-65
3589. BARTON, I.L., First voyage ss Port Campbell (Melbourne-Londen 1918) DW 36, 1979, 111-118; 37, 1980, 70-80
3590. BATTICK, J.F., A study of the demographic history of the seafaring population of Belfast and Searsport, Maine, 1850-1900. Nr. 3193, 231-261
3591. BEATTY, Ch., Our admiral = a biography of Admiral of the Fleet Earl Beatty 1871-1936. Londen, W.H. Allen, 1980, ill., £ 7,95
3592. BEESLEY, P., Very special admiral: a bio-graphy of John Godfrey, director of naval intelligence in 1939. Londen, H. Hamilton, 1980, 256 blz., ill., £ 8,95
3593. BELONJE, J., Frederik Houtman de zeevaar-der. Alkmaarse Volksalmanak 1979, 29-52
3594. BEUKEMA, H., Het harde bestaan van een 13-jarige schippersknecht. Zeil 5, 1981, 1, 54-58
3595. BEUKEMA, H., 'Van de hel in de hemel': herinneringen van oud-loods-schipper Pé Mooibroek. Zeil 5, 1981, 4, 44-48
3596. BLOMQUIST, E., The last voyage of the 4-masted barque 'Olivebank' (1939). DW 36, 1979, 39-43
3597. BOSSCHER, Ph.M., Die Gewerkschaftsbewe-gung in der königlich-niederländischen Marine in vier Krisen: 1912, 1918, 1933, 1975. Von grundsätzlicher Opposition zur kritischen Loyalität. Nr. 3649, 104-121
3598. BOSSCHER, Ph.M., De opleiding tot marine-officier. Een kort historisch overzicht. Zee-wezen 69, 1980, 1, 40-43
3599. BOULAYE, G. de la, A bord du 'Simoun' en 1939-40. La fin de l'U-54. RM 1979, 349, 774-778
3600. BOUTRON, J., De Mers-el-Kebir à Londres (met nadruk op WO II). Parijs, P.L.O.N., 1980, 356 blz., ill.
3601. BRADLEY, E.E., Before the mast on the clippership 'Mary Whitridge' of Baltimore. Mystic 31, 1979/80, 79-90, 130-133 (herdr. Marine Historical Assoc. Publ. 1, 1932, 6)
3602. BRANDENBURG, H.J., Het zeevaarkundig onderwijs te Delfzijl: ontwikkeling en inte-gratie (opgericht 1856). Zeewezen 70, 1981, 2, 30-33
3603. BRUIJN, J.R., E.S. van Eyck van Heslinga, Mouterij. Oproer en berechting op schepen van de VOC. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 182 blz., ill., fl. 47,50
3604. BRUIJN, J.R., J. Lucassen (eds), Op de sche-

- pen der Oost-Indische Compagnie. Vijf arti-kelen van J. de Hullu. Groningen, Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, 1980 (Hist. Studies RU Utrecht 41), 174 blz., ill., fl. 32,-
3605. BUELL, Th.B., Master of sea power. A bio-graphy of fleet admiral Ernest J. King. Bos-ton, Little, Brown & Co., 1980, 609 blz., ill., \$ 22,50
3606. BUSCH, B.C. (ed), Master of desolation: the reminiscences of captain Joseph J. Fuller (19e eeuw; Amerikaanse jacht op zeehon-den). Mystic (Conn.), Mystic Seaport Inc., 1980, 349 blz., ill., \$ 24,-
3607. CABANTOUS, A., La mer et les hommes. Pêcheurs et matelots Dunkerquois de Louis XIV à la Révolution. Duinkerken, Westhoek, 1980, 351 blz., ill., FF 120,-
3608. COOPER, V.T., Charles W. Morgan. Mystic 32, 1980/81, 121-128
3609. COWLING, D., (Volschip) 'Desdemona' (in de jaren 1902/03, varend vanuit Cardiff). DW 38, 1981, 76-89
3610. COWLING, D., Service in the 10th Cruiser Squadron, 1916. DW 36, 1979, 71-78
3611. DARDEN, G.M., My dear husband (brieven van en aan opvarenden ter walvisvangst 1820-1900). New Bedford (Mass.), Descendants of Whaling Masters Inc., 1980, 95 blz., \$ 12,-
3612. DAVIDS, C.A., Wat lijdt den zeeman al ver-driet. Het Nederlandse zeemanslied in de zeiltijd, 1600-1900. Den Haag, Nijhoff, 1980 (Linschoten Vereeniging, Jan Huygen-serie nr. 2), 167 blz., ill., fl. 35,-
3613. DEIST, W., Auflösungserscheinungen in Armee und Marine als Voraussetzungen der deutschen Revolution. Nr. 3649, 35-49
3614. DIXON, C., Lascars: the forgotten seamen. Nr. 3193, 265-281
3615. DOUGLAS-MORRIS, K.J., Naval engineers' good conduct medal (19e eeuw -). Journal of Naval Engineering 25, 1979, 2, 232-240
3616. EMSLEY, C., The recruitment of petty offenders during the French wars 1793-1815. MM 66, 1980, 199-208
3617. ENGLAND, R., Schoonermen (de auteur was de schipper/eigenaar van Engeland's laatste operationele schoener 'Nellie Bywa-ter'). Londen, Hollis & Carter, 1981, 294 blz., ill., £ 8,95
3618. FIDLON, P.G., R.J. Ryan (eds), The journal of Ralph Clark, officer of marines 1787-1792. Sydney, Library of Austr. History, 1981, 350 blz., ill., Aus\$ 26,95
3619. FINGARD, J., 'Those crimps of hell and go-blins damned': the image and reality of Que-bec's sailortown bosses. Nr. 3193, 323-333
3620. FISCHER, L.R., A derelection of duty: the problem of desertion on 19th-century sailing vessels. Nr. 3193, 53-70
3621. FISHER, Ch.R., Gun drill in the sailing navy 1797 to 1840. AN 41, 1981, 85-92

3622. FORNANCON, S., Dreimal Robert Kleyenstüber – Reeder in Königsberg. SZ 1981, 13, 10-12
3623. GALUPPINI, G., Le origini della marina italiana e l'evoluzione delle sue uniformi. Rivista Marittima 113, 1980, 12, 33-57
3624. GORDINOU DE GOUBERVILLE, D.H., De Marine Machinistenschool. Kwartaal & Tekenen van Dordrecht 5, 1979, 1, 9-10
3625. GROOT, E.P. de, Het leven van kapitein Jacob Bouten (1815-1862). Zeil 5, 1981, 1, 8-15; 2, 55-60; 3, 25-31; 4, 14-23
3626. GROTH, H., Mit der Goeben unterwegs. SI 31, 1980, 328-331
3627. GUEGEN, M., Matelots de Concarneau 1800-1914. Concarneau, bij de auteur, 1979, 421 blz., ill., FF 80,-
3628. HALPERN, P. (ed), The Keyes papers. Selections from the private and official correspondence of Admiral of the Fleet Lord Keyes. Vol. II, 1919-1938. Londen, Allen & Unwin for the Navy Record Society, 1980, 468 blz., krtn., £ 15,-
3629. HAMILTON, C.I., Naval hagiography and the Victorian hero. HJ 23, 1980, 381-398
3630. HARTMANN, Alfred, Von Kap Horn zum Silberband. Ein Leben im Banne der Seefahrt. Herford, Koehler, 1980, 180 blz., ill., DM 29,80
3631. HENNINGSSEN, H., Sømandens lukaf og kaptajnens kahyt. Boligforholdene ombord i seilskibenes tid (iets over leefruimten aan boord van 18e/19e-eeuwse zeilschepen, vóóren achterruit; met samenvatting in het Engels). Kronborg 1980, 17-79
3632. HILLMAR, K.E., The last voyage (van de 5-mast schoener 'Thistle', 1927, van Australië naar Amerika). Compass 50, 1980, 1, 36-41
3633. HUARD, P., Quarantaine et lazarets en France. Papers symposium Dubrovnik 1977 (Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti) 121-134
3634. HUTCHEON, W.S., Robert Fulton, pioneer of undersea warfare. Annapolis (Maryl.), USNIPress, 1981, 160 blz., ill., \$ 15,95
3635. JONGH, W.P.H. de, Jan Hendrik van Kinsbergen, een groot admiraal. Roering 17, 1980, 1, 21-30
3636. JORDAN, Chr., Moses White of Littleton-on-Severn: Severnside memories (de smack 'Mathilda', 19e eeuw). Olveston (Bristol), bij de auteur, 1979, 26 blz., ill., £ 1,35
3637. JULLIEN, C.R., Portraits de deux corsaires, (Pierre Edouard) Plucket et (Robert) Surcouf. Nep 1981, 141, 13-20
3638. JURIKA, S. (ed), From Pearl Harbor to Vietnam: the memoirs of (admiral) Arthur D. Radford. Stanford (CA), Hoover Institution Press, 1980, 488 blz., ill., \$ 15,-
3639. KENNEDY, G. (ed), Sir John Barrow: the mutiny of the 'Bounty'. Boston (Mass.), Godine, 1980, 208 blz., ill., \$ 15,-
3640. KLATTER, J. (ed), Een Groninger zeeman in Napoleontische tijd. Zee- en landreizen van K.J. Kuipers. Kleine handelsvaart contra continentaal stelsel. Zutphen, Walburg Pers, 1980, 128 blz., ill., fl. 25,-
3641. LAVEISSIERRE, P., Introduction à la lecture d'un journal (du capitaine de vaisseau Toussaint de Quièvre-court, commissaire de l'avis colonial 'Dumont d'Urville' à Nouméa, sept. 1940). Nep 1980, 139, 41-54
3642. LEUTZE, J.R., A different kind of victory: a biography of admiral Thomas C. Hart. Annapolis (Maryl.), USNIPress, 1981, 272 blz., ill., \$ 19,95
3643. MAGNUS, H., Johan Hansøn Heitman (1664-1740): en Norsk skipper, kartograf og skribent (met samenvatting in het Engels). Kronborg, 1980, 80-88
3644. MASON, M., e.a., The British seafarer. Londen, Hutchinson, 1980, ill., £ 9,95 (pb £ 5,95)
3645. MATTHEWS, K., Recruitment and stability of employment in the British merchant marine: the case of (Messrs) C.T. Bowring & Comp. (of Liverpool). Nr. 3193, 79-103
3646. MAY, W.E., Admirals of the Fleet and their batons. MM 66, 1980, 225-232
3647. MCKAY, I., Class struggle and mercantile capitalism: craftsmen and labourers on the Halifax waterfront 1850-1902. Nr. 3193, 289-319
3648. MCMURRAY, H.C., Technology and social change at sea: the status and position on board of the ship's engineer, circa 1830-60. Nr. 3193, 37-50
3649. MENSCHENFUHRUNG in der Marine. Vorträge zur Militärgeschichte, Bnd 2. Herausg. vom Militärgeschichtlichen Forschungsamt. Herford, Mittler, 1981, 128 blz., ill., DM 16,80
3650. MERLLIE, L., Un parfait amphibie, le duc de Vivonne, marechal de France et capitaine général des galères. Nep 1980, 139, 1-8
3651. MERRILL, J.M., Midshipman DuPont and the cruise of 'North Carolina', 1825-27 (naar de Middellandse Zee). AN 40, 1980, 211-225
3652. MEYER, W.H., Herinneringen van een sociaal democraat. Amsterdam, Van Gennep, 1981, 356 blz., ill.
3653. MOARE, J.H., The short, eventful life of Eugene B. Ely (pionier op het gebied van de marine-luchtvaart, 1886-1911). USNIP 107, 1981, 1, 58-63
3654. NEAL, J.G., The American Merchant Marine Library Association: the first decade of its development 1921-1930. AN 41, 1981, 5-24
3655. NOLDEKE, H., Sanitätsdienst an Bord. Ein Beitrag zur Organisation und ärztlichen Tätigkeit auf Kriegsschiffen (met nadruk op WO I & II). Herford, Mittler/Deutsches Marine Institut, 1981, 80 blz., DM 16,80
3656. OMMER, R.E., 'Composed of all nationalities': the crews of Windsor vessels 1862-1899. Nr. 3193, 193-227
3657. PANTING, G., Personnel and investment in Canadian shipping 1820-1889. Nr. 3193, 337-360
3658. PEILLARD, L., Qui est Dönitz? RM 1979, 349, 755-767
3659. PETTER, W., Admiral Brommy in der Literatur. SZ 1980, 12, 12-22
3660. PLASCHKA, R.G., Phänomene sozialer und nationaler Krisen in der K.u.K. Marine 1918. Nr. 3649, 50-68
3661. POCOCK, T., The young Nelson in the Americas. Londen, Collins, 1980, 241 blz., ill., £ 7,95
3662. POULSEN, H., Faktor i Asiatisk Kompagni Severin Kierulf (1752-1834) (met samenvatting in het Engels). Kronborg 1980, 142-146
3663. PREMUDA, L., Storia della quarantena nei porti italiani. Papers symposium Dubrovnik 1977 (Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1980) 107-118
3664. PREUSCHOFT, O., Innere Führung zur Zeit der 'Marinegenerale'. Nr. 3649, 15-34
3665. RAHN, W., Menschenführung in der Reichsmarine 1920-1933. Nr. 3649, 69-82
3666. RAMSLAND, J., Life aboard the nautical schoolship 'Sobraon' (Australië, 1891-1911). Great Circle 3, 1981, 1, 30-45
3667. RAVEN, G.J.A., Muller en de marine. Een 200-jarige familietraditie. Marineblad 91, 1981, 78-85
3668. RENES, H.W., Hitler en de 'Kriegsmarine'. De relatie tussen de 'Führer des Grossdeutschen Reiches' en de twee opeenvolgende 'Oberbefehlshaber der Kriegsmarine'. Marineblad 91, 1981, 32-41, 70-77
3669. REYNOLDS, C.G., Mac Arthur as maritime strategist. Naval War College Review 1980, 278, 79-91
3670. RILEY, S.M. (ed), A trip to the antipodes. The diary of Andrew Crawford describing his visit to Australia in 1885, etc. Greenwich, National Maritime Museum, 1980 (maritime monographs & reports 45), 42 blz., ill., £ 3,30
3671. ROSIGNOLI, G., Naval and marine badges and insignia of world war II. Poole (Dorset), Blandford, 1980, 168 blz., ill., £ 4,95
3672. ROSKILL, S.W., Admiral of the Fleet Earl Beatty. The last naval hero: an intimate biography. Londen, Collins, 1980, 230 blz., ill., £ 12,95
3673. ROSKILL, S.W., A visit to the Lu-Chu Islands and Napoleon at St. Helena, 1816. MM 66, 1980, 351-358
3674. SAGER, E.W., Labour productivity in the shipping fleets of Halifax and Yarmouth, Nova Scotia, 1863-1900. Nr. 3193, 157-184
3675. SALEWSKI, M., Menschenführung in der deutschen Kriegsmarine 1933-1945. Nr. 3649, 83-103
3676. SALEWSKI, M., Tirpitz. Aufstieg, Macht, Scheitern. Göttingen, Muster-Schmidt, 1979, 114 blz., ill., DM 10,80
3677. SALIS-SOGLIO, E. Freiherr von, Über die Meere der Welt. Ein Kapitän erzählt (o.a. onderzeebootoorlog WO II). Herford, Koehler, 1981, 176 blz., ill., DM 34,-
3678. SCHADEWALT, H., Die Entwicklung der Quarantaine in deutschen Seehäfen. Papers symposium Dubrovnik 1977 (Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1980) 137-150
3679. SCHMIDT, J., Die Medizinkiste der 'Finland' (eind 19e eeuw). Deutsche Schifffahrt 1980, 2, 7-9
3680. SCHUTTE, G.J., Zomaar een VOC-dienaar. De carrière van Cornelis de Cretser. Historia (Zuid-Afrika) 25, 1980, 1, 14-18
3681. SOUVENIRS de la guerre de Crimée. Lettres du commissaire de marine Garreau. Nep 1980, 140, 33-46; 141, 1-12; 1981, 142, 41-48
3682. SPEERSTRA Omnibus. De laatste generatie echte schippers. Verhalen uit: Kop in de wind, De laatste echte schippers, Schippers van de zee. Aangevuld met vier nieuwe verhalen. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980, 343 blz., ill.
3683. SPROD, E. (ed), The Tregurtha log (E.P. Tregurtha, 1803-1880, diende bij de Engelse marine, voer op oostindiëvaarders en was schipper van een walvisvaarder). Sandy Bay (Tasmanië), Blubber Heas Press, 1980, 168 blz., ill., Aus\$ 75,-
3684. STILL, W.N., Odyssey in gray (the diary of Douglas Forrest, paymaster in the Confederate States Navy). Richmond (Virg.), Virginia State Library, 1980, 130 blz., ill., \$ 14,-
3685. STROM, S.A.E., The Cape Horners. An exercise in international brotherhood. DW 36, 1979, 13-23
3686. TATGE, R.O., A quarantine quandary: strip fever and yellow fever in Providence, Rhode Island, 1797. AN 40, 1980, 192-210
3687. TEITLER, G., Fock, Umbgrove, Gooszen 1923-1926. Een zuinig landvoogd tussen militaire deskundigheid en ambtelijke trouw. Mededelingenblad KIM 1980, 58, 36-42
3688. VICHOT, J. (ed), Vieux souvenirs de marine 1818-1848 de l'amiral Prince de Joinville. Parijs, Assoc. des Amis des Musées de la Marine, 1980, 152 blz., ill., FF 120,- (eerder verschenen als een serie artikelen in Neptunia nrs. 128-136)
3689. WALKER, R.J.B., Nelson's masks – life or death? MM 66, 1980, 319-327
3690. WIERENGA, H., (Interview met de jachtbouwer) Willem de Vries Lentsch. Elegance 36, 1979, 7, 46-50

3691. WILLIAMS, D.M., Crew size in trans-Atlantic trades in the mid 19th century. Nr. 3193, 107-153
3692. WILSON, G.E., The first American hostages in moslem nations 1784-1789. AN 41, 1981, 208-233
3693. YOUNG, H.B., By 'Chitral' (from Australia) to England (in 1931). Smo 15, 1980, 8, 12-15
3694. ZEEMAN, S., De strandrovers van Cornwall. Zeil 5, 1981, 1, 16-20
3695. ZIENERT, J., Die Marine-Unteroffizier-Vorschulen der Kriegsmarine (WO II). MR 77, 1980, 233-236
- Het schip — scheepsbouw algemeen**
3696. BERG, H.Chr., J. Erichsen, Danske orlogsskibe 1690-1860. Konstruktion og dekoration. Kopenhagen, Lademann, 1980, 2 dln, 206 blz. m. ill. + 184 blz. met 91 techn. tekeningen met toelichting; samenvatting in het Engels. DKr 2600
3697. JONG, J. de, Nooit is er zoveel in zo korte tijd gebeurd: driekwart eeuw Nederlandse scheepsbouw. Zeewezen 70, 1981, 5, 58-61
3698. KIEGSSTEIN, A. & H., The Kriegsstein ship-model collection. A photographic essay (Amerikaanse particuliere verzameling van modellen, waaronder blijkbaar een contemporain model van een Hollandse tweedekker uit het midden van de 17e eeuw). NRJ 27, 1981, 81-93
3699. MACKNIGHT, C.C., The study of praus in the Indonesian archipelago. Great Circle 2, 1980, 117-128
3700. RÖSSLER, E., Die deutschen U-Boote und ihre Werften. Band I, U-Bootbau bis Ende der 1. Weltkrieges. Konstruktionen für das Ausland und die Jahre 1935-45, Teil 1. München, Bernard & Graefe, 1980, 176 blz., ill., DM 58,-
3701. RÖSSLER, E., Die deutschen U-Boote und ihre Werften. Bnd 2, die Jahre 1935-45, Teil 2, sowie den Bau der letzten Nachkriegszeit. München, Bernard & Graefe, 1980, 176 blz., ill., DM 58,- (Eng. editie in één band: The U-boat. The evolution and technical history of German submarines. Londen, Arms & Armour, 1981, 384 blz., 455 ill., £ 27,50)
3702. UNGER, R.W., The ship in medieval economy 600-1600. Londen, Croom Helm, 1980, 304 blz., ill., £ 14,95
- scheepsbouw*
zie ook nrs. 3463, 3525, 3690
3703. ALDEN, J.D., The fleet submarine in the US Navy (plm. 1900-1970). Londen, Arms & Armour, 1980, 290 blz., ill., £ 12,95
3704. ALTHIN, Th., Om Thorsten Nordenfelts undervattensbater (onderzeebootbouw in Zweden, 19e eeuw). Karlskrona 1980, 79-84
3705. ANTHIAUME, A., Le navire. Sa construction en France et principalement chez les Nor-

- mands. Marseille, Jean Lafitte, 1980 (herdr. ed. 1922), 498 blz., ill., FF 264,-
3706. BASCH, L., Carthage and Rome: tenons and mortises. MM 67, 1981, 245-250
3707. BOT, J. le, Louis Sauvage, Traité pratique d'architecture navale du commerce à l'usage des ouvriers charpentiers. Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1981, 45 blz., 60 plans, FF 440,-
3708. BRAZOLO, Q. dei, La gondola: fasi della sua costruzione. Trevisi, Canova, 1979, 86 blz., 65 ill., L 3500
3709. BROOKE, G.M., John M. Brooke, scientist and educator. Charlottesville (Virg.), Univ. Press of Virginia, 1980, 372 blz., ill., \$ 24,95 (ontwerper van het CSS 'Virginia' en het zgn Brooke-kanon)
3710. BROOS, W.F., F.N. van Loon (1775-1840), een vergeten Friese scheepsontwerper. Nr. 3164, 39-89
3711. BROWN, D.K., Where the power goes (vermogens van scheepsmachines en -motoren). Wa 1980, 16, 244-250
3712. COATES, J.F., The authorship of a manuscript on shipbuilding ca. 1600-1620. MM 67, 1981, 285-286
3713. CORPORON, A., Les nacelles de l'étang de Thau. Perroquet 1980, 27, 38-49
3714. DEANE's doctrine of naval architecture 1670. Ed.B. Lavery. Londen, Conway Maritime, 1981, 128 blz., ill., £ 20,-
3715. DENNECHE, F., Nils Skandfer og overgangentil dekkede båter i Nord Norge (plm. 1900; varianten op de open, overnaadse Noord-Noorse vissersboot door N. Skandfer, leerling van Colin Archer; met samenvatting in het Engels). Oslo 1980, 139-172
3716. DIRKZWAGER, J.M., De Nederlandse scheepstechniek van 1770-1850. De Ingenieur 92, 1980, 22, 12-14
3717. FOERSTER, F., Phoenician joints, coagmenta punicana. IJNA 9, 1980, 243-253
3718. FRAIDER, W., Der Bau von Grosskampfschiffen um 1900. Logbuch 16, 1980, 130-131; 17, 1981, 15-16
3719. GAUVIN, M., L'équerrage des couples. Perroquet 1980, 27, 32-37
3720. GERDAU, K., Der Bremer Vulkan im Sturm der Zeiten. 175 Jahre Schiffbau in Vegesack an der Weser. SZ 1980, 12, 57-65
3721. GILLMER, Th.C., An American topsail schooner. A proposal in experimental archeology. MM 66, 1980, 247-257
3722. HILCKMAN, M., 'De Kleine Helling' anno 1911 (te Harderwijk). Tagrijn 1980, 1, 28-31
3723. HUME, J.R., Beardmore. The history of a Scottish industrial giant (met nadruk op periode 1890-1930; bedrijf ook zeer actief op scheepsbouwgebied). Londen, Heinemann, 1979, 364 blz., ill., £ 10,50
3724. KOOIJMAN, J., Stabiliteit van platbodem-

- schepen. Zeil 5, 1981, 2, 48-51
3725. KORPERSHOEK, K., De lijnbanen van Hoorn. Oud-Hoorn, 1, 1979, 4, 63-66
3726. KORTH, J.W.D., Schiffsbaukunst. Kassel, Hamecher, 1980 (herdr.ed. 1826), 475 blz., ill., DM 127
3727. LANSWEERT, W., De laatste scheepswerf te Nieuwpoort. Bachten de Kupe 22, 1980, 51-53
3728. LAUNCHING with a difference. The Marstrand method. Lloyd's Jan. 1981, 10-12
3729. LAVERY, B., The thirty (English) ships of 1677. MS 1980, 33, 54-61; 34, 2-8; 1981, 35, 44-48
3730. LOON, F.N. van, Beschouwing van den Nederlandschen scheepsbouw. Handleiding tot den burgerlijken scheepsbouw. Met een inl. door W.F. Broos. Buitenpost/Haarlem, Lykele Jansma/De Boer Maritiem, 1980 (herdr. ed. 1820 & 1838), 79 / 24 + 143 blz., map met tek., fl. 97,50
3731. LOTTMAN, H., e.a., 'Heute weisz ich dasz der Versuch scheitern muszte'. Drei Originalberichte aus den Anfängen der Lichtbogenschweisztechnik in der deutschen Kriegsmarine und der Handelsfahrt. SZ 1981, 13, 45-47
3732. MABER, J.M., Electrical supply in warships. A brief history. Journal of Naval Engineering 25, 1980, 3, 348-360; 26, 1980, 1, 148-161
3733. MANNING, S.F., New England masts and the king's 'broad arrow'. Greenwich, National Maritime Museum, 1979 (maritime monographs & reports 42) 40 blz., ill.
3734. MOLEN, S.J. van der, 'Folkert Nicolaas van Loon was een genie'. Enkele overwegingen bij de herdruk van zijn geschriften. Zeil 4, 1980, 4, 21-25
3735. MYLLENBERG, A., 300 Ar och 400 fartyg. En bok om Karlskrona varvet (300 jaar marine-scheepsbouw in Karlskrona; met samenvatting in het Engels). Karlskrona 1981, 3-100
3736. NABHANY, A. sheikh, Sambo ya kiwandeo: the ship of Lamu Island. Eds. G. Mische & Th.C. Schadeberg. (In een 217-regelig gedicht in het swahili beschrijft de auteur de bouw van een traditioneel houten zeilvaartuig uit noord-Kenya). Leiden, Afrika-Studiecentrum, 1979, 93 blz., ill.
3737. NOBISKRUG. 75 Jahre Werft Nobiskrug GmbH, Rendsburg. SI 31, 1980, 299-302; 343-346
3738. NOOT, J.S., Battlecruiser: design studies for the Royal Netherlands Navy 1939-40. WI 17, 1980, 242-273
3739. ONSTAD, Ch., Bildhuggare verkstaderna vid Karlskrona örlogsvärk. Karlskrona 1980, 8-18
3740. POMEY, P., L'épave de Bon-Porté et les bateaux cousus de Méditerranée. MM 67, 1981, 225-244
3741. RAPER, G., Some reflections on the history

- of steam turbines in the Royal Navy. Journal of Naval Engineering 25, 1980, 3, 340-347
3742. REILLY, J.C., R.L. Scheina, American battle-ships 1886-1923. Predreadnought design and construction from 'Maine' to 'Mississippi'. Londen, Arms & Armour, 1980, 256 blz., ill., £ 14,95
3743. RIETH, E., Les bateaux norvégiens du Cap Stadt et de Drontheim. La construction navale à clin scandinave. Nep 1981, 141, 21-40
3744. RIEU, R., Mediterranean hull types compared, 4. An unusual type of construction: the hull of wreck 1 at Bon-Porté. IJNA 9, 1980, 70-72
3745. RONNBERG, E.A.R., The copping of 19th-century American merchant sailing ships. NRJ 26, 1980, 125-148
3746. SAEFTEL, F., Flösserei als Grundlage der Bauholzwirtschaft in der Wikingerzeitlichen Marsch Schleswig-Holsteins. Nr. 3149, 21-26
3747. SENTANCE, P.D., The mtepe: the origins and longevity of an East African craft. Great Circle 3, 1981, 1-9
3748. STILL, W.N., Shipbuilding in North-Carolina: the world war I experience AN 41, 1981, 188-207
3749. STILLMAN, Ch.K., The development of the builders half-hull model in America (herdr. Marine Hist.Assoc.Publ. 1, 1933, 7). Mystic 31, 1979/80, 91-100
3750. VEROLME, C., Memoires. Dl. 2. Rotterdam, A. Donker, 1980, 179 blz., ill., fl. 37,50
3751. WRIGHT, Chr.C., Comparative notes on US Treaty cruiser design (jaren 1920). WI 17, 1980, 311-332
3752. ZYSBERG, H., Le langage des galères de France à l'âge classique 1660-1750. Ethnologie Française 9, 257-270
- ship*
zie ook nrs. 3433, 3498
3753. ADAMS, Th.A., Still in steam: (Royal Fleet Auxiliary) 'Eddyfirth'. Smo 15, 1980, 8, 22
3754. ANDERSON, R. & R.C., The sailing ship. Londen, Harrap, 1980 (herdr. ed. 1926), 256 blz., ill., £ 6,95
3755. BARKER, R., A galleon in fragments. MS 1981, 37, 44-52
3756. BASCH, L., A note on outriggers and galleys 'maioris' and 'minoris formae'. MM 66, 1980, 359-366
3757. BEDEL, P., Les hirondelles de la Manche. Perroquet 1980, 27, 13-31
3758. BERK, G., De punter. Bussum, De Boer Maritiem, 1981, 144 blz., ill., fl. 29,50
3759. BILZER, F., 'Versuchsgleitboot', the world's first hovercraft (Oostenrijk, 1915). Wa 1981, 16, 28-35
3760. BONINO, M., Rafts and dugouts in central Italy. The primitive phase of local inland boatbuilding. MM 67, 1981, 125-148
3761. BORGSCSCHULZE, S., Die Torpedoboote der Schütze-Klasse (1881-82). Logbuch 17,

- 1981, 52-53
3762. BOUURIOT, J., A propos de la 'Concorde' (1777-1783). *Nep* 1980, 139, 9-12
3763. BOUURIOT, J., Brick de 24 le 'Cygne' de l'ingénieur Pестel 1806-1808. Paris, A.N.C.R.E., 1981 (Collection Archéologie Navale Française), 92 blz., ill., 19 plans, FF 400,-
3764. BOUURIOT, J., Des vaisseaux de 64 canons en général et de l'Artisan en particulier. *Nep* 1981, 142, 1-10
3765. BOUURIOT, J., Un modèle de vaisseau 'à carosse'. *Nep* 1980, 140, 1-16
3766. BOWEN, J., The Inman liner 'City of New York', 1888. *MS* 1980, 34, 45-49
3767. BROWN, D.K., The design of HMS 'Inflexible' (1881). *Wa* 1980, 15, 146-152
3768. BROWN, D., Die 'Tirpitz': eine schwimmende Festung und ihr Schicksal. München, Bernard & Graefe, 1980, 172 blz., ill., DM 39,-
3769. BURT, R.A., The 'Royal Sovereign'-class of 1889 (zie nr. 3006). *Wa* 1980, 15, 182-191
3770. CAIRO, R.F., A note on the basket boats of Indochina. *NRJ* 27, 1981, 1, 9-21
3771. CAIRO, R.F., Snag boats of the Western rivers (speciale vaartuigen voor het verwijderen van scheepvaartobstakels op Mississippi, Ohio en Missouri, 19/20 eeuw). *NRJ* 26, 1980, 83-96, 167-176
3772. CHIGGIATO, A., Le pirobarchi di cento annifa (stoombarkassen). *Rivista Marittima* 113, 1980, 2, 73-88
3773. CHITTICK, N., Sewn boats in the western Indian Ocean, and a survival in Somalia. *IJNA* 9, 1980, 297-309
3774. CHRISTLEY, J.L., Mystic River builds an ironclad (1861, USS 'Galena'). *Mystic* 32, 1980/81, 129-138
3775. COCKER, M., Destroyers of the Royal Navy 1893-1981. Londen, P. Stephens, 1981, 160 blz., ill., £ 9,50
3776. CORIN, J., 'Provident' and the story of the Brixham smacks. Reading, Tops'1 Books, 1980, 64 blz., ill., £ 2,50
3777. COX, B., Paddle steamers. Poole (Dorset), Blandford, 1979, 223 blz., ill., £ 7,95
3778. CRAIG, R., Steam tramps and cargo liners 1850-1950. Londen, HMSO, 1980 (serie 'The ship', nr. 5), 60 blz., ill., £ 2,75
3779. DENFORD, G.T., A middle kingdom Egyptian boat model. *MM* 67, 1981, 251-258
3780. DENFORD, G.T., A.W. Farrell, The Caergwle bowl - a possible prehistoric boat model. *IJNA* 9, 1980, 183-192
3781. DOPATKA, R., Das Buch vom Schiff. Technik der Seeschiffe in Wort und Bild. Stuttgart, Motorbuch, 1978, 216 blz., ill., DM 38,-
3782. DRASPHIL, B.V., The Russian Rendels (kanonnerboten, 1870/80). *WI* 17, 1980, 157-166
3783. DULM, R.O., W.H. Garzke, Battleships: allied battleships of world war II. Annapolis (Maryl.), USNI Press, 1980, 352 blz., ill., \$ 39,95
3784. DUMAS, R., Les cuirassés Français de 23.500 tonnes: Courbet, Jean-Bart, Paris, France, Bretagne, Provence, Lorraine. Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1980, 2 vols, 256 blz., ill., 30 plans
3785. EDSON, M., Screw-steamer 'Fish Hawk' (gebouwd 1880). *NRJ* 26, 1980, 186-205
3786. ELLMERS, D., Mittelalterliche Schiffe am Rhein. *BRh* 32, 1980, 3-14
3787. EMMERSON, G.S., The greatest iron ship - ss Great Eastern. Newton Abbot, David & Charles, 1981, 182 blz., ill., £ 8,95
3788. ESVELDT, J., De 'Kotta Mara', een drijvende batterij uit het voormalig Nederlands Indië. *Modelbouwer* 43, 1981, 310-311
3789. FALK, G., Vom Floss zum Schiff. Nr. 3149, 7-14
3790. FLEMING, I., Antarctic research vessel 'Discovery'. *MS* 1980, 31, 44-57
3791. FOERSTER LAURES, F., Iberische Schiffe aus Christi Zeiten. *Logbuch* 17, 1981, 7-10
3792. FORNACON, S., Die Pink. *SZ* 1981, 13, 41-43
3793. FRACCAROLI, A., Die italienischen Zerstörer der 'Commandanti'-Klasse (WO II). *MR* 77, 1980, 485-495
3794. FRIEDMAN, N., Amphibious fire support (WO II). *Wa* 1980, 15, 199-205
3795. FRIEDMAN, N., The Chester class cruisers (VS, 1930-periode). *WA* 1981, 16, 10-21
3796. FRIEDMAN, N., SCB-27. The 'Essex' class reconstructions. *Wa* 1981, 18, 98-111
3797. FROST, H., The Punic Ship Museum, Marsala: its presentation and some structural observations. *MM* 67, 1981, 65-75
3798. GELSINGER, B.E., Some unusual ships in 13th-century Norway. *MM* 67, 1981, 173-180
3799. GIORGERINI, G., The 'Cavour' and 'Duilio' class battleships (jaren 1910). *Wa* 1980, 16, 267-279
3800. GREENHILL, B., The life and death of the merchant sailing ship 1815-1965. Londen, HMSO, 1980 (serie 'The Ship' nr. 7), 60 blz., ill., £ 2,95
3801. GUIGLINI, J., The 2400-tonners (jaren 1920, destroyers) of the French Navy. *WI* 18, 1981, 111-156
3802. HAEVERNICK, Th.E., Gläserne Schiffsmodelle der Römerzeit. Nr. 3149, 15-20
3803. HAHN, H.M., The colonial schooner 1763-1775. Londen, Conway Maritime, 1981, 176 blz., ill., £ 12,50
3804. HAMMOND, N., Classis Maya canoes. *IJNA* 10, 1981, 173-185
3805. HARKSEN, H., Tankdampfer 'Czar Nicolai II'. *Logbuch* 17, 1981, 21-24
3806. HAWKINS, Cl., Praus of Indonesia. Londen, Harrap, 1980, 220 blz., ill., £ 8,50
3807. HELMS, S.W., The Jerusalem ship, Isis Myrionymos, and the True Cross. *IJNA* 9, 1980, 105-120
3808. HEYEN, G., (Bark) 'Polly Woodside' (gebouwd Belfast 1885, thans museumschip in Melbourne). *DW* 37, 1980, 91-101
3809. HOWARTH, D., The dreadnoughts. Alexandria (Virg.), Time-Life, 1980, 182 blz., ill., £ 7,95
3810. HUTCHINGS, D., The ship that became the 'Lakonia' ('Johan van Oldenbarneveld'). *SMo* 15, 1980, 12, 26-29; 16, 1981, 1, 20-23
3811. ILLSLEY, J.S., Two further boat finds in the Snowdon Lakes (Wales) (een overnaads schip van plm 7 meter lang en een boomstamkano). *IJNA* 9, 1980, 342-348
3812. JAEGER, W., Das Polarschiff 'Admiral Tegethoff' (1872). *SZ* 1981, 13, 51-53
3813. JENKINS, N., The boat beneath the pyramid (1:1 schip uit de tijd van farao Cheops, plm 2500 v.Chr.). Londen, Thames & Hudson, 1981, 186 blz., ill., £ 6,95
3814. JONG, E. de, Vom Ankerstein bis zum Offshore-Anker. *Koehlers Flottenkalender* 1982, 45-52
3815. KEITH, D.H., New light on medieval Chinese seagoing ship construction. *IJNA* 10, 1981, 119-132
3816. KERBRECH, R. de, The flying Dutchman ('Willem Ruys'/'Archille Lauro'). *SMo* 15, 1980, 10, 14-17; 11, 24-26
3817. LACROIX, E., The development of the 'A' class cruisers in the Imperial Japanese Navy. *WI* 18, 1981, 41-76 (zie ook nr. 2480)
3818. LAMBERT, J., The development of Royal Navy frigates in WW II. *SMo* 16, 1981, 2, 26-29
3819. LANKFORD, B., The new 'Flying Fish' reconstruction (clipper, in 1851 gebouwd door D. McKay). *NRJ* 26, 1980, 111-124
3820. LEAVENS, J.M., ..quick as a cat.. (betreft de catboat). *Mystic* 32, 1980/81, 15-20
3821. LE BOT, J., The bisquines (zeilloggers van de Franse Kanaalkust). *MS* 1981, 35, 28-43
3822. LE BOT, J., La bisquine de Cancale et de Granville (Normandië). Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1979, 168 blz., ill.,
3823. LEMACKO, B., Die 'Taschen'-Schlachtschiffe des Amur (monitors, gebouwd jaren 1930). *MR* 77, 1980, 356-358
3824. LENGNERER, H., 'Hiyo' und 'Junyo': japanische Flottenträger aus dem Umbau von Luxus-Passagierschiffen. *MR* 77, 1980, 31-42
3825. LENGNERER, H., Japans letzte Einsatzmittel zur See: einige Angaben zum Klein-U-Boot 'Kairyu' (WO II). *MR* 76, 1979, 696-703
3826. LITWIN, J., Der Slowinzer Kahn. Ein interessanter Überrest des ehemaligen Bootsbauers. *Logbuch* 16, 1980, 77-80
3827. LOIDREAU, S., La 'Concorde' (gebouwd Rochefort, 1777). *Nep* 1980, 138, 41-56
3828. LOOZ-CORSWAREM, C. von, Das Ratschiff der Stadt Köln im 16. Jahrhundert. *BRh* 32, 1980, 51-56
3829. LYON, D., Steam, steel and torpedo's: the warship in the 19th century. Londen, HMSO, 1980 (serie 'The Ship', nr.8), 60 blz., ill., £ 2,95
3830. MABER, J., Channel packets and ocean liners 1850-1970. Londen, HMSO, 1980 (serie 'The Ship', nr.6), 60 blz., ill., £ 2,95
3831. MALLESON, H.St.A., The 'S' class destroyers 1918-1945. *Wa* 1980, 16, 251-263
3832. MANEN, E. van, Museumschip 'Buffel'. Amsterdam, Kosmos, 1980, 131 blz., ill., fl 10,-
3833. MARZARI, M., On the use of the outrigger in the Adriatic. *MM* 67, 1981, 180-185
3834. MAYNARD, M.R., Mystic Seaport's 1908 steamboat 'Sabino'. *SC* 13, 1980, 5, 38-53
3835. MCGOWAN, A., The century before steam 1700-1820: the development of wooden ships and the birth of the schooner. Londen, HMSO, 1980 (serie 'The Ship', nr.4), 60 blz., ill., £ 2,95
3836. MCGRAIL, S., The Brigg 'raft' and her prehistoric environment. Oxford, British Archaeological Reports, 1981 (British Series 89; tevens vol. 6 van de Archeological Series van het National Maritime Museum, Greenwich), 288 blz., ill., £ 13,-
3837. MCGREGOR, D., Merchant sailing ships 1775-1815. Watford, Argus, 1980, 218 blz., ill., £ 12,50
3838. MCKEE, E. (ed), The decline of Portuguese regional boats, by O. Lixa Filgueiras. Londen, National Maritime Museum, 1980 (maritime monographs & reports 47), 39 blz., ill., £ 4,20
3839. MILLER, E.C., The Gedser Reef lightship: Fyrskip No XVII (gebouwd 1895, Odense). *SC* 16, 1981, 1, 28-35
3840. MOLTSSEN, G., Der (Förde) Dampfer 'Alexandra' (1908). *Logbuch* 16, 1980, 91-94
3841. MOONEY, M.J., 'Peking' - she lives at South Street, New York. *Compass* 50, 1980, 1, 24-29
3842. MORINO, G., The navicello Toscano. *MS* 1981, 35, 56-65
3843. MORRISON, J.S., Hemiolia, trihemiolia (betreft tiremen). *IJNA* 9, 1980, 121-126
3844. MORRISON, J., Long ships and round ships. Warfare and trade in the Mediterranean 3000 BC - 500 AD. Londen, HMSO, 1980 (serie 'The Ship', nr.2), 60 blz., ill., £ 2,95
3845. MUCKELROY, K., e.a., A pre-Roman coin from Canterbury and the ship represented on it. *Proceed. of the Prehistoric Soc.* 44, 1979, 439-444
3846. NEYRET, J., Pirogues océaniques. Notes complémentaires. *Nep* 1980, 140, 17-24
3847. NIELSEN, Chr., Wooden boat designs: classic Danish boats measured and described. Transl. by E.J. Friis. Londen, Stanford Maritime, 1980, 162 blz., ill., £ 7,95

3848. NORRIS, G.J., The once and forever champion ...s.s. United States. SB 1980, 153, 3-18
3849. OSLER, A.G., 'Turbinia' report nr. 6: hydrostatic tables. Londen, City of London Polytechnic, 1980, 21 blz., (zie nr. 3038)
3850. OSLER, A.G., 'Turbinia' report nr. 7: resistance experiments Haslar 1897, J.E. Turner. Londen, City of London Polytechnic, 1980, 22 blz.
3851. PAYNE, A., Battlecruiser 'Kongo' (in 1911/12 gebouwd door Vickers). Wa 1981, 19, 146-153
3852. PAYNE, A., The modified 'Leander' class (UK, lichte kruisers, jaren 1930). Wa 1981, 16, 22-27
3853. PAYNE, A., The origin of the 'J' class destroyer (jaren 1930). Wa 1980, 15, 192-198
3854. PIPPING, K., The museum ship 'Sigyn' of Wårdö. Greenwich, National Maritime Museum, 1980 (Occasional lecture nr.2), 23 blz., ill., £ 2,50
3855. POTTINGER, J.A., The motor trawler 'Alexander Bruce'. MS 1980, 31, 35-43
3856. PRAGER, H., Panzerschiff 'Deutschland'/schwerer Kreuzer 'Lütow'. Ein Schiffsschicksal vor den Hintergründen seiner Zeit. Herford, Koehler, 1981, 497 blz., ill., DM 49,80
3857. PRASKY, F., Austro-Hungarian light cruisers 'Helgoland' and 'Novara'. MS 1981, 36, 30-39
3858. PRESTON, A., Cruisers. An illustrated history 1880-1980. Londen, Arms & Armour, 1980, 210 blz., ill., £ 6,95
3859. PRESTON, A., Dreadnought to nuclear submarine. Londen, HMSO, 1980 (serie 'The Ship', nr.9), 60 blz., ill., £ 2,95
3860. PRESTON, A., The original whalecatcher escorts (1915). Wa 1980, 16, 264-266
3861. QUIGLEY, E.J., The imperial circular yacht (in 1880 gebouwd voor tsaar Alexander II). Surveyor 14, 1980, 1, 2-5
3862. RAVEN, A., J. Roberts, British cruisers of world war II. Londen, Arms & Armour, 1980, 444 blz., ill., £ 25,-
3863. REINDERS, H.R., e.a., Drie schepen uit de late middeleeuwen. Het onderzoek van drie schepen gevonden op de kavels N5, K73/74 en B55 in Flevoland. Lelystad, R.I.J.P., 1980 (Flevobericht nr. 166), 2 dln., 59 blz., map met 11 bladen
3864. RICHTER, S., Traditionelle Formen und Bauweisen von Wasserfahrzeugen an der Oberen Donau. Nr. 3149, 35-48
3865. RIDGELEY-NEVITT, C., The double compound walking beam engine screw steamship 'Louisiana' (1880). SB 1980, 155, 167-172
3866. RIETH, E., Les bateaux norvégiens du Cap Stadt et de Drontheim. La construction navale à clin scandinave. Nep 1980, 138, 1-16
3867. ROBERT, J., Penultimate battleships: the Lion class 1937-1946. Wa 1981, 19, 167-182
3868. ROELFZEMA, J., De identificatie van een oud scheepsmodel (een 'overhaler' van de Friese zuidwesthoek). Nr. 3165, 38-43
3869. RUBIN DE CERVIN, G.B., An 18th-century felucca. MM 66, 1980, 187-198
3870. SCHEPEN bij Nigrum Pullum. Zes schepen uit de Romeinse tijd opgegraven bij Zwammerdam. Lelystad, R.I.J.P., 1980, 28 blz., ill.
3871. SIECHE, E.F., The German Type VII submarine (gebouwd van 1936-1945). Wa 1980, 15, 153-166
3872. SIECHE, E.F., The (German) Type XXI submarine (1943). Wa 1980, 16, 2-9; 1981, 18, 112-121
3873. SIECHE, E.F., The German Type XXIII submarine. Wa 1981, 19, 154-161
3874. SLAGLE, Ch.W., Genesis of the Maryland colony (betreft de schepen waarmee Sir George Calvert in 1628 naar Amerika voer). NRJ 26, 1980, 76-82
3875. SLEESWIJK, A.W., The ship of Harald Godwinson (tapijt van Bayeux). MM 67, 1981, 87-91
3876. SMITH, M., To see which is 'Sea Witch'. NRJ 26, 1980, 55-62
3877. STROHBUSCH, E., Die Entwicklung der Kreuzer bis zu den Scouts um 1905. MR 77, 1980, 224-232
3878. STROHBUSCH, E., Leichte Kreuzer aus den Jahren 1908 bis 1918. 1. die Auslandskreuzer. MR 78, 1981, 22-27
3879. STROHBUSCH, E., Leichte Kreuzer aus den Jahren 1908 bis 1918. 2. die Flottenkreuzer. MR 78, 1981, 88-98
3880. THOMAS, P.N., The coastal passenger steamer 'General Haveloch'. MS 1981, 35, 9-13
3881. THOMSEN, B., Skonnerten 'Vigilant' - myte og dokumentation (Deense schoener 'V', gebouwd begin 19e eeuw, gezonken 1876, en zijn omzwervingen in het Caraïbisch gebied; met samenvatting in het Engels). Kronborg 1980, 89-101
3882. THURNEYSEN, J., Another view of the ancient rudder. IJNA 9, 1980, 3-6
3883. TWARDOWSKI, M., The 'Jaskolke' class minesweepers (jaren 1920, Poolse marine). Wa 1980, 15, 167-181
3884. VERCEL, R., La caravane de Cancale. Perroquet 1980, 27, 2-12
3885. VORSTMAN, R.M., Het galjoot 'Zuylen' (gebouwd 1652). Nr. 3165, 30-32
3886. WACHSMANN, S., The ships of the Sea Peoples. IJNA 10, 1981, 187-220
3887. WACHSMANN, S., The Thera (frescoes) waterborne procession reconsidered. IJNA 9, 1980, 287-295
3888. WATKINS, T., A prehistoric coracle in Fife. IJNA 9, 1980, 277-286
3889. WHIPPLE, A.B.C., The whalers. Alexandria (Virg.), Time-Life, 1980, 176 blz., ill., £ 7,95
3890. WILLIAMS, H., A ship of Actium on a Roman lamp. IJNA 10, 1981, 23-27
3891. WILSON, M., The British 'B' class submarine (1903-06). Wa 1981, 16, 38-44; 17, 74-79
3892. WIMMERS, H.J., Het museumschip 'Buffel'. Schip & Werf 47, 1980, 261-268
3893. WOODMAN, H., The Mactaggart Scott ship-board catapult. MS 1980, 33, 32-46
3894. WORCESTER, G.R.G., The junks and sampans of the Yangtze. Londen, Arms & Armour, 1980 (herdr.ed. Shanghai, 1947/48), 626 blz., ill., £ 29,95
3895. WUILLAUME, B., Le yacht hollandais de Charles XI, roi de Suède (zie nr. 643). Perroquet 1980, 27, 50-65
3896. ZEMER, A., Anchor stocks decorated with dolphins and astragals from the sea near Haifa. Sefunim 1981, 6, 58-67
3897. ZUIDHOEK, A., De Amerikaanse schouw, ca. 1850-1910. Zeil 4, 1980, 6, 49-51
- voortstuwing*
Zie ook nr. 3521
3898. BASCH, L., On the reliability of ancient writers in matters maritime (bireme, trireme, enz.). MM 66, 1980, 366-369
3899. BUYS, Chr.J., Chinese batten lug sails. MM 66, 1980, 233-246 (met commentaar in MM 67, 1981, 92-93)
3900. CURTI, O., Masten, blokken en tuigage van oude zeilschepen. Haarlem, De Boer Maritiem, 1980 (vertaald uit het Duits), 191 blz., ill., fl. 49,50
3901. DORLEIJN, P., Manoeuvres met oud-Nederlandse vracht- en vissersvaartuigen. Zeil 5, 1981, 2, 8-13
3902. FOLEY, V., Ancient oared warships. Scientific American 244, April 1981, 116-129
3903. GRONEN, H., Eine Hypothese zur Segeltechnik der Ägyptischen Punt-Schiffe von ca. 1500 v.Chr. Logbuch 16, 1980, 97-98
3904. ROBERTS, O.T.P., The Bayeux tapestry sails. MM 67, 1981, 287-288
- bewapening*
3905. BROWN, D.K., Attack and defence (19e eeuw). Wa 1981, 18, 136-142
3906. CAMPBELL, N.J.M., British naval guns 1880-1945. Wa 1980, 16, 59-61; 1981, 18, 96-97; 19, 200-202
3907. DALE, G.F., Stability of nitrocellulose-based powder. WI 17, 1980, 349-358
3908. FAHRNEY, D.S., The birth of guided missiles (jaren 1930). USNIP 106, 1980, 12, 54-60
3909. FRIEDMAN, N., Carrier air power. Londen, Conway Maritime, 1981, 192 blz., ill., £ 12,50
3910. GREEN, J., The armament from the 'Batavia'. IJNA 9, 1980, 43-51
3911. GREEN, J., A carronade from the brig 'James' (koopvaarder, op de Swan River, Australië, verongelukt in mei 1830): its history, conservation and gun carriage reconstruction. IJNA 10, 1981, 101-108
3912. GREGER, R., Geschichte des russischen und sowjetischen Bordflugwesens. MR 76, 1979, 761-770
3913. GRIFFITHS, M., The hidden menace. Mine warfare: past, present and future. Londen, Conway Maritime, 1981, 160 blz., ill., £ 5,50
3914. HODGES, P., The big gun. Battleship main armament 1860-1945. Londen, Conway Maritime, 1981, 144 blz., 100 doorsnede-tek., 75 foto's, £ 9,50
3915. HOWARD, F., Early ship guns. MS 1981, 36, 65-71
3916. MITCHELL, A., The development of radar in the Royal Navy 1945-60 (zie nr. 3059). Wa 1981, 16, 45-58
3917. POLLEN, A., The graet gunnery scandal: the mystery of Jutland. Londen, Collins, 1980, 280 blz., ill., £ 7,50
3918. PRESTON, A., From fancy to stingray: British torpedoes since 1945. Wa 1981, 19, 192-199
3919. STRASSEN, G., zur, Über den Gebrauch der Funktelegraphie in der italienischen Marine, 1900-1912. MR 77, 1980, 407-412
3920. WALLE, H., Die Entstehung der modernen Schiffsartillerie. MR 77, 1980, 270-277
3921. WELLS, J.G., Whaley (geschiedenis van het 150 jaar geleden opgerichte artillerie opleidingsinstituut van de RN op Whale Island). Portsmouth (Hants), Anniversary Office, HMS Excellent, 1980, 238 blz., ill., £ 6,-
3922. WINTON, J., Below the belt. Novelty, subterfuge and surprise in naval warfare. Londen, Conway Maritime, 1981, 192 blz., ill., £ 5,95
- scheepssier*
3923. COSTA, G., Figureheads. Carvings on ships from ancient times to the 20th century. Lymington, Nautical Publ., 1981, 175 blz., ill., £ 14,95
3924. ELLMERS, D., Als die Schiffe Köpfe hatten: frühe Schifffahrt im Felsbild. Deutsche Schifffahrt 1981, 1, 3-5
3925. HANSEN, H.-J., Galionsfiguren. Die figürlichen Bugverzierungen der Schiffe. Oldenburg, Stalling/Deutsches Schifffahrtmuseum, 1979, 224 blz., ill., DM 124,-
3926. WARFVINGE, S., Johan Törnström, sculptor of the Swedish admiralty (18e eeuw). Surveyor 14, 1980, 1, 23-27
- Maritieme archeologie*
Zie ook nrs. 3863, 4024
3927. AMMANN, G., e.a., Die neolithischen Ufersiedlungen von Twann. Bnd 3, Der bronzeitliche Einbaum und die nachneolithischen Sedimente. Bern, Staatlicher Lehrmittelverlag, 1978, 96 blz., ill.
3928. ANDERSON, J.L., The mahogany ship: history and legend. Great Circle 3, 1981, 46-48

3929. BARBER, J.M., A trial excavation of the 'Marguerite' and a search for the 'Murnet', both St.Malo vessels sunk in 1707 at Conche, Newfoundland. *IJNA* 10, 1981, 29-39
3930. BOGAERS, J.E., J.K. Haalebos, (Het schip van) Woerden (Germaans, 2e/3e eeuw n.Chr., opgegraven 1977/78). Amersfoort, R.O.B., 1979, overdrukken nr. 127, 319-323
3931. BORSIG, F., Untersuchung eines eisernen Bolzens der Bremer Hansekogge. Nr. 3149, 27-34
3932. BROADWATER, J.D., The Yorktown shipwreck archeological projects: results from the 1978 survey (betreft wrakken van acht schepen van de Engelse vloot van Cornwallis, 1781). *IJNA* 9, 1980, 227-235
3933. CEDERLUND, C.O., Systematic registration of older sinkings and wrecks in Swedish waters. *IJNA* 9, 1980, 95-104
3934. CONSERVATION of waterlogged wood. International symposium on the conservation of large objects of waterlogged wood. Final report of an international symposium organized by the Netherlands National Commission for Unesco and the 'Save the Amsterdam Foundation'. Amsterdam 24-28 Sept. 1979. L.H. de Vries-Zuiderbaan, Rapporteur. Den Haag, Ministerie van O. & W., 1981, 138 blz., ill.
3935. CRUMLIN-PEDERSEN, O., Kyholm 78. A joint archeological-geological investigation around a 13th-century wreck at Kyholm, Samsø, Denmark. *IJNA* 9, 1980, 193-216
3936. ES, W.A. van, W.J.H. Verwers, Excavations at Dorestad. 1. The harbour: Hoogstraat 1. Amersfoort, R.O.B., 1980 (Nederlandse Oudheden 9), 319 blz., losse map met tek.
3937. GREEN, J., Maritime archeology and the Indian Ocean. Great Circle 2, 1980, 3-12
3938. GREEN, J., Maritime archeology applications for a programmable calculator (o.a. ten behoeve van tentatieve reconstructie van een schip). *IJNA* 9, 1980, 139-145
3939. HENDERSON, G., Finds from the wreck of HMS Pandora (Westaustralische kust, aug. 1791). *IJNA* 9, 1980, 237-242
3940. HENDERSON, G., Three early post Australian settlement shipwreck sites: HMS Pandora (1791), the Sydney Cove (1797) and a site near North West Cape. Great Circle 2, 1980, 24-43
3941. IRION, J.B., The forty cannon wreck, Chinchorro Banks, Quintana Roo, Mexico. A preliminary report 1978. *IJNA* 9, 1980, 27-34
3942. LEPINE, A., A wreck believed to be a French 'bateau' sunk during action in 1760 off Isle-aux-Noix in the Richelieu River, Quebec, Canada. *IJNA* 10, 1981, 41-50
3943. LITWIN, J., The copper wreck. The wreck of a medieval ship raised by the Central Maritime Museum in Gdansk, Poland. *IJNA* 9, 1980, 217-225
3944. MCDONALD, D., Documentary sources for the wreck of the New Spain Fleet of 1554. Austin (Texas), Texas Antiquity Committee, 1979, 347 blz., ill.
3945. MCGRATH, H.Th., The eventual preservation and stabilization of the USS 'Cairo' (gezonden op de Mississippi, 1861, gunboat). *IJNA* 10, 1981, 79-94
3946. MOLAUG, S., Lasten i Bamblevraket (onderzoek van een wrak uit de 17e eeuw; zie nr. 1445; met samenvatting in het Engels). Oslo 1980, 173-195
3947. MUCKELROY, K., Discovering a historic wreck. A handbook offering some advice on what to do when you find an archeological site under water. Greenwich, National Maritime Museum, 1981 (Handbooks in Maritime Archeology, nr. 1), 47 blz., ill., £ 1,20
3948. NASKALI, E., A boat find in Rääkkylä (wrak van een scheepje van plm 6,5 meter lang uit de 11e/12e eeuw). Jaarverslag Maritiem Museum Helsinki 1979, 2-7
3949. PIERCY, R.C.M., Mombasa wreck excavation. Fourth preliminary report 1980. (zie ook nr. 2615). *IJNA* 10, 1981, 109-118
3950. PRICE, R., e.a., The 'Kennemerland' site. A report on the lead ingots. *IJNA* 9, 1980, 7-25
3951. RABAN, A., Some archeological evidence for ancient maritime activities at Dor (Israel). *Sefunim* 1981, 6, 15-26
3952. REINDERS, H.R., Archeologisch onderzoek in de Wieringermeer en de IJsselmeerpolders 1930-1980. Lelystad, R.I.P., 1980 (Rapport 1980 - 21 Abw.), 15 blz., ill.
3953. ROBINSON, W.S., First aid for marine finds. Greenwich, National Maritime Museum, 1981 (Handbooks in Maritime Archeology nr. 2), 40 blz., ill., £ 1,20
3954. ROBINSON, W.S., Observations on the preservation of archeological wrecks and metals in marine environments. *IJNA* 10, 1981, 3-14
3955. TEISEN, M., To handelsskibe pa Øresunds bund (twee wrakken van koopvaarders, midden 18e eeuw en eind 19e eeuw, in de Sont; met samenvatting in het Engels). Kronborg 1980, 102-114
3956. TOIVANEN, P., A wreck at Larsmo (Luoto) (plm 1700, kleine koopvaarder) Jaarverslag Maritiem Museum Helsinki 1979, 10-18
3957. VOYNICK, S., Dominica: a quest for the treasures of history. *Compass* 50, 1980, 2, 18-24
3958. WHITLOCK, P., King Henry VIII's 'Mary Rose' 1511-45. An outline of the project and its progress. *MM* 66, 1980, 344-348
- Stuurmanskunst**
3959. BACKER DIRKS, F.C., Een stille wachter (kustlicht 'Willemstoren', in 1875 in werking gesteld op het eiland Poeloe Breuëh, even ten noorden van Sumatra). *Zeewezen* 70, 1981, 4, 28-31
3960. BOOY, A. de, Hoe vonden onze voorouders de weg over zee naar Oost-Indië? Verslagen & Aanwinsten 1978-79 Stichting CNO, 41-45
3961. COTTER, Ch.H., A brief history of sailing directions. *JN* 33, 1980, 418-429
3962. COTTER, Ch.H., The instruments of navigation. *JN* 34, 1981, 280-293
3963. FISCHER, E.J., Navigatie van Columbus tot Cook. Bijdragen van techniek en wetenschap tot oplossing van het navigatieprobleem. In: *Geschiedenis van de techniek. Inleiding, overzicht en thema's*. Ed. E.J. Fischer. Den Haag, 1980, 203-239
3964. HENNINGSEN, H., Christian IV's skibskompass (met samenvatting in het Engels). Kronborg 1980, 138-141
3965. HOWSE, D., Greenwich time and the discovery of the longitude. Oxford, U.P., 1980, 254 blz., ill., £ 7,95
3966. MCQUARRIE, J., Sentinels of the sea: they are a vanishing breed (vuurtorens). *Compass* 1980, 4, 12-17
3967. MÖRZER BRUYNS, W.F.J., Enkele belangrijke ontwikkelingen in de navigatie in de 18e eeuw. In: *Catalogus 'De hemel is gestegen of de aarde is gedaald'* (Franeker, 1981) 62-67
3968. MÖRZER BRUYNS, W.F.J., Een octant en een sextant van de firma Van Keulen (beide tweede helft 18e eeuw). Nr. 3165, 33-37
3969. NOBLE, J., The Admiralty Visual Telegraph. A history of a pioneer means of long distance communication. *SMO* 15, 1980, 9, 14-16
3970. NOORDERGRAAF, J., 75 Jaar radio (op zee). *Zeewezen* 70, 1981, 28-32
3971. RANDIER, J., Nautische instrumenten. Deventer, Kluwer, 1980 (vertaald uit het Frans door J. Noordegraaf) 218 blz., ill., fl. 82,50
3972. RICHARD, F., Les dieux des phares. *Sefunim* 1981, 6, 37-45
3973. SCHEINA, R.L., Lighthouses of the Florida Keys. *SC* 13, 1980, 5, 54-57
3974. SCHNALL, U., ...Unde dan segele gij up juwe merke. *Steuermannskunst auf Hanse-Koggen. Deutsche Schifffahrt* 1980, 2, 19-22
3975. SCHWABEL, P.C., The lighthouse at Minot's Ledge. America's most hazardous beacon tower. *Compass* 51, 1981, 1, 12-16
3976. TERPSTRA, H., Friese zeevaart- en landmeetkundigen. In: *Catalogus 'De hemel is gestegen of de aarde is gedaald'* (Franeker, 1981) 55-61
3977. VEEN, R. van der, Vuurtorens. Over vierboeten, lichtwachters en markante bouwwerken. Bussum, De Boer Maritiem, 1981, 160 blz., ill., fl. 29,50
3978. VERSCHOOR, H., Oude zeevaarders hadden al de kwikbarometers: een teer instrument op een bonkend schip. *Zeil* 4, 1980, 6, 16-21
- Kartografie - oceanografie**
3979. BARTON, P.L., The history of the mapping of New Zealand. *Map Collector* 1980, 11, 28-35
3980. BELLARDI, M., Dagli 'itinerari' alle 'carte nautiche'. *Rivista Marittima* 114, 1981, 1, 51-71
3981. BRACHT, J. van (ed), Atlas van kaarten en aanzichten van de VOC en WIC genoemd Atlas Vingboons in het Algemeen Rijksarchief, 's Gravenhage. Haarlem, Fibula-Van Dishoeck, 1981, 116 kaarten, stadsgezichten en plattegronden, fl. 1250,-
3982. CALDERON, J.A., e.a., Cartografia militar y maritima de Cadiz. Sevilla, Universidad de Sevilla/Escuela de estudios hispano-americanos, 1979, 2 dln., 929 + 768 blz., krtn.
3983. CARACI, G., Di alcune antiche carte nautiche Olandese recentemente ritrovate. *AC* 26, 1981, 257-296 (herdr. ed. 1925)
3984. CARACI, G., Una carta nautica di Diego Homen (1563). *AC* 26, 1981, 299-310 (herdr. ed. 1923)
3985. COULTON, R.L., Charting of Vinland by the Norse. *MM* 67, 1981, 187-192
3986. DAHLGREN, E.W., Les débuts de la cartographie du Japon. *AC* 27, 1981, 383-447 (herdr. ed. 1911)
3987. DE VORSEY, L., The Gulf Stream on 18th-century maps and charts. *Map Collector* 1981, 15, 2-10
3988. FREIESLEBEN, H.C., Map of the world or sea chart? The Catalan mappamundi of 1375. *JIN* 26, 1979, 85-89
3989. GREENWAY, R.F., The Royal Navy Hydrographic Service. *SC* 16, 1981, 2, 28-36, 72-74
3990. GUTHORN, P.J., Eighteenth-century shore and harbour charts printed in America. *Map Collector* 1980, 12, 25-31
3991. KEJLBO, I.R., Map material from King Christian the Fourth's expeditions to Greenland. *Kraus Internat. Publ.* 1980, 193-212
3992. KELLEY, J.E., Non-Mediterranean influences that shaped the Atlantic in the early portolan charts. *Image* 31, 1979, 18-35
3993. KING, W.F., George Davidson and the marine survey in the Pacific Northwest. *Western Historical Quarterly* 10, 1979, 284-301
3994. KOEMAN, C., The astrolabium catholicum. Coimbra, Centra de estudos de cartografia antiga, 1980 (Serie Separatas nr. 134) 14 blz., ill.
3995. KOEMAN, C., North-east passage: its exploration and mapping. *Papers of the Norden-skiöld Seminar, Espoo (Finland) 1979*, Helsinki, 1981, 57-75
3996. MCCONNELL, A., Geomagnetic instruments before 1900 (betreft een klein aantal instru-

- menten gebruikt a/b oceanografische vaartuigen). Londen, H. Wynter Ltd., 1980, 75 blz., ill., £ 19,50
3997. MIQUEL, A., Origine et carte des mers dans la géographie Arabe aux approches de l'an mil. AESC 35, 1980, 452-461
3998. PRITCHARD, J.S., Early French hydrographic surveys in the Saint Lawrence river. International Hydrographic Review 56, 1979, 125-142
3999. RAVENHILL, W., Mapping the Lizard. Map Collector 1980, 13, 29-36
4000. RITCHIE, G.S., Captain Cook's influence on hydrographic surveying. Pacific Studies 1, 1978, 87-95
4001. STEIN, D., Paths through the sea: Matthew Fontaine Maury and his wind and current charts. Mystic 32, 1980/81, 99-107
4002. TYACKE, S., English charting of the river Amazon ca.1595-ca.1630. Imago 32, 1980, 73-89

Havens en waterwegen

4003. BUCHAN, A.R., The engineers of a minor port: Peterhead, Scotland, 1772-1872. Industrial Archeol.Review 3, 1979, 243-257
4004. BURTON, A., The canal builders. Neston Abbot, David & Charles, 1981² (verb. en aangev.ed) 230 blz., ill., £ 8,50
4005. ECKOLDT, M., Die Lahn als Wasserstrasse in ihrer geschichtlichen Entwicklung. BRh 32, 1980, 15-26
4006. ECKOLDT, M., Schiffahrt auf kleinen Flüssen Mitteleuropas in Römerzeit und Mittelalter. Oldenburg, Stalling, 1980 (Schriften des Deutschen Schifffahrtsmuseums, Bnd 14) 119 blz., ill., DM 38,-
4007. ELLMERS, D., Mittelalterliche Hafeneinrichtungen am Rhein.BRh 33, 1981, 36-46
4008. FARNIE, D.A., The Manchester ship canal and the rise of the port of Manchester. Manchester, U.P., 1980, ill., £ 9,50
4009. GRAHAM, A., Old harbours and landing-places on the east coast of Scotland. Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland (Edinburgh) 1977/78, 108, 332-365
4010. GREEVES, I.S., London Docks 1800-1980: a civil engineering history. Londen, Thomas Telford, 1980, 224 blz., ill., £ 12,-
4011. HADFIELD, Ch., The canal age (ontwikkeling van kanalen in Europa en N.Amerika, 18e/19e eeuw, met hun economische en sociale context). Newton Abbot, David & Charles, 1980 (herdr.), 160 blz., ill., £ 7,95
4012. LINTSEN, H., Ingenieurs in Nederland in de 19e eeuw. Een streven naar erkenning en macht. (Met een hfdst. 'De waterstaatsingenieur in de eerste helft van de 19e eeuw'). Den Haag, Nijhoff, 1980, 384 blz., ill., fl. 45,-
4013. LOOZ-CORSWAREN, C. von, Schiffe auf dem Max-Clemens-Kanal. Logbuch 17, 1981,

- 41-46
4014. RASCH, A., Ejderkanalen (Denemarken, 18e eeuw, studie over de aanleg). Abenrå, 1978 (Skrifter udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland), 149 blz., ill.
4015. REINDERS, R., Mud-works. Dredging the port of Amsterdam in the 17th century. IJNA 10, 1981, 229-238
4016. SCHELLER, H., Der Nordkanal zwischen Neuss und Venlo. Neuss, Stadtarchiv, 1980 (Schriftenreihe des Stadtarchivs, 7), 153 blz., ill.
4017. SCHILSTRA, J.J., De Hondsbossche. Wormerveer, Meyer/Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier, 1981, 64 blz., ill., fl. 19,50
4018. STANIER, P.H., Lost mining ports of the south Cornish coast. Industrial Archeological Review 3, 1979, 1-16
4019. VERBETERDE, vaarweg van Groningen naar Friesland (met historische gegevens over de vaarweg van Groningen naar het westen). Groningen, Provinciaal Bureau Voorlichting en Public Relations, 1980, 43 blz., ill.
4020. WEEKS, J., The Harwich crane. Nr. 3149, 191-194
4021. WILLIAMS, G.H., The Western defences of Portsmouth harbour 1400 - 1800. Portsmouth, City Council, 1979 (Portsmouth Papers 30) 74 blz., ill., £ 1,80
4022. WILSON, D., The Grand Union Canal. Ashbourne (Derbyshire), Moorland, 1981 (Historic Waterways series) ill., £ 6,95

Zeerecht

Zie ook nr. 3517

4023. COLETTA, P.E., The court-martial of Bowman Hendry McCalla (onderdrukking van ongedisciplineerd gedrag a/b sloop Enterprise, 1888). AN 40, 1980, 127-134
4024. GREEN, J.N., Maritime archeology and legislation in Western Australia (met een lijst van 57 scheepswrakken, w.o. vele Nederlandse VOC-schepen). IJNA 10, 1981, 145-150
4025. HAILE, T.C., Political aspects of the charting of the seas. JN 34, 1981, 62-67
4026. HUUSSEN, A.H., Het Fries-Gronings geschil voor de Geheime Raad te Brussel over het leggen der tonnen in de Scholbalg (1550-1556). Met enige aantekeningen over de rol van de Hollandse landmeter Jaspas Adriaensz. Groningse Volksalmanak 1978-79 (verschenen 1980) 87-115
4027. KELDER, A.R., Uniek Terschellings college, opgericht in 1587 (Grootschippersbuidel of Zeemansassurantiebours van Hoorn op Terschelling). BW 35, 1980, 12-15
4028. NIEVELT, C. van, Bronnen van de Nederlandse codificatie van het zee- en assurantierecht 1798-1822. Leiden, New Rhine Publ., 1978, 470 blz., fl. 80,-

4029. RICHARDSON, J.R., Captain Leroy Dow and 'Clarissa B.Carver' (juridische gevolgen van de aanvaring tussen dit Amerikaanse zeilschip en een Engels stoomschip, 1885). AN 40, 1980, 108-116

4030. ROELOFSEN, C.G., Early Dutch prize law: some thoughts on a case before the Court of Holland and the Grand Council of Mechelen (1477-1482). Netherl. Internat. Law Review 27, 1980, 2, 218-226